

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

ГОДИШЊАК

Радован Радиновић
Љубиша Деспотовић
Миле Шикман
Предраг Ђеранић

Миша Ђурковић
Душан Пророковић
Јелена Вукоичић
Иван Тарасевич

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

2017

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

The Policy of National Security

Издавач:

Институт за политичке студије
Адреса: Светозара Марковића 36, Београд
Телефон: 011/3349203, 011/3349204, 011/3349205
E-mail: ipsbgd@eunet.rs
E-mail: redakcija@spmbeograd.rs
www.ipsbgd.edu.rs

За издавача

Др Живојин Ђурић, научни саветник

ISSN 2334-959X UDK 351.862/.863(497.11) Број 1/2017

Годишњак излази два пута годишње
Годишњак „Политика националне безбедности“ покренут је као Зборник
„Србија“ 2009. године, а као Годишњак излази од 2013. године

Главни и одговорни уредник

Проф. др Радослав Гађиновић

Редакција годишњака

Др Дејана Вукчевић Проф. др Драган Коларић
Проф. др Зоран Драгишић Проф. др Младен Бајагић
Проф. др Слободан И. Попов Проф. др Митар Ковач
Проф. др Љубиша Деспотовић

Савет годишњака

Проф. др Сима Аврамовић, предс. Проф. др Драган Коларић
Др Нада Радушки Проф. др Младен Бајагић
Проф. др Радован Радиновић, заменик предс.

Чланови савета из иностранства

Проф. др Wang Shiquan, проф. др Снежана Никодиновска – Стефановска
и проф. др Бојан Добовшек

Секретар редакције
Дејан Бурсаћ

Пословни секретар
Смиљана Пауновић

Слог и штампа

Еселоге д.о.о, Београд

Тираж 500

Радове објављене у овом часопису није дозвољено прештамповати, било у целини, било у деловима, без изричите сагласности издавача. Оцене изнесене у чланцима лични су ставови њихових писаца и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени.

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

САДРЖАЈ

<i>Уводник</i>	7-12
<i>Радован Радиновић</i>	
ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	13-58
<i>Љубиша Деспотовић</i>	
РЕПУБЛИКА СРПСКА, ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРЕТЊЕ И БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ	59-74
<i>Миле Шикман, Предраг Ђеранић</i>	
УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ, СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ТЕРОРИЗАМ	75-96
<i>Миша Ђурковић</i>	
НЕТИПИЧНИ ИЗАЗОВИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	97-110
<i>Душан Пророковић</i>	
ЗНАЧАЈ ПОДРИЊА ЗА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	111-127
<i>Јелена Вукоичић</i>	
РЕПУБЛИКА СРПСКА И СРБИЈА ПРЕД ИЗАЗОВИМА ИСЛАМИЗМА И ТЕРОРИЗМА	129-143

Иван Тарасевич

РЕЛИГИОЗНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
СЛАВЯНСКИХ НАРОДОВ: ПОСТАНОВКА
ПРОБЛЕМЫ .....

145-159

THE POLICY OF NATIONAL SECURITY

TABLE OF CONTENTS

<i>Foreword</i>	7-12
<i>Radovan Radinovic</i>	
GEOSTRATEGIC POSITION OF SERBIA AND SURVIVAL OF THE REPUBLIC OF SRPSKA	13-58
<i>Ljubisa Despotovic</i>	
REPUBLIC OF SRPSKA, GEOPOLITICAL THREATS AND SECURITY RISKS	59-74
<i>Mile Sikman, Predrag Ceranic</i>	
SECURITY THREATS AGAINST REPUBLIC OF SRPSKA, WITH SPECIAL EMPHASIS ON TERRORISM	75-96
<i>Misa Djurkovic</i>	
NON-TYPICAL SECURITY THREATS TO SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA	97-110
<i>Dusan Prorokovic</i>	
THE SIGNIFICANCE OF PODRINJE REGION TO THE NATIONAL SECURITY OF SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA	111-127
<i>Jelena Vukoicic</i>	
SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA IN FRONT OF THE CHALLENGES OF ISLAMISM AND TERRORISM	129-143

Ivan Tarasevic

RELIGIOUS SAFETY IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF SLAVIC NATIONS: PROBLEM STATEMENT	145-159
--	---------

УВОДНИК

Садржај тематског годишњака „Политика националне безбедности“ бр. 1/2017 представља научну анализу проблема националне безбедности Републике Србије и Републике Српске. Дубинска анализа овог проблема и научна интерпретација чињеница даје одговоре на многа питања из домена националне безбедности Србије и Републике Српске. Решења могућих проблема која аутори у својим радовима нуде веома су драгоцене. На почетку XXI века Србија и Република Српска су пред многим безбедносним проблемима који стижу првенствено из окружења, а што је и највећи проблем, иницијатива и подршка директним носиоцима угрожавања безбедности Србије и Републике Српске долази од неких великих сила и моћних држава. Термин „национална безбедност“ на почетку XXI века се користи за означавање далеко ширег појма од изворног значења, јер се под њим подразумева жељено стање безбедности једне државе, које се постиже елиминисањем претњи и ризика који долазе изнутра и изван ње. Појам националне безбедности се поистовећује у неким ситуацијама са појмом „државна безбедност“. Међутим, ту замку у науци треба избегавати, јер државна безбедност је застарео појам који је креирала државна политика, а термин национална безбедност је производ научних институција у коме се обједињавају све врсте безбедности једне државе.

У научним разматрањима овог појма је неопходно разликовати појам безбедности државе од појма безбедности друштва, уз нагласак да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се у суштини егзистенција или преживљавање државе и друштва. Држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво кад изгуби идентитет престаје да постоји као суверена јединка. Слободан Милетић на веома прихватљив начин дефинише националну безбедност као „успостављено, одржавано и унапређивано стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност и територијална целокупност државе, рад државних органа, обављање привредних и

друштвених делатности и остваривање слободe, права и дужности човека и грађанина“. Развој доктрине безбедности повезан је са решењем низа филозофско-методолошких и теоретских проблема. Један од њих јесте појам безбедности као интегративни појам који подразумева све видове безбедности (економску, војну, геополитичку, политичку, информациону, социјалну, демографску, еколошку и друге), али који се не своди на њихов прост збир. Држава је најодговорнија за постојање безбедности. Безбедносна функција државе уједно је и услужна функција јер се друштву унутар државе обезбеђују односно пружају „услуге“ сигурности; развијена економија је материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности; правом се дефинишу виталне вредности друштва, друштвено опасни догађаји којима се угрожавају вредности и правне основе дужности и овлашћења органа безбедности на њиховом спречавању и сузбијању; добром социјалном политиком спречавају се сукоби социјалних групација са различитим стандардима живљења, а идеологија је основа за изградњу кодекса понашања који не трпи никакве импровизације ни небезбедносне појаве. Основна функција безбедности јесте превентивна, односно да својом организацијом и знањем буде инструмент одвраћања непријатељске делатности организација, група и појединаца. Ако до таквих активности ипак дође, субјекти система безбедности државе морају правовремено реаговати како би на време открили узрок опасности и елиминисали његове носиоце на правно дозвољен начин. Функција безбедности је нераздвојиви атрибут државе и подразумева вршење послова безбедности ради заштите одређених вредности, без обзира на друштвено уређење, политички систем и облик власти. Дакле, функција безбедности и организација безбедности чине систем безбедности. У уставним решењима многих држава предвиђене су следеће функције државе: обезбеђење и заштита државног суверенитета; обезбеђење и заштита независности и територијалне целокупности; вођење међународне политике и остваривање и заштита основних слобода и права грађана. Управо годишњак „Политика националне безбедности“ бр. 1/2017, уважавајући наведене чињенице доноси научну анализу чија је суштина континуирана сарадња и изградња система националне безбедности Републике Србије и Републике Српске.

Проф. др генерал у пензији Радован Радиновић у раду под насловом „Геостратешки положај Србије и опстанак Републике Српске“ разматра главне чиниоце који условљавају геостратешки положај Србије и то: светски поредак моћи, структуру, главне карактеристике, чиниоце и њихове међусобне односе; односе главних фактора светског поретка према националним и државним интересима Србије; стање у суседству Србије и његов утицај на геостратешки положај Србије; карактеристике државног простора Србије од утицаја на њен геостра-

тешки положај; стање државе и нације, ресурсе и развој као фактор геостратешког положаја Србије. Такође, у раду се са научног аспекта анализира геостратешки положај Србије у контексту опстанка, одбране и очувања Републике Српске као јединог добитка српског народа из процеса разбијања Југославије. Геостратешки положај Републике Србије као једног од гараната Дејтонског споразума директно утиче на положај Републике Српске и на њен опстанак и то тако што би снажна Србија, добро ситуирана у поретку моћи великих и регионалних сила, била у стању да наведену гаранцију и практично обезбеди. И обрнуто, слаба Србија са неповољним геостратешким положајем то не би била у стању да осигура и гаранција опстанка Републике Српске би била на стакленим ногама. Релација је и обрнутог смера, тј. укупно стање у каквом се налази Република Српска, њен положај у саставу БиХ државне заједнице, однос према другом ентитету, однос са суседном Хрватском, те однос глобалних и регионалних центара моћи према РС и њеном опстанку битно суодређује (са другим чиниоцима) укупни геостратешки положај Републике Србије.

У раду под насловом „Република Српска, геополитичке претње и безбедносни ризици“ проф. др Љубиша Деспотовић анализира геополитичку позицију Републике Српске у контексту ширег положаја целе БиХ али и региона Балкана. Посебно у раду анализира потенцијална геополитичка жаришта као константне претње фрагментацији и нестанку овог српског државног ентитета, а које долазе како од регионалних тако и од глобалних ванбалканских геополитичких сила. Најзначајнији део рада је посвећен анализи безбедносних ризика, како оних којих се тичу правно-институционалног уређења БиХ и Републике Српске, тако и оних који настају из аспекта деловања ЕУ и тзв. Високог представника, па до класичних претњи тероризмом који је инспирисан исламским верским радикализмом и организован од милитантних исламских покрета попут ИД-а и Ал Каиде. Прецизније геополитичко одређење Републике Српске није могуће извршити без озбиљније анализе ширег регионалног геополитичког поретка моћи, те вектора међусобних сукобљавања, инфилтрације утицаја и политичких интереса нарочито ванрегионалних фактора. Такође, проф. Деспотовић анализира и међународне аспекте, посебно актуелна дешавања, у којима се преплићу политички, религијско-конфесионални, обавештајно-безбедносни али и неизбежно значајни економски утицаји.

Професори др Миле Шикман и др Предраг Ђеранић у раду „Угрожавање безбедности Републике Српске, са посебним освртом на тероризам“ сматрају да су виталне вредности и интереси Републике Српске оптерећени многобројним безбедносним изазовима, ризицима и претњама. У традиционалном смислу, то су појаве које су изазване природним пореклом, техничко-технолошком или људском делатно-

ићу. Тако су природне (елементарне) појаве (поплаве, клизишта, снежни наноси, пожари, земљотреси), уназад неколико година (2014, 2012, 2010. итд.), изазвале озбиљне последице, по безбедности и здравље људи, материјалних и културних добара, али и животне средине уопште. Угрожавајуће појаве људског порекла, манифестоване било као изазов, ризик или претња безбедности, су свакодневни процеси и радње које остварују негативан утицај на безбедност Републике Српске. Структура ових понашања указује на широк дијапазон испољавања угрожавајућих појава проузрокованих од стране човека, која може да варира од мањих, ка већим угрожавајућим последицама, до оних изазваних споља, у односу на унутрашње облике угрожавања безбедности. Ипак, по свом обиму и интензитету, али и чињеници да се ради о појави која има глобални карактер, издваја се тероризам, сматрају аутори. У том смислу у раду је дат посебан осврт на овај облик угрожавања безбедности Републике Српске, његову генезу и развој, облике испољавања и последице манифестовања, посебно у контексту испољавања тероризма и понашања у вези са њим (нпр. транснационални тероризам) у Босни и Херцеговини.

У свом чланку „Нетипични изазови за безбедност Србије и Републике Српске“, др Миша Ђурковић, научни саветник, анализира нетипичне, односно нетрадиционалне безбедносне изазове (НБИ) за Србију и Републику Српску. Прво објашњава шта су нетипични безбедносни изазови. Затим наводи уобичајену листу тих изазова и објашњава зашто она у овом конкретном случају треба да се модификује. Аутор затим детаљно излаже следеће НБИ: демографија и депопулација, продаја земље и других ресурса странцима, проблеми повезани са приватизацијом стратешких сектора, здравствени сектор, па склоп идентитетских питања као што су контрола медија, просвета и тржиште уџбеника те поремећени систем вредности. На крају разматра два посебна НБИ, тероризам и сајбер ратовање. Укупна безбедносна ситуација Републике Српске, сматра овај аутор, мора се сагледавати у светлу сталних претњи Хрватске, имигрантске кризе и укупне глобалне нестабилности која се у овом делу света по правилу рефлектује отварањем питања граница и растом национализама, јер простор од Украјине преко Румуније, до Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Хрватске, обилује повишеним температурама и великим изгледима за могуће сукобе.

Проф. др Душан Пророковић у свом раду „Значај Подриња за националну безбедност Србије и Републике Српске“, сматра да је регион Подриња стратешки важан за Србију и Српску и у њему се јављају три изазова по националној безбедности оба субјекта: изазови политичког, економског и демографског карактера. Рад је подељен у четири целине. У првој аутор анализира појам националне безбедности и уопште савремене приступе који се тичу истраживања појава и про-

цеса важних за безбедност. У другом су дате основне карактеристике региона Подриња, док су у трећем представљени изабрани економски, демографски и политички показатељи. Четврти део је закључак, у ком аутор констатује да је у циљу осигуравања националне безбедности неопходно предузети одговарајуће мере.

Доцент др Јелена Вукоичић у раду „Република Српска и Србија пред изазовима исламизма и тероризма“ сматра да исламизам представља један од највећих безбедносних изазова у савременом свету, с обзиром на чињеницу да се управо на овој радикалној и искључивој политичкој идеологији темеље ставови и циљеви највећег броја активних и утицајних терористичких организација широм света. Ова безбедносна претња присутна је и на Балканском полуострву, а једна од најугроженијих земаља је Босна и Херцеговина, а нарочито њен муслимански/бошњачки део. Међународна исламистичка мрежа у Федерацији БиХ, успостављена након разбијања СФРЈ и почетка грађанског рата, у међувремену се развила у организован систем и кључну регионалну безбедносну претњу, која у знатној мери угрожава и Србију. Велики проблем у борби против исламизма и тероризма у БиХ представља благонаклон и заштитнички однос који бошњачка политичка елита у Сарајеву има према исламистима, али и симпатије које постоје у бошњачком националном корпусу за џихадске „свете ратнике“. Са друге стране, званичници Републике Српске изразито су критични према овом феномену и већ дуги низ година упозоравају на последице које несметано деловање исламиста може да има на безбедносну ситуацију у БиХ. Може се, заправо, рећи да је једини безбедносни орган у Босни и Херцеговини који се одговорно односи према исламистичкој претњи МУП Републике Српске који, једини у БиХ, спречава претварање територије читаве државе у широку исламистичку базу, закључује Јелена Вукоичић.

Професор Иван Тарасевич са Тјумењског државног универзитета (Руска Федерација) у раду „Религијска безбедност у контексту обезбеђивања националне безбедности словенских народа: поставка проблема“ обрађује питање осигуравања религијске безбедности словенских друштава у контексту глобалне политике. Аутор у раду разматра систем претњи по религијску безбедност, а на неке од њих посебно скреће пажњу. На крају, аутор предлаже неопходност увођења у правну раван постојећих филозофских, социолошких и богословских теоријских поставки везаних за обезбеђивање националне безбедности српског и руског народа. У раду се формулишу начини разрађивања религијске безбедности и њени основни принципи.

Након ове научне анализе у годишњаку „Политика националне безбедности“ бр. 1/2017 може се извести закључак да је најважнији приоритет у изградњи националне безбедности Републике Србије и Републике Српске консензусом дефинисање виталног националног ин-

тереса у домену стратешке безбедности, који мора бити јавно прокламован, јер је витални национални интерес вишегенерацијски задатак, и представља заштиту и унапређење отаџбине, без обзира на конкретан, тренутни облик политичког уређења.

*Главни и одговорни уредник
Проф. др Радослав Гаћиновић*

Радован Радиновић

Београдски форум за свет равноправних

ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак

У раду се разматрају главни чиниоци који условљавају геостратешки положај Србије и то: 1) Светски поредак моћи, структура, главне карактеристике, чиниоци и њихови међусобни односи; 2) Односи главних фактора светског поретка према националним и државним интересима Србије; 3) Стање у суседству Србије и његов утицај на геостратешки положај Србије; 4) Карактеристике државног простора Србије од утицаја на њен геостратешки положај; 5) Стање државе и нације, ресурси и развој као фактор геостратешког положаја Србије. Такође, геостратешки положај Србије је разматран и у контексту опстанка, одбране и очувања Републике Српске као јединог добитка српског народа из процеса разбијања Југославије.

Кључне речи: *геополитика, геостратегија, светски поредак моћи, НАТО, Европска унија, САД, Кина, Русија*

Наизглед, стиче се утисак да је опстанак Републике Српске вештачки прилепљен геостратегијском положају Србије, те да те две ствари немају много заједничке обостране повезаности. То напросто није тачно, већ управо обрнуто. Геостратешки положај Републике Србије као једног од гараната Дејтонског споразума директно утиче на положај Републике Српске и на њен опстанак и то тако што снажна Србија, добро ситуирана у поретку моћи великих и регионалних сила, била би у стању да наведену гаранцију и практично обезбеди. И обрнуто, слаба Србија са неповољним геостратешким положајем то не би била у стању да осигура и гаранција опстанка Републике Српске би била на стакленим ногама.

Релација је и обрнутог смера, тј. укупно стање у каквом се налази Република Српска, њен положај у саставу БиХ државне заједнице, однос према другом ентитету, однос са суседном Хрватском, те однос глобалних и регионалних центара моћи према РС и њеном опстанку битно суодређује (са другим чиниоцима) укупни геостратешки положај Републике Србије.

На почетку је неопходно и појмовно одредити геостратегију, тј. одредити што се под тим појмом подразумева уопште, а посебно у овом раду. Као што се то из саме сложености „геостратегија“ може закључити, тај термин је састављен од три међусобно увезане речи и све су оне грчког порекла. То су *gea*, у значењу земљиште, односно *простор*, *стратос*, у значењу *војска*, односно армија и *агеин*, у значењу *водити*, односно вођење (мисли се на вођење војске у рату или како то војна теорија најчешће именује ратовођење или *ратоводство*).¹⁾

У намери да што сликовитије дефинише геостратегију и одреди јој поље интересовања, руски геополитичар средње генерације Александар Дугин повлачи паралелу између геополитике и геостратегије. У својој књизи „Основи геополитике“, Дугин тврди да геостратегија обухвата војне аспекте геополитичких анализа, па наставља да геополитика тражи одговоре на питања ко има право да неки простор и на којим и каквим аргументима се то право заснива. Насупрот геополитике, тумачи Дугин, геостратегија тражи одговоре на питања како да се тај простор одбрани или освоји, у зависности од циља који се постави.²⁾

Познати амерички теоретичар геополитике и геостратегије, Збигњев Бжежински, геостратегију донекле удаљава од ратоводства и ближе је и чвршће веже за геополитику и то тако што геостратегију дефинише тако да је сматра менаџментом геополитичких интереса. Са Бжежињским се не морамо сложити ако његову дефиницију менаџмента разумемо дословно као управљање геополитичким интересима, али ако менаџмент разумемо шире, тј. и као остваривање геополитичких интереса, а то остварење може бити и путем војне силе, или најчешће помоћу ње, мада не и неизоставно путем рата, онда смо и ми врло близу дефиниције геостратегије како нам је дао Бжежињски.³⁾

---

1) Миломир Степић, „Шта је геостратегија“, у књизи *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

2) Детаљно о томе: Александар Дугин, *Основи геополитике*, Експрес Зрењанин, 2004, стр. 430-432.

3) Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 1.

У сваком случају за појам и суштину геостратегије пресудно је војно деловање и то директно употребном војне силе, било да се њоме прети па се на тај начин противник *одвраћа* од војног деловања и простор на који једна страна полаже право брани се тзв. пасивним путем, било да се директном војном акцијом осваја простор на који та страна сматра да има легитимна права.

Следеће што припада начелним полазиштима у контексту теме овога прилога јесте став - опредељење у погледу чинилаца који одређују геостратегијски положај сваке земље-државе, па у том смислу и државе Србије. У те чиниоце спадају: (1) светски поредак моћи и његове главне карактеристике, чиниоци и њихови међусобни односи, (2) однос главних центара светске моћи који чине структуру тог светског поретка, према националним државним интересима Србије; (3) однос непосредног окружења, тј. суседних држава према националним и државним интересима Србије; (4) карактеристике државног простора Србије и (5) стање државе и нације и расположиви унутрашњи ресурси, што све скупа можемо именовати као свеукупне снаге - моћ државе на скали или у хијерархији моћи чинилаца светског поретка.⁴⁾

Наведени чиниоци на геостратегијски положај земље делују међусобно повезано, допуњавајући се или се супротстављајући један другом, али се ради о њиховој многострукој повезаности и узајамном деловању, таквом и толиком да је о њима издвојено говорити и разматрати или појединачно могуће једино из методичких разлога.

Вредности и величине - размере - деловања ових чинилаца на геостратегијски положај земље се анализирају, процењују или мере у одговарајућим институцијама које су меродавне за пружање експертске подршке државном одлучивању и потом се та сазнања у другом кораку разматрају у одговарајућим, односно надлежним државним телима, на основу чега се доносе *закључци* из процене, односно анализе стратегијског положаја земље. Ти закључци чине основу за утврђивање главних *безбедносних изазова, ризика и претњи*.

Наведени закључци из процене стратегијског положаја земље и главни безбедносни изазови, ризици и претње чине основу и полазишта за *стратешко планирање*. Како се у већини случајева ради о променљивим чиниоцима и њихових вредностима и деловању, стратешки планови су подложни променама. На основу реченог може се закључити да је стратешко планирање перманентно

4) Р. Радиновић, *Нови светски поредак и политика одбране Савезне Републике Југославије*, Савезно Министарство одбране, Београд 1993, стр. 11-31.

процес током којег се стално дограђују и иновирају готово сви параметри одбрамбено-безбедносног система, почев од најопштијих стратешких опредељења у области безбедности и одбране, преко организацијско-формацијског устројства одбрамбено-безбедносних снага, до бројне величине основних компоненти и групација оружаних снага, њихове мирнодопске локације, стратегијског и оперативног развоја и груписања, систем руковођења и командовања, варијанти ратних планова, односно планова употребе оружаних снага у највероватнијим облицима рата какав земљи може бити наметнут, итд.

СРБИЈА У ГЕОСТРАТЕШКОМ ТРОУГЛУ ВЕЛИКИХ СИЛА

Светски поредак моћи - структура и главне карактеристике

Од завршетка Другог светског рата и пада нацифашистичког пројектованог модела светског поретка, на снази је био тзв. *биополарни* поредак. На једној страни тог поретка је био свет социјализма (комунизма) којег је предводио Совјетски Савез, као једна супер-сила, а на другој свет капитализма којег су предводиле САД као друга (не друга по снази, већ по редоследу овог излагања) супер сила. Светски поредак тога времена траје све до краја 80-их и почетком 90-их година прошлог века. Тај период светског мира је функционисао на равнотежи снага, па и страха од обостраног уништења, односно на сазнању да ни једна од суперсила не располаже таквом и толиком надмоћношћу која би јој гарантовала успех и сигурну победу у међусобном тзв. великом рату. Уместо тога, обе стране су покретале и подржавале низ мањих тзв. локалних ратова, на чијим исходима су настајале да поремете равнотежу снага у своју корист. Сваки од те две суперсиле предводиле су велике војне групације које су функционисале под директним диктатом суперсила на њиховом челу. Реч је о НАТО-у и ВУ као војно-политичким пактовима биполарно подељеног света. Период биполарног светског поретка, претежно у првој половини његовог постојања, испуњен је и тзв. антиколонијалном револуцијом, чији је резултат био крах колонијалних империја, пре свих Британске, али и још неколико тзв. европских колонијалних полуимперија. Фигуративно говорећи, између та два пола биполарног светског поретка смеистио се покрет несврстаних земаља, који је више фингирао, него

што је то фактички био, улогу баланса између радикално подељеног биполарног света. Поред несумњивих доприноса тог покрета очувању светског мира, тешко се може он ставити раме уз раме са два супротстављена пола светске моћи, те се не може рећи да је он као самостални фактор на било какав начин битно доводио у питање биполарну поделу света, иако је он то и настојао и имао такве амбиције.

Као што је то већ речено, равнотежа страха је обезбедила да супротстављени полови светске моћи не изазову међусобно тзв. велики рат, али је зато између њих беснео тзв. „хладни рат“, односно рат у свим доменима живота човека и друштва, осим у војној сфери. У тој међусобној исцрпљујућој борби за превласт над светом тзв. комунистички пол светске моћи није издржао, већ се урушио. Исход тог урушавања је био распуштање Варшавског уговора као војно-политичког блока тзв. социјалистичких држава под влашћу СССР-а и распад Совјетског савеза као јединствене државе и његово прекомпоновање у више независних држава, неретко и међусобно сукобљених, укључујући и оружаном сукобљавање (Молдавија, Грузија, Јерменија, Азербејџан, и др.).

Може се, дакле, рећи да је из „хладног рата“ као победник изашао тзв. западни пол светске моћи, на челу са САД. Толико су САД биле опијене славом победника да су готово прогласиле крај историје, а либерални капитализам за најбољи, најправеднији, општеприхваћени и вечни глобални друштвени пројект (Фукујама).⁵⁾ Од времена када је пао СССР, а са њим и биполарни светски поредак, на светску сцену ступа нови, а то је *униполарни* светски поредак, чија је суштина један свет, на чијем је челу једна суперсила – САД, моћ САД је била неупитна, али и њихова улога лидера света и промотера вредности западне цивилизације, односно наметања западних вредности путем свих облика тзв. меке моћи. Но, али тамо где се наиђе на отпор америчкој лидерској позицији на снагу ступа примена тзв. тврде моћи, односно војне силе. Режији и управљачке елите које би се супротставиле том америчком извозу система вредности бивали су силом мењани и буквално физички ликвидирани, било директном војном интервенцијом, било путем тзв. обојених револуција.⁶⁾

Основни стратегијски модел понашања униполарног светског поретка био је, а он је још увек актуелан, је модел или страте-

5) Детаљно: Ф. Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД Подгорица – Романов, Бања Лука, 2002.

6) С. Трифковић, „Косово и доктрина глобалне доминације“, у: *Агресија НАТО сумрак запада*, Београдски форум за свет равноправних, 1999, стр. 149-157.

гија *глобалног интервенционизма*. Једина супер сила (САД) је, по сопственом нахођењу, одређивала и одлучивала у којим се подручјима света налазе њени витални национални интереси. Тај ко би се усудио да угрози или намерно оспори те америчке интересе бивао је изложен свим облицима насиља, укључујући и војну интервенцију. Влада и државе које се не би повиновале диктату Америке, које су готово увек наступале у улози заштитника западних цивилизацијских вредности, а у ствари се радило о неоколонијалном поробљавању народа и држава, бивале су насилно свргнут војном интервенцијом или комбинацијом тзв. *обојених револуција* и војне интервенције. Глобални интервенционизам је био стратегијско средство тзв. „доктрине одговорности за заштиту“, чија је суштина била у томе да САД имају мисију очувања светског поретка и заштиту угрожених народа или етничких заједница, што је био само изговор за интервенцију мимо међународног правног поретка оличеног у одлукама, резолуцијама и декларацијама ОУН. Ретко када су САД на челу НАТО и Запада интервенисале на основу одлука СБ УН. Напротив, чиниле су то по сопственом нахођењу, игноришући УН и то готово увек против слабих који нису били у стању да им се ефикасно супротставе. Зато су били поражени, разорени и уништени.

Најчешћи стратешки циљеви глобалног интервенционизма били су: (1) контрола природних ресурса, њихово отимање од суверених држава и прерасподела на штету оних држава и народа на чијој су се територији ти ресурси налазили; (2) геополитичко прекомповање света ради успостављања или очувања атлантистичке доминације над осталим светом; (3) наметање цивилизацијских парадигми Запада остатку света, пре свега исламским земљама, ради чега су разорене и потпуно уништене древне цивилизације (Сирија, Ирак, Авганистан, Либија...); (4) наметање глобалног друштвеног пројекта неолибералног капитализма. Неретко, за наведене циљеве биле су инструментализоване све релевантне институције међународног правног и политичког поретка као што су ОУН, КЕБС, односно ОЕБС, ММФ, Светска банка и др.

Оружана агресија НАТО на СР Југославију марта 1999. године је фактичка инаугурација глобалног интервенционизма у односима великих сила према малим земљама и народима. Синтеза глобалног интервенционизма обојених револуција и свих облика субверзивног деловања у економији, политици, информисању и култури, сајбер и класични тероризам и др. довело је до појаве нове категорије међународног и унутрашњег сукобљавања, односно до нове категорије у теорији конфликта, а то је „хибридно рато-

вање”, односно „хибридни рат“. Тај категоријални појам понекад служи да покрије све облике међудржавног, унутардржавног и др. сукобљавања, мада се понекад тај појам и злоупотребљава, било када се жели прикрити права суштина сукоба или се та суштина недовољно схвата и признаје.

Ако је агресија на СРЈ била почетни удар у стратегији глобалног интервенционизма, Украјинска криза се може сматрати као почетак његовог силаска са светске сцене. САД и цео евроатлантски запад се преиграо, преценио своје могућности и покушао Украјину потпуно преусмерити од источног ка западном геополитичком полу. Наравно, Русија то није смела дозволити и као њен одговор је уследио повратак Крима у састав руске државе и подршка проруским снагама на истоку Украјине у њиховом отпору према централним властима. Запад и Америка нису имали снаге да одлучније уђу у оружани конфликт против Русије и то је био знак узмицања униполарног светског поретка.

Наставак урушавања интервенционистичке моћи Запада и САД је сукоб у Сирији. У ствари, војна интервенција Русије у Сирији је показала да Русија располаже свим елементима војне моћи која јој гарантује ефикасне ракетно-авијацијске ударе на великим даљинама и до тада невиђену моћ прецизних конвенционалних удара са мора, копна и из ваздуха, односно ван сваког домаћаја противника. Управо је то сазнање за САД и Запад било шокантно. Русија више није сила са енормним бројем нуклеарних средстава стратегијске намене, већ војна сила која располаже свим елементима ватрене и ударне моћи са којима располаже САД и НАТО, па се убудуће на то мора озбиљно рачунати. Управо зато се демонстрација моћи коју је Русија извела у Сирији ударима из Каспијског и Црног мора и космичко-ваздухопловни удари са прецизним погађањем тачкастих циљева, може сматрати коначним крајем америчке свемоћи, односно почетком краја униполарног и препуштања места *мултиполарном* поретку светске моћи.

Мултиполарни светски поредак није преко ноћи настао. Већ десетак година групација великих земаља света изван западне евроатлантске заједнице, као што су: Русија, Кина, Индија, Бразил, Јужноафричка Република и др. развијају целу лепезу односа и институција које фактички негирају униполарни, а афирмишу мултиполарни светски поредак. Шангајски савез, ОДКБ, Евроазијска унија, разне кредитно-финансијске установе које постају све конкурентније ММФ-у и Светској банци, само су илустративни примери рађања мултиполарног светског поретка. Посебан значај у томе има кинески свеобухватни излазак на светску сцену пројектом

„Један појас један пут“, њено свестрано економско јачање, прерастање из копнене у поморску силу способну да парира америчкој свемоћи на истоку Азије и на Пацифику, а особито стратешко партнерство Кине и Руске Федерације подржано бројним инфраструктурним, геоекономским и енергетским аранжманима.

Узмицање Запада пред најездом наведених чиниоца новог мултиполарног светског поретка је потенциран и све видљивијим пукотинама унутар евроатлантске заједнице. Ту се пре свега мисли на политичке кризе и неизвесности које су изазване неочекиваним исходом америчких председничких избора, одлуком Велике Британије да напусти ЕУ, дубоке кризе идентитета и неизвесне будућности ЕУ итд.

На основу напред реченог, у главне карактеристике савременог светског поретка моћи може се истаћи следеће: *Униполарни светски поредак све више и све очитије узмиче пред мултиполарним, али тај процес још није до краја остварен*, већ је у току. У том тзв. међуфазном процесу, када атлантска заједница још увек није у стању да призна и прихвати да је њено царство на измаку, опасности од тзв. великог и регионалних сукоба су велике. Империја на издисају руши иза себе све мостове и зато су опасности од нових криза и сукоба још увек велике, чак и веће него што је то било у време америчке страховладе, када су то сви, хтели – не хтели, морали прихватити или примити к знању. САД као неспорна суперсила настоји да и даље очува своју свемоћ, али у томе све теже успева. Посебна нова геополитичка чињеница у контексту израстања мултиполарног поретка је ново (старо) стратешко ривалство САД и Кине око контроле Пацифика и Далеког истока. Да ће САД наставити да се залажу за контролу Пацифика, то је најавио још Обама 2011. године и то је једна од константи америчке стратегије још од преузимања Филипина на крају рата, који се одиграо пре више од једног века. Као што смо то већ истакли, Кина чини све и чиниће убудуће да то оствари, што изнова активира то велико далекоисточно кризно жариште. У том контексту треба сагледати и све чешће провокације које долазе са стране Северне Кореје и њеног ракетно-нуклеарног програма, што је изазов за све и за САД да то по сваку цену спречи, али и за Кину, која не сме дозволити да САД добију прихватљив изговор за војну интервенцију против Северне Кореје, што би из основа нарушило стратешку равнотежу у блиском кинеском суседству.

Неспорно, једна од главних карактеристика савременог светског поретка је *сваковрсно јачање Русије*: војно, економски, нарочито енергетски, политички, а нарочито геополитички. Без обзира

на санкције које је Русији наметнула Евроатлантска западна заједница, у чему иначе предњачи ЕУ као пуки трабант америчке геополитике и стратегије, сви облици моћи Русије – и „тврда“ и „мека“ – су у порасту и утицај Русије у свету из дана у дан јача.

Европа и Европска унија као један од полова светске моћи је у озбиљној кризи, пре свега у кризи идентитета. Пошто је хришћанство као идентитетска вредност Европе очито потиснута у други план, ако не и посве одбачено као питање идентитетског одређења Европе, па и ЕУ, ако се демократија и људска права, те грађанске слободе злоупотребљавају и карикирају, тада се мора закључити да је европски идентитет под озбиљном сумњом. А без идентитета се ЕУ тешко може одржати. Она је изнутра трула. Њене бирократске квази елите ни не знају шта им је чинити. Нарочито након одлуке Велике Британије да напусти ЕУ. Своје право лице ЕУ је показала у судару са мигрантском кризом. Апсолутно нејединство чланица, свако по своме и без јасне стратегије, без одлучног залагања да се криза реши тамо где је и настала, тј. у земљама и државама које су се нашле под нападима глобалног интервенционизма Запада, тј. САД и великих земаља ЕУ, ЕУ се запутила у сасвим неизвесну будућност. За сада успева да се прихепта уз САД и њену глобалну стратегију и визију света, али без сопственог становишта о свим битним питањима света. Европској унији се не пише добро. Последишно, све земље и народи који су своју политичку – државну будућност везали за ЕУ, као што је то Србија, такође очекују велика искушења. Поред реченог, две најслабије тачке европске политичке слепе улице су односи са Русијом и Турском. Нема потребе то посебно образлагати, јер је и на први поглед јасно да ЕУ нема будућности ако је завађена са Русијом и Турском, без чијег директног учешћа она није у стању трајно да реши ни једно своје горуће питање: од енергетске безбедности и инфраструктурне, до ефикасног и трајног гашења узрока мигрантске кризе, која прети да ЕУ и Европу у целини уруши изнутра.

Једна од главних карактеристика савременог светског поретка јесте настојање Евроатлантског запада, под директним диктатом САД, да *сузбије пораст утицаја Русије у светским пословима*. Сузбијањем ширења руског утицаја се тежишно бавио НАТО на свом самиту у Варшави одржаном у лето 2016. године.⁷⁾ На том самиту Алијанса је усвојила низ мера које би требало, по њиховом резону, да доведу до заустављања ширења и јачања утицаја Русије у свету и у Европи. Посебно треба издвојити следеће мере:

7) Р. Радиновић, „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза”, *Безбедносни форум*, 2/1996, стр. 9-16.

- *У својим чланицама и по свету ширити антируско ста-новиште.* Ту спадају мере као што су: невиђено ширење страха од наводне оружане агресије Русије, нарочито у земљама непосредног окружења Русије, као што су Балтичке чланице бившег СССР-а, Финска, те источно-европске земље Пољска, Румунија, Украјина. Толико је тај страх ирационалан и снажан, да су те земље са радошћу пристале да на својој територији прихвате бази-рање копнених снага НАТО, пре свега снага САД, али и Немачке, Велике Британије и Канаде. Овој мери треба додати: разноврсне претње и притиске према оним зе-мљама и њиховим владама које би се успротивиле ши-рењу антируског расположења, као што су Молдавија, Бугарска, Мађарска, Словачка и Чешка. Поред наведе-них мера, ту је и константна и свеобухватна сатанизаци-ја Русије, која је срачуната на изазивање одијума према свему што је руско, од политике, преко енергената, до културе и спорта.
- *Увођење свеобухватних санкција према Русији.* То тре-ба да резултира немогућношћу или ограничењем извоза енергената као једне од главних извозно оријентисаних привредних грана Русије, потом да онемогући техноло-шки развој, изазове пад стандарда грађана и да уведе Русију у дуготрајни период унутрашње политичке де-стабилације, а у крајњем случају и до побуне против политике и владавине руског председника, па и до ње-гове насилне смене. Овоме треба да погодује и најшире могући планирани захват у свим аспектима деловања тзв. пете колоне и антидржавне деструкције од стране тзв. цивилног друштва.
- *Зауставити било какав културолошки утицај Русије.* Ту се предвиђа гашење руских или проруских сајтова и других облика деловања на друштвеним мрежама, гашење, забрана или онемогућавање деловања руских или проруских штампаних гласила, радио и ТВ стани-ца, за које се тврди да су директна пропагандна средства руских владајућих гарнитура. Овоме треба додати све-обухватну антируску кампању и пропагандну на сваком месту и у свакој прилици која се укаже, карикатурално приказивање Русије и Руса и њихово приказивање пу-тем играних и пропагандних серија и филмова, итд. Ма-да није директно повезано са културолошким утицајем,

али посредно свакако јесте, планира се и већ остварује масовно отимање имовине руских олигарха у земљама Запада, како би се спречило да та имовина буде искоришћена у подршци руске пропаганде, али и да би изазвало сукоб олигарха и власти, због које олигарси, наводно, губе своје богатство које су из Русије изнели у Европу и Америку.

- *Наставити ширење НАТО на исток.* Три мере су ту предвиђене и то: јачати војне снаге у земљама чланица алијансе, пријем нових чланица као што су Црна Гора, Србија, Грузија, БиХ и Украјина и склапање нових стратешких партнерстава, и то тамо где је то посебно осетљиво за положај и безбедност Русије. Три стратешка циља су овде битна и то: ући што дубље у руску низију, затворити руски приступ на Балкан и отворити тзв. меки трбух Русије, а то је Кавказ.
- *Развлагити војну моћ Русије.* Ово се постиже активирањем нових кризних жаришта као што су Далеки исток, односно Курилска острва и Јужно Кинеско море, активирање и интензивирање постојећих кризних жаришта као што су Украјина, Балкан, Блиски исток, Кавказ итд. Уз све ово, треба држати стално отвореном претњу тзв. великим ратом, без обзира на његову малу вероватноћу.
- *Војно ојачати источно и северно крило НАТО.* Ту се пре свега ради о Балтичким земљама – бившим чланицама Совјетског савеза, на чијој територији су размештене копнене снаге НАТО, њих око 4.000; потом о Пољској где се распоређује једна америчка бригада, чиме је учињен посебан уступак овој осведоченој антируској бившој чланици Варшавског уговора која према Русији гаји посебан анимозитет, о Румунији, на чијој територији треба ојачати већ постојећу међунационалну бригаду. Овим мерама војног јачања НАТО се у наведеним источно-европским и северно-европским земљама демонстрира јединство западне војне алијансе и њена одлучност да брани своје савезнике. Но, те мере су срачунате више на јачање кредибилитета НАТО у очима чланица и ширењу континуираног страха од наводне руске агресије, него што би тих неколико хиљада војника представљало озбиљнију гаранцију одбрани тих земаља од евентуалног војног напада Русије ако би до њега дошло. С обзиром на то да Русији на памет не пада никакво

војно освајање територија, све се ово мора схватити као чин пропаганде која треба да одржи отворену наводну сталну опасност од руске оружане агресије на њој суседне земље и да је НАТО једини гарант њихове ефикасне одбране, односно одвраћања од агресије. Да би додатно учврстила свој кредибилитет унутар сопствених редова и уједно ојачала војно присуство, алијанса планира да од САД у потпуности преузме командовање над свим елементима *ракетног* штита и то: америчких бродова у Шпанији, радарских постројења и радара у Турској и ракетне пресретаче у Румунији.

- *Изградити антируски геополитички штит, боље рећи антируски грудобран.* Ради се о старој америчкој антиевропској идеји која је требало да спречи евентуално савезништво Москва-Берлин-Париз. То савезништво би значило да у Европи нема потребе нити места за америчко ангажовање у улози силе заштитнице, на чему је иначе настала и опстала Евроатлантска алијанса чији је НАТО главни продукт и стратедијско средство. У данашњим околностима та идеја прераста у антируску мисију и стратегију. У основи „поштар“, односно „курир“ тога плана и те идеје данас је Хрватска и то преко њене (читај: америчке) „иницијативе три мора – Балтик, Јадран, Црно Море“. Скуп је одржан августа 2016. године у Дубровнику. Чланице те иницијативе су: Хрватска, Словенија, Бугарска, Румунија, Мађарска, Чешка, Словачка, Пољска, Летонија, Литванија и Естонија. На тој иницијативи треба да израсте Централноевропска стратешка вертикала која повезује Балтик, Јадран и Црно море, чиме се запречава приступ Русије Балтику, Централној Европи и Белорусији и Русија фактички држи затворена у њеној источноевропској низији. На основу иницијативе три мора треба изградити серију гасних чворишта, нових гасовода, са идејом да се што више обесмисли гасовод „Северни ток“, али и да се унутар НАТО фактички (не и формално) створи један регионални војни савез који би играо улогу антируског НАТО грудобрана, односно који би играо улогу предњег појаса стратедијске одбране Европе од наводне руске војне агресије. Разуме се, све то треба да увери европске савезнице да им од Русије прети стална опасност и тако да их учврсти у антируском становишту.

На основу свих напред наведених података и чињеница, могло би се закључити да су главни оперативни циљеви, које Евроатланска заједница као западни пол стратегијске моћи жели да оствари путем сатанизује и санкцијама, те ширењем НАТО на исток и стратешким опкољавањем Русије, следећи: (1) одузети Русији време неопходно за ефикасно наношење узвратног нуклеарног удара и тако обесмислити стратегију одвраћања на којој је до сада почивао светски мир; (2) изазвати Русију да војно интервенише на Балтику и у Украјини, чиме би биле потврђене тезе о руским агресивним намерама и кривици за дестабилизацију тог дела Европе; (3) наметнути Русији трку у наоружању коју не би издржала њена економија, што би водило у дестабилизацију Русије; (4) онемогућити сваки облик стратешког партнерства Русије и европских земаља, посебно Немачке и Француске.

Како ће се даље одвијати односи Русија-Запад, пре свега зависи од политичке стратегије нове америчке администрације. Та стратегија ће бити увелико ограничена унутар америчким сукобима које изазива стара администрација која се тешко мири са поразом и стално смишља потезе који треба да доведу до компромитовања новог америчког председника или барем до немогућности да се битно поправе америчко-руски односи, од којих у многоме зависи и глобални светски поредак.

Односи главних центара моћи према државним интересима Србије и обратно

Наслов имплицира разматрање двосмерних односа и то: главних центара моћи према националним и државним интересима Србије и српског народа уопште и однос Србије према тим центрима моћи. САД и ЕУ ћемо сматрати једним јединственим евроатлантским центром моћи, мада би било могуће повући низ разлика између ЕУ и САД. Но, када је реч о њиховом односу према Србији и српском народу готово да тих разлика нема. Потом ћемо Русију и Кину такође разматрати у јединственом контексту, мада и ту постоје бројне и битне различитости, али у односу према Србији је могуће закључити да је тај однос или идентичан или сличан, што оправдава јединствено разматрање ове две велике силе.

Евроатлантски центар моћи је у сваком погледу подређен америчком становишту и управо су САД диктирале однос Запада према националним интересима српског народа и државним интересима Србије. Тај однос је изразито негативан још од зачетка, а поготово расплета југословенске кризе, све до данас, иако се на

појавној страни ствари фингира како су ти односи наводно узнапредовали у позитивном смислу. Ево неколико маркантних индикатора тог изразито негативног односа Запада према Србији и српском народу: (1) свестрано су подржали разбијање СФРЈ, СРЈ и СЦГ, а веома радо би подржали и нека нова територијална прекомпоновања Србије и српског етничког простора; (2) директно су утицали и допринели невиђеној сатанизацији Србије и српског народа, приписујући Србији главну кривицу за серију грађанских ратова на простору бивше државе, а српски народ оквалификовали као реметилачки фактор безбедности Балкана; (3) подржали су и подржавају и данас све антисрпске пројекте и програме у Хрватској, БиХ и Албанији, тако да се сви ти националности пројекти Хрвата, Албанаца и Муслимана на Балкану углавном решавају на рачун српских националних интереса; (4) извршили су оружану агресију на нашу земљу, разорили нам инфраструктуру, загадили животну средину и убили преко 3.000 наших држављана, све то без сагласности СБ ОУН и под лажним изговором заштите косметских Албанаца од прогона који је над њим, наводно, проводила Србија; (5) на сваки начин подржавају и спонзоришу нелегалну и самопроглашену независност Космета, чиме истрајно инсталирају другу албанску државу на Балкану и то тако што су нам насилно отели део наше државне територије, чине све како би од Србије изнудиле пристанак и признање те насилно настале парадржавне творевине; (6) користе све механизме притисака на Србију како би одустала од подршке опстанку Републике Српске, односно пружају пуну подршку муслиманском делу БиХ како би, под изговором стварања функционалне државе, од БиХ направили унитарну државу под доминацијом њеног муслиманског дела. Што је најгоре, ови притисци не јењавају и стална су претња опстанка Републике Српске, чиме би био поништен једино вредан стратешки добитак који је српски народ стекао борећи се за очување Југославије.

Када је реч о односима Србије и западног центра моћи, неопходно је додатно размотрити однос Србије према НАТО пакту и према Европској унији.

Што се тиче НАТО, неколико чињеница треба имати у виду. Запад чини огромне напоре да приволи, да не кажемо принуди, Србију да уђе у НАТО. Обилато се при томе користи и пронатовска пропаганда и лобирање путем и преко тзв. невладиног сектора, али и великог дела домаће прозападне псеудоелите. Аргументи се конструишу на неистинитим или нерелевантним чињеницама као што су: цело наше окружење је у НАТО, па ни ми не можемо бити изоловани и мимо света око нас, потом, тврди се да бисмо у НАТО

и од стране НАТО, као његова чланица, били штићени и брањени од свих безбедносних ризика и претњи. Наравно, истина је сасвим другачија. НАТО је остатак прошлости, односно биполарне поделе света и „хладног рата“, који је као такав требало давно да буде распуштен. Као остатак прошлих времена, НАТО није у стању да се ефикасно носи са највећим безбедносним изазовом данашњице, а то је тероризам и то исламског фундаментализма који прети да изазове рат између хришћанства и исламске цивилизације.⁸⁾ Питамо се од кога би нас то НАТО бранио, ако не од њега самог, јер је до данас управо НАТО био наш највећи безбедносни ризик и претња нашој независности. Никакво поређење нас и наших суседа не може бити ваљан аргумент за наш улазак у НАТО. Наша искуства су дијаметрално супротна од искустава наших суседа. Најпре, сви или готово сви наши суседи су били или чланови нацифашистичке коалиције у II светском рату, или су били њени симпатизери и контрибутори. Ни једног од наших суседа није оружаном нападала НАТО алијанса, а Србију јесте. НАТО је данас, а тако ће бити и за дуги низ година у будућности, антируско средство Запада у његовом обрачуна са Русијом. Треба ли Србији и српском народу чланство у НАТО да би се наша војска сутра нашла у борбеном строју ангажованом против Русије, осведоченог историјског савезника и добротвора нашег народа и државе. Наш одговор је негативан. Оптималан однос наше земље према НАТО пакту је однос *активне неутралности*. То значи не чланству у НАТО, али не ни у једном другом војном савезу. Уосталом, на то нас обавезује Декларација Скупштине о војној неутралности. Да ли то званично признају велике силе или не, то није од пресудног значаја. Важније је од тога да се ми стриктно придржавамо тога принципа и те декларације у својим практичним поступцима. Развијање сарадње у функцији регионалне и глобалне безбедности са НАТО, са ОДКБ и свим другим регионалним асоцијацијама, али без уговорног учлањења у те савезе, је оптимум наших међусобних односа. Ти односи морају остати испод нивоа сталног чланства, а све испод тога је пожељан ниво сарадње. Разуме се, добровољна и сарадња без притисака и уцена, чега се НАТО иначе не либи. Уосталом, ми и сада имамо највиши степен сарадње са НАТО пактом, и то у оквиру „Партнерства за мир“, и изнад тога ићи било би противно нашим националним и државним интересима и угрозило би исто тако наше односе пријатељства и сарадње са Русијом и Кином, а то би било директно супротно нашим дугорочним националним и државним интереси-

8) О сукобу цивилизација, видети: Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.

ма. Коначно, ваља имати у виду да са НАТО имамо потписан тзв. ИПАП споразум, а он подразумева највиши могући степен сарадње и узајамних односа које је до сада постигла иједна држава која није формална чланица те алијансе. И ту, што се тиче односа са НАТО, треба подвући црту и једном за свагда питање нашег чланства у тој војној организацији скинути са дневног реда. Свестрана сарадња са НАТО пактом се напросто подразумева из више разлога: да се избегне свака помисао о некаквом новом акту оружаног насиља према нашем народу и држави. НАТО у форми КФОР-а и ИФОР-а на КиМ и у БиХ гарантује безбедност Срба на КиМ и у БиХ, па је у највећем српском националном и државном интересу да односе са НАТО пактом релаксирамо колико год је то реално могуће, без штете по нашу безбедности и независност.

Када је реч о односу Србије према ЕУ ту су ствари много компликованије и готово да је немогуће поуздано прогнозировать њихов коначни исход. Уз бројне и доста дуговремене осцилације може се рећи да је у погледу односа са ЕУ у стратегији наше државе постигнут консензус. Чланство у ЕУ је стратешко опредељење и приоритет наше државне политике и одлучност да се испуне услови за пуноправно чланство. Проблем је, међутим, што је ЕУ у дубокој кризи, па чак и у кризи идентитета. Одлука Велике Британије да иступи из чланства је озбиљно довела у питање опстанак онакве ЕУ за какву смо се ми определили. Питање је каква ће бити и да ли ће уопште опстати ЕУ, па се онда морамо запитати и да ли и даље треба да важи наше безалтернативно евроопредељење. Наиме, да ли је мудро и стратешки оправдано испуњавати безусловно све захтеве које тзв. европски пут подразумева, а то значи и жртвовање великог дела нашег државног суверенитета за нешто што је неизвесно. Коначно, да ли разне варијације формата будуће ЕУ које фигурирају на јавној сцени могу бити оптимум наших очекивања од чланства у таквој ЕУ.

Питања би могло бити још много у вези са сагледавањем нашег безалтернативног опредељења за пуноправно чланство у ЕУ, али ћемо ту застати и размотрити шта нам је до сада донела и како се према нама односила и шта нам је у виду незаобилазних захтева наметала ЕУ, како бисмо закључили како можемо, да ли можемо и да ли ћемо успети да „заслужимо“ тај дуго очекивани срећан исход, тј. учлањење у било какву ЕУ, ако је уопште и буде. Пођимо редом. У време почетка, тока и краја тзв. југословенске кризе, главни архитекти њеног нестанка су били представници ЕУ, тада ЕЗ. Од тзв. министарске тројке, преко лорда Карнигтона, Бадинтера и његове комисије и иних посредника и медијатора разних окупља-

ња: од Хага, Лондона, до Женеви итд. Све је то била „игранка без престанка“, чији је једини циљ био да се не пронађе решење за опстанак Југославије, већ да она нестане. Једини народ и државно-политичко руководство које је настојало да се Југославија сачува било је руководство Србије. Јер, макар колико та држава није била по мери српских националних и државних интереса, она је ипак омогућавала да сви Срби буду у једној држави, а то је у то време био највиши српски национални и државни приоритет. Једино су Срби стали у одбрану те државе, а сви други су кренули да је руше. Разбијање Југославије је био антисрпски геополитички пројект и програм и тај пројект је свом силином на политичку позорницу избацио српско национално питање, на рачун којег су сви југословенски народи решавали и решили своје национално питање. ЕУ којој ми данас безалтернативно тежимо је без задршке и врло страшно подржала нестанак Југославије. Током грађанског рата у БиХ и Хрватској ЕУ се сврстала на антисрпску страну. И данас су задржали исту позицију и исто становиште. Исто онако како су у време рата ћутали када су прогоњени и прогнани Срби из Хрватске, исто тако данас жмуре на оба ока да не би видели поновно рађање ушаства у тој чланици ЕУ. Ни говора о повратку протераних Срба и враћању њихове отете имовине, а својинско право је светиња капитализма, осим кад се не ради о својини Срба. ЕУ, преко својих изасланика и сталних посредника не престаје да врши притисак на Републику Српску како би је угурала у унитарну БиХ, а све под изговором да је то услов да БиХ постане чланица ЕУ.

Косово је најслабија карика тог нашег тзв. европског пута. Не смемо затварати очи пред чињеницом да су највећи земље и најјаче силе које чине језгро ЕУ активно учествовале у оружаног агресији Запада против наше земље. А то је био злочин против мира и први рат који је Запад, укључујући ЕУ, после Другог светског рата повео против једне мале и суверене земље на тлу Европе. И то искључиво зато да јог отме део државне територије и на том делу успостави нову албанску државу на Балкану. Све то ради чега су оружаног напали Србију, чланице ЕУ и ЕУ као целина спроводи и данас. Фингираним, наводно статусно неутралним, Бриселским преговорима ЕУ као посредник и организатор тих преговора настоји да Србију у потпуности протера са КиМ и што више учврсти самопроглашену државну Косово. Уосталом, највеће чланице ЕУ, су признале ту парадржаву и чине све да присиле или приволе Србију да и она то прихвати и призна као један од услова њених евроинтеграција. Управо је то та слаба тачка европске стратегије Србије. Без прихватања те чињенице, Србија вероватно никада не-

ће постати чланица ЕУ, а питање у какву ЕУ ће ући уз тако велики уступак као што је пристанак на губитак КиМ. Ако, пак, Србија није спремна да прихвати губитак КиМ, а то ће јој ЕУ засигурно сервисирати као нужан услов на крају тог пута приближавања ЕУ, тада се можемо разложно запитати да ли се уопште исплати то силно мрцварење на том тзв. европском путу, ако пуноправног чланства неће бити. Наш је одговор негативан и сматрамо да је боље развијати свестране партнерске односе са ЕУ, него зарад чланства које је на дугом штапу и веома неизвесно, жртвовати културно-цивилизацијско и историјско средиште своје државности.

Овове свакако треба додати и *руско-српске односе*. Чланство у ЕУ би неизоставно подразумевало и потпуну хармонију спољне политике Србије са политиком ЕУ, па и према Русији. А тај однос ЕУ је традиционално антируски и Србија би у будућности морала да се приклања свим антируским мерама којих ће у будућности свакако бити. Да ли онда зарад чланства у ЕУ жртвовати осведочено историјско пријатељство и савезништво са Русијом. И на ово питање наш одговор је негативан.

Када су сви аргументи „за“ и „против“ чланства у ЕУ упореде, тада изгледа сасвим разложно од тога одустати и посветити се свестраној изградњи партнерских односа како са ЕУ као асоцијацијом држава, тако и са њеним чланицама, у потпуности водећи рачуна о сопственим стратешким интересима. Ово из неколико веома крупних разлога за које наша државна политика и стратегија не може бити незаинтересована. То су: (1) Србија неће постати пуноправна чланица макар којег круга вишебрзинске ЕУ (ЕУ у више брзина), док не склопи правно обавезујући споразум са Косовом, а то је еуфемизам за прихватање Косова као независне и међународно признате друге албанске државе. Тај услов ни једна власт у Србији не може прихватити а да не уђе у историју бешчашћа, тј. као власт која је починила акт велеиздаје, односно прихватања губитка отетог дела државне територије. Иако наизглед то не би значило формално признање, барем се тако тврди данас, али сам назив „свеобухватни правно обавезујући споразум о међусобним односима“ у суштини значи споразум међу независним државама, а то неће бити спремна да прихвати, како то већ рекосмо, ни једна српска власт. У том случају би дошло до прекида сваког дијалога о евроинтегрисању Србије и последице тога прекида би биле адресирање Србије као његовог узрочника и последице би биле огромне, много теже него да се од свега тога одустане на време, пре него што услови постану ултимативни, тј. онда када би прекид

преговора по дефиницији изазвао мере одмазде друге стране која би се сматрала превареном; (2) пуноправно чланство у ЕУ, па чак и процес приближавања ЕУ неизоставно подразумева прекид пријатељских и партнерских односа са Русијом. Ноторна је чињеница да Запад традиционално перципира Русију као свог архе непријатеља и историја је много пунија руско-европским непријатељством, него пријатељством. Балтичке земље, Скандинавске, Пољска, Румунија, па и Немачка, Холандија, Белгија, Чешка и Словачка, особито Хрватска ни не настоје да прикрију непријатељство према Русији. На територијама неких од тих држава се гомилају војне снаге које ту долазе под изговором да одбране те земље од веома извесне војне агресије Русије. На другој страни, Запад и ЕУ Србију виде као „малу Русију“, у најмању руку као потенцијалног посредника руске геополитике на Балкану. Уосталом, Балкан, односно Србија, је једина просторна тачка савремене Европе где Русија може бити присутна без да претходно не изврши насилни упад. Зар ико разуман може очекивати да би ЕУ могла на дужи рок подносити наше седење на две столице, односно да у исто време сигурно корачамо ка чланству у ЕУ и да одржавамо свестране партнерске и пријатељске односе са Русијом, укључујући и војно-техничку сарадњу. Наравно, то је илузија и она нам се толерише све дотле док смо стотинама миља и деценијама (не годинама) удаљени од ЕУ, јер су на том путу препреке још толико велике и бројне, да се Унији не исплати већ сада затезати канап до пуцања. Пре свега дотле док има шанси да се уз ту европску шаргарепу опослују нека за ЕУ битнија питања од нашег чланства у тај европски рај. Ту се пре свега мисли на коначно решење косметске „квадратуре круга“ и демонтажа Републике Српске као српског политичког ентитета са озбиљним елементима државности.

Односи Русија – Кина према Србији и обратно

Са становишта геостратешког положаја Србије, веома је битно укратко размотрити какав утицај испољава тај други велики пол светске моћи којег чине Русија и Кина. Ради се о две велике силе глобалне моћи, које појединачно гледајући нису достигле моћ САД, али синергијски су свакако у стању да америчку глобалну моћ доведу у питање на свакој тачки планете. Размотрићемо их заједно, а не појединачно, управо зато што обе те светске силе гаје готово идентично пријатељске односе према нашој земљи. Будући да се ради о крајње позитивном односу и утицају ових сила на гео-

стратешки положај Србије, нема потребе то на широко описивати, већ само указати на неколико маркантних чињеница.

- Као сталне чланице СБ УН Русија и Кина су сигуран гарант да се у том телу не може усвојити нити један документ који би битно угрозио наше место у међународном поретку држава. У том контексту Русија је више пута истицала да је спремна да уложи вето у СБ како би спречила промену државног статуса КиМ, све докле док на то не буде спремна Србија.
- Улагањем вета на резолуцију о геноциду у БиХ који је спонзорисала Велика Британија као тада формална чланица ЕУ, Русија је директно спречила да се продужи сатанизација српског народа и његово окривљавање за најтежи злочин који се није догодио, упркос неутемељеним пресудама Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, а који је без уношења у суштину ствари прихватио и МСП у Хагу. Том одлуком Русија је жртвовала део својих односа са Западом, а којим мора да решава горуће проблеме савременог света, искључиво да би онемогућила даљње урушавање угледа нашег народа и државе у свету. Тиме је Русија снажно стала и у одбрану опстанка Република Српске. Јер, да је та резолуција о геноциду прошла, РС би се нашла директно на удару као ентитет који је тај геноцид скривио и то не би могло остати без последица по даљњу судбину тог дела нашег народа и његове државне творевине.
- Русија и Кина су осведочени пријатељи нашег народа и државе: Русија одвајкада, а Кина у новијој политичкој историји делом и зато што је нова Кина релативно млада држава. Русија као просторно највећа, а Кина као најмногољуднија земља на свету, обе у свеопштој експанзији, врло делотворно оспоравају свемоћ и самовољу Запада, пре свега САД, али и европских сила, чиме посредно и непосредно балансирају и негативне учинке Запада према виталним националним и државним интересима наше земље.
- Свеобухватни споразум о бесцаринском промету роба и услуга Србије са Русијом обезбеђује нам повлашћени статус на великом руском тржишту, што због наше неспособности ми до сада нисмо валоризовали у мери у којој би то било пожељно.

- Русија благонаклоно, али на ужас Запада, убрзано обнавља војно-одбрамбену моћ наше земље, од чега ми не би смели одустати без обзира на било какво условљавање у будућности, јер је то неопходан услов нашег опстанка и мирног и стабилног развоја у будућности.
- Пројектом „један појас-један пут“ Кина на велика врата излази на светску геополитичку позорницу и демонстрира способност да све одлучније утиче на глобална светска збивања. Посредно, као пријатељ Србије, Кина на тај начин позитивно утиче на геостратешки положај наше земље.
- Низом инвестиционих подухвата и преузимањем железаре у Смедереву, а потенцијално и још неких веома значајних компанија у Србији, Кина обећавајуће утиче на укупни економски препород Србије, пре свега као носилац инфраструктурних захвата гигантских размера за ниво Србије, Кина намерава да непосредно учествује у креирању и контроли главних стратешких коридора паневропског значења и ранга као што су Коридор X и Коридор VII (Дунавски стратешки коридор). Такође, Кина Србију вреднује као најважнију земљу у склопу њене иницијативе 16+1. Свим тим потезима и одлукама Кина битно позитивно утиче на геостратешки положај Србије.
- Две су најважније ставке геостратешког положаја Србије на која Кина и Русија, самим својим статусом великих сила и пријатељским односом према Србији испољавају веома позитиван утицај. То су очување макар каквог државног утицаја Србије на статус КиМ и опстанак Републике Српске у њеном макар и окрњеном Дејтонском аранжману. Без помоћи и утицаја те две велике силе, КиМ би одавно било и формално изузето из државног устројства Србије, а Република Српска би такође давно била сведена на празну љуштуру без икаквих државно-политичких прерогатива.

Ако односи на глобалном плану остану и даље као што су данас, а сви су изгледи да ће такво стање потрајати, упркос новим геополитичким чињеницама попут америчких избора и европског „Брегзита“, једина делотворна потпора геополитичком положају наше земље из тзв. великог света долазиће нам од Русије и Кине и очување тог пријатељства са наше стране нема алтернативу.

Утицај суседства на геостратешки положај Србије

Стање у суседству и однос суседа према националним и државним интересима Србије има велики утицај на геостратегијски положај земље. Неколико чињеница ту треба имати у виду, а пре свега: како је опште стање безбедности региона, која (које) велике силе испољавају пресудан утицај на поједине државе у региону, те какви су односи наше земље према појединим земљама у региону.

За *опште стање безбедности* у нашем непосредном суседству се може рећи да оно није задовољавајуће и да је стање врло нестабилно. Уосталом, регион је одскора изашао из свеопштег ратног сукоба изазваног насилним оружаним разбијањем Југославије, те оружаном агресијом Запада на СР Југославију. Ти сукоби су оставили праву пустош у односима међу народима који су некада живели у заједничкој држави. Гранични спорови, избегла и расељена лица, неповерење међу елитама, па и целим народима, претње новим територијалним прекомпоновањима у региону, само су неки од индикатора општег кризног стања у које је регион запао ево већ неколико деценија. Две су чињенице посебно допринеле да се криза заоштри и отме контроли готово до отвореног оружаног сукоба. То су неконтролисани прилив миграната са Блиског и Средњег истока и отворене претње да мигранти преплаве Балкан, будући су им даља надирања ка Централној и Западној Европи запречена оградама од бодљикаве жице и кордонима војске и полиције на граници Србије и Мађарске, те Мађарске и Хрватске и Словеније и Хрватске. Све то што је везано за мигранте ваља посматрати кроз посебно повећало, а то је кризно стање у Турској и криза у односима Турске и ЕУ. Та криза се врло неповољно одражава на стабилност и безбедност региона, а самим тим и на геостратегијски положај Србије. Друга чињеница која неповољно утиче на стабилност нашег региона је стање у којем се налази ЕУ, тј. њена свеопшта криза која је довела до тога да ЕУ није у стању да релаксирајуће делује на Балкану. Односно, евентуални пријем нових чланица, пре свега мислим на нашу земљу одлаже се за нека далека времена, а балканске земље препушта њима самима и њиховим сукобљавањима која могу довести до оружаног сукоба. А то би дефинитивно сахранило сваку наду у скору европеизацију Балкана, са добрим изгледима да дође до балканизације Европе.

Стање на Балкану као непосредном суседству наше земље је увелике зависно и од *деловања великих сила према региону као це-*

лини, али и према појединим земљама региона. На Балкану као својеврсној капији за улазак у Европу, одувек су се укрштали утицаји и интереси великих европских и светских сила. Основна преклапања и сукобљавања тих интереса формирали су тзв. Балкански геополитички чвор,⁹⁾ чији се обриси у готово непроменљивој форми одсликавају и дан данас. Ти утицаји иду до те мере да се може рећи да су неки наши суседи у статусу тзв. клијент држава, и то не само зато што су чланице асоцијације (ЕУ и НАТО) и у обавези да своју политичку стратегију усагласе са тим асоцијацијама, већ и зато што сматрају да ће им клијентистички однос према некој од великих сила улити нову моћ у односу са суседима, пре свега са Србијом. Да их овде не именујемо, јер је то толико саморазумљиво да будући читалац неће имати никаквих проблема да схвати о коме се овде ради. Дакле, у чињеници да велике силе своје снаге на глобалном плану врло често одмеравају преко леђа балканских земаља, је нешто што ће нас готово увек пратити, са свим негативним импликацијама по укупни геостратешки положај свих, па и државе Србије. Све до скоро, а тако ће бити још извесно време, односно док се из темеља не промени архитектура светског поретка моћи на наш регион изразито негативно утиче Запад, са својим геополитичким аспирацијама. Те аспирације су имале, и још увек имају наглашени антисрпски карактер. Вероватно зато што нас Запад перципира као проруски елемент, што ће у контексту и у склопу глобалног надметања Запада на челу са САД и Русије дестабилизирајуће деловати на Балкан и утицати негативно на наш геостратешки положај.

Однос Србије са њеним суседима као битан елемент њеног геостратегијског положаја су превасходно условљени па и закуцани последицама разбијања Југославије и улогом које су те земље појединачно одиграле у том процесу. Стварајући своју независну државу злочиним, прогоном и обесправљивањем српског народа у Хрватској, Хрватска је себе релативно трајно позиционирала као реметилачки фактор геостратешког положаја Србије. Ни једну прилику која јој је пружена од времена када је здушно напала СФРЈ да би је разбила и на њеним развалинама успоставила своју независну државу и у њој затрла сва национална и људска права српског народа у Хрватској, ова нама суседна држава није пропустила. Од директне војне и политичке подршке БиХ у грађанском рату против српског народа у БиХ, преко подршке НАТО агресији 1999. године, континуираног обесправљивања остатка српског народа у Хрватској, признавање КиМ као независне албанске држа-

9) И. Илић, „Геополитичка особеност Балканског полуострва и српско питање“, у зборнику *Основни принципи разграничења државе*, ВГИ, Београд, 1994, стр. 73.

ве, до заоштравања односа око мигрантске кризе итд. Готово да нема ни једно међудржавног и међунационалног питања у којима Хрватска не испољава отворена непријатељства и антисрпски став. Као да се ради о некаквим необјашњивим националним фрустрацијама које увек израсту у непријатељство према Србији и српском народу. Ти сукоби и непријатељства ће ескалирати када на дневни ред дођу питања разграничења две државе на Дунаву, а сигурни смо да ће главна опструкција нашем тзв. европском путу долазити са стране Хрватске. На то и такво понашање Хрватске треба рачунати као на дугорочну негативну чињеницу геостратешког положаја Србије, тим пре што неке велике европске државе које су били главни промотери хрватске независности нису ни данас спремни да макар укорје Хрватску као свог несумњивог клијента за често претеривање у њеним односима према Србији.

Два су најкрупнија питања која битно условљавају наш однос према суседима, а тиме и суодређују геостратешки положај Србије. То су питање Косова и Метохије и Република Српска.

Самопроглашену независну државу Косово на делу државне територије Србије су признале Македонија, Албанија, Црна Гора и Хрватска. То би учинила и БиХ да није негативног става и противљења Републике Српске као ентитета БиХ, без чије сагласности се таква одлука не може донети. Све те нама суседне државе подржавају чланство Косова у УНЕСКО, чиме би било отуђено и наше културно благо и историјске светиње које су вековима уназад тамо настале и одолевале свим искушењима. Непријатељскијег становишта и деловања од тога не може бити и ту илузија нема. Поред реченог, готово у свакој од наведених земаља има још низ чињеница које би се могле сместити у ту корпу тзв. антисрпског становишта. У Македонији однос према СПЦ и у Црној Гори тотална обесправљеност и готово прогон српског народа – држављана Црне Горе, крађа идентитета, његово преименовање и присвајање као сопствених идентитетских вредности: језик, вера-црква, писмо, државно-историјска предања итд. У Босни и Херцеговини стално окривљавање за рат и наводну агресију, иако су рат у БиХ скривили и отпочели муслимани и Хрвати, односно хрватска држава и њена војска, негирање Републике Српске као равноправног политичког ентитета и стално настојање да се она уруши и уцене зато што се ради, наводно о ентитету који је настао на злочину геноцида. На тим основама муслимански део БиХ и његова елита неће за дуже време престати да оспоравају опстанак РС и то ће бити једна од чињеница која ће релативно трајно реметити међудржавне односе Србије и БиХ.

Односи Србије и Албаније су трајно обележени проблемом око КиМ. Албанија истрајно промовише и подржава независност Косова као друге албанске државе на Балкану, чиме се Србија нити може нити хоће помирити. И не само то, него Албанија све отвореније и без икаквог зазора промовише великоалбански државни пројекат, намеравајући да у тај пројекат укључи и делове на југу Србије насељене албанским живљем. Пројекат „Велике Албаније“ обухвата и делове Македоније, Грчке и Црне Горе и не би могао бити остварен без потпуног хаоса на Балкану. Како ни једна велика сила, која има амбиција да одлучујуће утиче на стање на Балкану, а ту су пре свега мисли на САД и ЕУ, ништа не предузима да то спречи, све се више чини да тај пројекат није без икакве међународне подршке. Утолико је он и опаснији.

Са другим суседима са којима некада нисмо делили заједничку државу немамо тако отворених несугласица и проблема у међусобним односима који би негативно деловали на наш геостратегијски положај. Но, то важи искључиво у случају да Србија очува и још више учврсти своју унутрашњу стабилност и моћ. У супротном, нашло би се разлога за разноврзне претензије, које се за сада не чине актуелним. То није разлог за опуштање, већ за активно предупређивање свих спорова и очување стабилности целог региона, па и онда и тамо где су провокације и честе и незаслужене. Нема повољног и стабилног геостратегијског положаја Србије без мирног и стабилног суседства, па зато ваља чинити све што је у нашој моћи да би се стабилност очувала, а сарадња развијала и напредовала макар пужевим корацима. При томе треба вешто избегавати тачке спорења које могу угрозити мир и стабилност.

Дакле, када је о суседству реч и о његовој стабилности, места претераном оптимизму нема, али још мање има места за пасивно ишчекивање шта ће се догодити. Напротив, сарадња и заједничка прегнућа, уз сва противљења и опструкције, немају алтернативе.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРЖАВНОГ ПРОСТОРА СРБИЈЕ КАО ЧИНИЛАЦ ГЕОСТРАТЕШКОГ ПОЛОЖАЈА¹⁰⁾

Са становишта анализе геостратешког положаја Србије неколико просторних аспеката има посебан значај. То су:

10) О односу и утицају карактеристика државног простора на положај земље у свету и у њеном ближем и даљем окружењу видети детаљније: М. Кнежевић, „Просторност као компонента збивања“, у књизи *Мозаик геополитике*, Институт за политичке студије, Београд 2008, стр. 108-122; и М. Степић, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

1. Локација државног простора Србије са становишта детерминације његове шире и уже регионалне припадности и импликације те припадности на одбрамбено-безбедносну проблематику.¹¹⁾

2. Физичко-географске карактеристике државног простора Србије релевантне за избор и операционализацију стратешке концепције одбране, те утицај тих просторних карактеристика на могућност и вероватноћу угрожавања њене безбедности и независности у светлу постојећих и могућих геополитичких односа и кретања.

Положај државног простора Србије у окружењу

Приближна је просторна удаљеност Београда као политичког и стратегијског тежишта Србије и главног града Србије од тежишних просторних тачака и стратешких објеката на европском континенту и у базену Средоземља. На основу тих података може се извести закључак да Србија заузима место које се може сматрати као средокраћа између тих европских и медитеранских просторних тежишта. То је по себи веома важна чињеница за оцену геостратешког положаја наше земље.

За оцену геостратешког положаја Србије у даљем и ближем окружењу ваља укратко прокоментарисати неколико група детерминанти њеног државног простора. За ову сврху то су: физичко-географске, привредно-географске и саобраћајно-географске детерминанте државног простора Србије.¹²⁾

У склопу физичко-географских детерминанти ваља уочити да се Србија налази на Балканском полуострву и у Југоисточној Европи. То је простор који географски, геолошки и нарочито геостратешки посредује везу између Европе, Азије, Блиског и Средњег истока и Средоземља. Знаменити српски антропогеограф, за кога се може рећи да је родоначелник наше геополитичке науке и теорије (Јован Цвијић) овај положај је окарактерисао као „прелазни“, односно „евроазијски“.¹³⁾ Истина, он је то тврдио за цео Балкан, али се такве карактеристике без дилеме могу приписати и геостратешком положају Србије, јер све те везе најдиректније во-

11) О томе детаљно: М. Тешић, „Геостратешки положај Балкана“, у: *Балкан крајем 80-их*, БИГЗ, Београд, 1987, стр. 79-92.

12) О свим релевантним детерминантама државног простора Србије, наведеним у овом чланку, шире и детаљније видети: Мирко Грчић, „Геополитички положај Југославије у прошлости и данас“, у: *Зборник радова Института за географију*, Београд, 1984, свеска 31.

13) Види: Јован Цвијић, *Балканско полуострво и југословенске земље – основи антропогеографије*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966, стр. 9.

де преко наше државне територије. Ни једна новонастала држава на простору бивше Југославије нема такав централни геостратешки положај, па ни Македонија, иако је она у строго математичком смислу епицентрално подручје Балкана. Кроз Србију се, као кроз природни отвор, пролази на споју континента и светова. У те најважније природне спојнице које пролазе кроз Србију спадају: Моравска долина која представља спону панонског и егејског басена, Нишка долина кроз коју воде споне са Истамбулом, Малом Азијом и Оријентом, Доње Подунавље и Тимочка крајина ка Влашкој равници, где има природна веза ка Источној Европи. Преко Космета, долином Дрима и преко Албаније повезује се Европа такозваном југозападном везом са Средоземљем, а преко Санцака и Црне Горе са Јужним Јадраном. Укупни геостратешки значај свих тих природних проходница које воде преко територије Србије није неопходно посебно образлагати, јер је напросто реч о геостратешким вредностима по себи.

Преко Дунава и Саве Србија целом својом северном границом сеже у панонски геостратешки простор, који је кроз векове представљао природну и историјску везу Срба са Европом. Једини озбиљнији прекид тих веза наступио је од 1945. и трајао до почетка 90-их година, тј. до распада СФРЈ, јер је тадашњим владајућим гарнитурима, из посебних геополитичких разлога, одговарало да се све официјелне везе бивше Југославије са светом, у геостратешком смислу посредују преко Хрватске и Словеније.

За геостратешки положај Србије је од изузетног значаја што се на њеном државном простору налази читава тзв. зона конвергенције речне мреже целог средњег Подунавља, тако да из Србије, а не ни из једне друге државе бивше Југославије, продужава само једна велика пловна река, односно велика водена саобраћајница ка Црном мору, а то је Дунав.

За високо вредновање геостратешког положаја Србије значајно је истаћи још неколико физичко-географских чињеница. Тако се на простору Србије налази тежишна концентрацијска просторна тачка (Београд) која спаја целу Панонску низију са Балканом и даље са Средоземљем и Истоком. На територији Србије су се Дунав и Подунавље највише приближили Јадранском мору, које у геостратешком смислу фактички треба вредновати као један од залива Средоземног мора, што посебно потенцира његов значај и значај простора Црне Горе.

С обзиром на чињеницу да је Србија јужноевропска, балканска, моравско-вардарска, подунавска, панонска и средњеевропска

држава, њен државни простор има изузетан центрипетални карактер. Такође, тај положај делује као стварни чинилац спајања и прожимања народа, култура, вера и цивилизацијских вредности на траси Европа – Азија и обратно. Простор Србије, дакле, не припада ни једној од великих околних области – Панонија, Алпска област, Медитеран и слично – већ делује као спона између њих, али уз то и задржава своју пуну индивидуалност. Што је готово редовно кроз историју тај простор тумачен као простор за раздвајање светова, последице су успостављених геополитичких констелација које су, као и ова најновија, биле готово редовно на штету српског народа и његове матичне државе.

Саобраћајно-географске детерминанте су једна од кључних одредница изузетно значајног геостратегијског положаја Србије у ближем и даљем окружењу. Те тзв. цестовне монархије Цариграда и Будимпеште, на којима су смером север – југ и обратно ишли главни путеви кроз векове, па иду и данас, битно су условљавали политичке и економске утицаје великих сила на етничке просторе српског народа и тај утицај и данас испољавају.

У саобраћајно-географском смислу моравско-нишка проходница чини аорту саобраћајне мреже Србије и као таква заузима кључну позицију у евроазијског трансверзали на југоисточно-северозападној саставници Европе и Азије. Овоме свакако треба додати прео 500 километара дунавске речне комуникације, коликом дужином Дунав или пресеца наш државни простор или да иде његовом границом, те европски ваздушни коридор који води преко Србије и који представља најкраћи и зато најјефтинији ваздушни пут из централне и северне Европе ка Средоземљу и Блиском истоку. Таква Србија, са својим географским положајем, на најпогоднијем простору саобраћајног повезивања Европе и Блиског истока копненим путевима све више добија транзитно значење. Као такав, тај је простор незаобилазан на путу из Средоземља и Мале Азије ка централној Европи и Панонији.

Да је ова тврдња тачна, уверљиво говоре прорачуни које су извели експерти Европске Уније. Вођени политичком логиком у време ембарга који је свет наметнуо СРЈ, они су тражили нове могућности да се Југославија, односно Србија, обиђу и тако искључе из трансбалканске саобраћајне трансверзале. Међутим, рачунице су показале да се то фактички не може извести без ненадокнадивих губитака. Железничке саобраћајнице које би од Истамбула ка Будимпешти, уместо преко Београда, ишле преко Видина и даље преко Румуније, биле би дуже за 243 километара. Готово је идентично стање са путним правцима. Предност „српског коридора“

над алтернативним су сасвим очигледне ако се бројкама препусти да арбитражу уместо политике. Тај коридор је за око 217 км краћи од обилазнице преко Румуније. Овоме свакако треба додати и чињеницу да је летење авионом европских и светских компанија нашим коридорима јефтине за 30-50%.

Када се све што је речено доведе у исти контекст, није тешко закључити да је саобраћајно-инфраструктурни значај Србије за Европу и њену везу са Медитераном и Азијом велики, те се то мора валоризовати као изразито позитивна чињеница укупног геостратешког положаја наше земље.

Привредно-географски чиниоци, односно детерминанте такође спадају у групу повољних чинилаца укупног геостратешког положаја Србије. Међутим, њихово позитивно деловање нема ону снагу утицаја коју на геостратешки положај испољавају прве две групе детерминанте о којима је претходно било речи. Ово пре свега што се ради о земљи ограничених ресурса и природних богатстава, иако и она нису мала када је реч о релативно малој држави као што је Србија. Као контактни простор између централне и југоисточне Европе, Србија поседује различите привредне потенцијале који су за савремени свет врло атрактивни. Без детаљнијих образлагања, ту свакако треба убројити веома плодно и еколошки очувано земљиште на којем се може производити здрава храна, различитог асортимана и у количинама које знатно надмашују потребе домаће потрошње. Србија такође располаже великих резервама релативно очуване воде од технолошких загађења, што у будућности може бити један од најтраженијих артикала на светској пијаци, те о још недовољно истражним ресурсима термалних вода. Овом свакако треба додати велике електроенергетске потенцијале којима Србија располаже и које још може изградити на темељу угља на површинским коповима, као најјефтине енергетске сировине, као и тржиште за десетак милиона људи и за капиталне инвестиције у којима је Србија веома дефицитарна.

И ова група детерминанте говори у прилог тези да је укупно геостратешки положај Србије веома повољан и да он као такав не може равнодушним оставити нити једног од утицајних европских чинилаца, поготово оне чије природне везе са светом неминовно морају водити преко наше државне територије.

Величина простора, његов облик и државне границе

Државни простор Србије површине 88.361 км², што износи око 33% укупне површине бивше Југославије. Према том обележју

Србија је највећа држава која је настала распадом СФРЈ и спада у ред европских земаља средње величине. Поређења ради, по површини државног простора, Србија се може мерити са Бугарском, Мађарском, Аустријом, па и Грчком, ако се не рачуна велико пространство грчког Егејског архипелага и поморског басена. За оцену геостратешког положаја Србије врло је битно уочити да ниједна суседна земља, изузев Румуније, нема изразитих просторних предности што се тиче површине простора. Напротив, већина њених суседа, нарочито оних насталих разбијањем претходне Југославије, у односу на Србију су по површини простора испод ње.

Но, и поред свега реченог, државни простор Србије је несумњиво лимитирајући фактор избора и операционализације стратешке концепције одбране, посебно када је реч о њеном војном делу. Наиме, наш државни простор је ограничене величине и као такав неповољан за избор и реализацију оне војне доктрине која би евентуално рачунала с привременим напуштањем дела државне територије ради извлачења снага испод уништавајућих удара вишеструко надмоћнијег агресора. Такође, релативно мали државни простор обезвређује евентуалне планове маневровања или обимнијег измештања демографских потенцијала ради попуње и мобилизације Војске. То је један од крупних разлога зашто је витално важно да се за ефикасно функционисање Војске и одбране на целој државној територији обезбеди повољна демографска структура по свим њеним обележјима и равномеран регионални развој.

Што се тиче облика државног простора као једног од обележја геостратешког положаја, може се запазити да је простор Србије издужен по оси север-југ на око 400 километара, а прикупљен по оси исток-запад на око 200 километара, све мерено ваздушном линијом. На траси Димитровград-граница са Црном Гором ширина државног простора Србије је око 250 км. На основу ових података, за оцену геостратешког положаја могу се извести ови закључци: 1) и по једној и по другој оси простор је релативно мале дубине и, мерено неким војно-стратешким параметрима, одговарају дубини једне савремене армијске операције, односно операције армијског корпуса, и то са почетним груписањем снага; 2) с обзиром на дубину ратишту и по једној и по другој оси, државни простор би се могао успешније бранити смером север-југ и обратно, али рељефни облици и просторни објекти то сасвим релативизују; 3) тако мала дубина државне територије је неповољна за маневар снагама по дубини ради примене стратегије изнуравања у одбрани. Ово због чињенице што би, за случај оружане агресије коалиционих снага, простор тако ограничене стратешке дубине могао брзо да буде оку-

пиран, што би угрозило државноправни континуитет и политички опстанак државе. Због тога би моделитети стратегије изнуравања којима су иначе у прошлости закономерно прибегавале државе са ограниченим ратним ресурсима, у мери у којој је та стратегија била заступљена у стратешкој концепцији претходне Југославије, за Србију вероватно били неприхватљиви, већ би се морала тежишно окренути ка модалитетима стратегије уништавања. Но, конкретна одлука у погледу избора, разраде и примене стратешке концепције одбране је ствар свеобухватних стратешких студија и процена, не само простора и његових оквира и димензија. То свакако није у надлежности појединаца већ државних тела, а овде то наводимо искључиво из разлога целовитог разматрања геостратешког положаја земље.

Границе државног простора Србије као једно од значајнијих обележја геостратешког положаја не могу се још увек сматрати дефинитивно утврђеним. Ово због тога што је распадом бивше СФРЈ настала нова геополитичка реалност и Србија се нашла у окружењу суседа бивше државе – Мађарске, Бугарске и Албаније, али и нових држава које су настале распадом бивше Југославије – Хрватске, БиХ, Црне Горе и Македоније. Са Македонијом, БиХ и Хрватском, разграничења још нису постигнута, већ се границе провизорно протежу дуж административних граница чланица бивше федерације, а то може изазвати много неспоразума и нестабилности, укључујући и граничне инциденте уз опасности од сукоба ширих размера. Без обзира на коначно политичко решење југословенске кризе, граница Србије према деловима српског народа западно од Дрине не би смела добити обележја тзв. тврд државне границе, са свим безбедносним, политичким и стратешким импликацијама једне такве солације.

Северна и североисточна граница Србије – према Мађарској и Румунији – су потпуно просторно отворене, незаштићене природним препрекама или рељефним објектима и као такве врло неповољне за одбрану и заштиту. Што се тиче источних граница, њихов северни део је отворен, а средишњи и јужни је прилично затворен планинским земљиштем које се протеже паралелно са граничним фронтом и проходност је ограничена дуж долина. Исто то важи и за јужну границу према Македонији. Што се тиче границе према Албанији, на простор Србије и Космета из Албаније се може доћи само дуж уских пролаза. Државна граница према Албанији обухвата на делу Космета, пространу котлину, која је просторно недовољно заштићена према Албанији. Ако се имају у виду геополитичке реалности настале на КиМ након оружане агресије

НАТО 1999. године. Граница Србије према Албанији је најслабија одбрамбено-безбедносна карика у ланцу одбране и заштите државних граница. Практично, то је у надлежности КФОР-а, а позната је чињеница да те међународне снаге, као ни цео механизам УН и ЕУ на КиМ свестрано подупиру и спонзорише независност КиМ, па се може рећи да је наша граница према Албанији потпуно отворена.

Ако се проблем одбране и заштите државне границе доведе у везу са популационом политиком и актуелним стањем ствари у овој области, долази се до закључка да је највећи проблем управо недостатак активног (радно и борбено способног) становништва у селима, у регионима који додирују копнену границу пре свега, према Бугарској, Мађарској и Албанији. А управо је са стране Албаније и највиши степен угрожености наше државне границе. Тај проблем демографског фактора као фактора рата и одбране у наведеним просторима је тим израженији, ако се зна да контактни простор Космета и Албаније, готово у целини насељавају Албанци, а слична је ситуација и на југу Србије.

Просторне целине и просторно тежиште

Са геостратешког становишта државни простор Србије је могуће поделити у неколико изразитих просторних целина које се одликују специфичним просторно-географским, економским, демографским, географским, инфраструктурним и војно-стратешким карактеристикама. То су Војводина, Доње Подунавље, Поморавље са Шумадијом, Косово и Рашка област. У геостратешком смислу, као и у државно-политичком и административно-територијалном, шире подручје Београда има највећи значај, па се може сматрати просторним тежиштем Србије.

Војводина је део велике централноевропске панонске равнице и то њен контактни део с Балканским полуострвом. За Србију има огроман геостратегијски значај из више разлога. То је простор који располаже великим ресурсима за производњу хране и воде, преко којег се остварује саобраћајна повезаност са Централном Европом и то путним, железничким и воденим (Дунав) комуникацијама. Војводина је мултиетнички, мултикултурни простор које насељавају припадници бројних различитих етничких скупина и националних мањина. Најбројнија мањина је мађарска, са око 300.000 становника. Треба имати у виду и могућност инструментализације мањинских питања у функцији разбијања територијалног интегритета нашег јединственог државног простора, како је то драстично демонстрирано почетком 90-их година 20. века. Но, то ће свакако зависити превасходно од стања међудржавних односа

Србије и њених суседа, али и од гарантовања свих етничких и других људских права свакој етничкој заједници у Србији, тако и толико да се те заједнице у пуном смислу речи и осећају и понашају као интегрални део Србије.

У војностратешком смислу, Војводина је отворени равничарски простор и као војишна просторија врло погодна за дејство и маневар крупних оклопномеханизованих снага. Отвореност са севера и североистока чини тај простор врло угроженим за случај агресије са тог стратегијског правца. С обзиром на чињеницу да је реч о војишту у граничном делу северног стратегијског фронта, у случају евентуалне оружане агресије мултинационалних снага, тј део државног простора могао би релативно брзо пасти под окупацију. Ако се има у виду да на простору Војводине лоцирају велике количине материјалних и демографских резерви и других ресурса и капацитета, као озбиљан проблем поставља се могућност брзог извлачења тих ресурса у дубину државне територије. То значи да недовољна просторна заштићеност војвођанске равнице неповољно утиче на укупни геостратешки положај Србије. Иако је реч о равници која је у рељефном смислу и у недостатку јаким просторних ослонаца, неповољна за упорну одбрану у дужем периоду, Војводина је испресецана великим речним токовима – Дунав, Сава, Тиса – и системом канала и вештачких акумулација, те бројним насељима и градовима, што свакако даје могућност дуготрајне одбране, али уз примену оклопномеханизованих, противавионских и противваздушних снага и система високе технологије.

Доње Подунавље у границама Србије је онај део доњег тока Дунава који започиње код Великог Градишта, а завршава на тремеђи између Србије, Бугарске и Румуније. Тај простор представља уску, а дугу дунавску капију кроз коју се река провлачи на свом путу из Панонске низије у велику делту Дунава, у чијем су ширем базену распоређени огромни економски ресурси и Румуније и Бугарске. Најзначајнији привредни ресурс Србије који је смештен у Доњем Подунављу је електроенергетски систем „Ђердап“ и водена комуникација кроз Ђердапску клисуру. У геостратешком смислу, значај овог дела државног простора Србије, састоји се у томе што представља природну, веома заштићену границу са Румунијом и што је с обзиром на крајње ограничену проходност која је сведена искључиво на речни ток Дунава, искључена свака могућност употребе војних снага тим правцем из ширег басена Црног мора ка Београду и Војводини.

Поморавље са Шумадијом представља просторно средиште Србије. Најважнији просторни објект целог поморавско-шумадиј-

ског региона је рејон Крагујевац-Краљево, који чини прави епицентар државног простора. Дуж Поморавља пролази саобраћајна кичма државе која иде од Суботице, преко Београда, долином Велике Мораве, рачвајући се долинама Западне и Јужне Мораве, а одатле преко Рашке области ка Јадрану, долином Нишаве ка Бугарској и долином Вардара према Македонији ка Грчкој и Солуну. На моравској саобраћајници завршавају се и од ње почињу сви путни правци ка Западној и ка Источној Србији, чиме се још више повећава огромни просторно-стратешки значај Поморавља и Шумадије за укупни геостратегијски положај Србије. Преко Поморавља се остварује стратешка спона просторних делова панонско-егејског, балканског и црногорског стратгеијског правца и то спона његовог панонског и егејског басена. Огромни значај Поморавља за укупни геостратешки положај Србије огледа се и у чињеници да се на том простору спајају два унутарбалканска стратгеијска правца и то већ споменути панонско-егејски и балкански, односно софијско-нишки стратгеијски правац. Такође, у најширем смислу тих речи, на простору Шумадије или њеном граничном простору губи се и Јадранско-црногорски стратгеијски правац. Сви покрети великих војних снага у евентуалној оружаног агресији на Србију или пак у оквирима ширих балканских и европских сукобљавања, Поморавље укључују као веома значајни део операцијске просторије и као један од етапних просторних објеката чијем би освајању и потпуној контроли тежио сваки агресор који би намеравао да загосподари Балканом и његовим епицентралним копненим подручјем.

Косово и Метохија¹⁴⁾ (Космет) је простор површине од око 10.800 км², са око 1.600.000 становника (по попису из 1981.), од чега надмоћна већина отпада на албанску националну мањину. Иако је реч о периферном делу државног простора Србије, његов стратешки значај се може валоризовати са политичког, геостратешког, економског и геополитичког становишта. По свим критеријумима вредновања, Космет има прворазредни значај за укупни геостратешки положај Србије.

Космет располаже огромним рудним и природним богатствима, пре свега угља. На Космету су инсталирани огромни електроенергетски капацитети који производе велике количине електричне енергије за цео електроенергетски систем Србије. Највећи рудник олова и цинка у Европи налази се на Космету и он је осно-

---

14) О свим чињеницама везаним за просторно-географски, геополитички и геостратегијски значај КиМ, како за Србију, тако и за велике силе и НАТО, детаљније видети, М. Степић: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, нарочито стр. 25-65.

ва за инсталирање металуршког комбината (Трепча) који привреди Србије може дати неопходне количине тих драгоцених метала.

У историјском смислу, Космет је истинско средиште српске државе. У време цара Душана, Призрен је био престони град. У Пећи је саграђена Патријаршија као центар српске православне цркве, која је одувек била један од угаоних каменова српске духовности и српског националног идентитета. Ширум Космета кроз историју су грађени сакрални објекти који представљају видне знакове српског државног, националног и политичког присуства на том простору. Коначно, на Косову се одиграла пресудна битка против Турака (1389), чији ће поражавајући исход за Србије и Србију бити историјски међаш. То је битно одредило нашу историју и испољава снажан утицај на савремену борбу српског народа за његов потпуни национални, политички и државноправни идентитет. На тековинама косовског пораза израшће снажна митска свест српског народа, без које се не може разумети ни његова данашња борба за остваривање свог националног програма.

Геостратешки значај простора Космета за стратешку стабилност наше државе је огроман. Простор Космета повећава иначе доста малу дубину државног простора на његовом јужном стратешком фронту за око сто километара, што је чињеница која по себи има изванредан геостратешки значај. Као такав, косметски простор би представљао тзв. други појас стратегијске одбране у хипотетичкој оружаном агресији на балканском стратегијском правцу. У евентуалној оружаном агресији са југа, односно из Албаније, у функцији подршке самопроглашене државе Косова, простор Космета попримио би улогу јужног војишта као специфичне оперативногографске целине на јужном стратегијском фронту Србије. Операције које би се у тим стратегијским условима водиле на простору Космета би пресудно утицале на укупну одбрамбену и безбедносну стабилност Србије. На Космету се сучељавају два стратегијска правца – панонско-егејски и балкански, па се косовска равница вреднује и као изузетно повољна ваздушнодесантна просторија која може да прими десантне снаге стратегијског нивоа. У регионалном сукобу ширих размера, са те десантне просторије снаге могу бити зракасто усмерене ка Рашкој области, ка епицентралном подручју Србије (Поморавље и Шумадија), ка Македонији и Албанији, чиме се геостратешки значај Космета још више потенцира.

У размерама евентуалне оружане агресије на Србију, са простора Космета најлакше се пресеца моравски комуникациони правац, чиме би стратегијски маневар оружаних снага по дубини државне територије ради потхрањивања западног, источног и јужног фронта, практично био онемогућен.

Тражећи могућности прекомпоновања и даљег „мрвљења“ државног простора Србије ради њеног слабљења као политичког и војног фактора на Балкану, Космет је у стратегијама великих сила означен као главни улог, у смислу подршке његове сецесије од Србије. Космет је простор који у визијама нове империјалне стратегије ислама треба да попуни тзв. зелену трансверзалу од Турске до БиХ и тако омогући просторну везу за евентуални нови исламски поход на Европу.

У пројекцијама великих сила за геополитичко прекомпоновање Балкана, Албанији је намењена посебна улога. Уосталом, Албанија је и створена вољом великих сила да би се спречило избијање Србије на Јадран и да би се у целини ослабио јужнословенски фактор на Балкану. И данас сви главни центри моћи Албанију сврставају у орбиту својих стратешких интереса. Без контроле простора Космета Албанија није у стању да одигра улогу коју јој намењују велике силе, јер јој недостаје просторна дубина и одговарајући економски и демографски ресурси. Евентуалним присаједињењем Космета надокнадио би се и један и други геостратешки недостатак Албаније. Управо у тој чињеници треба сагледати непроцењиви значај Космета за укупни геостратешки положај Србије, али и опасности од нових покушаја дестабилизације наше државе и угрожавања њеног стратешког положаја.

Рашка област (или Новопазарски санџак, како се тај део српске државне територије некад звао) по величини простора, демографским, природним и привредним ресурсима не спада у значајније просторе државне територије Србије, и с тог аспекта не би заслуживао посебан третман у тексту ове намене. Међутим, ако се има у виду локација тога простора између новонасталих држава бивше Југославије и на споју Србије и Црне Горе, те у односу на главне стратегијске правце који пролазе преко српског ратишта, онда се простор Рашке области мора вредновати као део државне територије од највећег геостратегијског значаја. То се огледа у следећем:

Рашка област је природна и просторна веза Србије и Црне Горе, односно Србије и јадранског приморја. Ни Србија без излаза на море, ни Црна Гора без веза са Србијом, не би могле валоризовати своје компаративне предности једне у односу на другу, што их чини комплементарним просторним целинама. Вољом владајућих снага Црне Горе државна заједница је разбијена, а Црна Гора се окренула НАТО-у и тиме из основа променила своју геополитичку и цивилизацијску парадигму, што ће тешко проћи без последица. У сваком случају тиме су Србија и Црна Гора као по много чему ком-

плементарне просторне целине, трајно међусобно удаљене. Преко територије Рашке области води једини железнички и путни правац који из Србије, долином Мораче и црногорског приморја избија на Јужни Јадран и у томе треба видети непроцењиви саобраћајно-економски, а тиме и геостратешки значај те области.

Ако се има у виду да се Србија граничи са БиХ, посредством српског етничког простора (Република Српска), заштита тог дела границе не носи веће одбрамбене безбедносне ризике какве носе неки други делови државне границе. Рашка област је изузетно просторно заштићени део Србије. Као такав, он би био веома подесан за базирање (распоред и чување) ратних материјалних резерви, изградњу објеката инфраструктуре битних за функционисање државе и њеног стратегијског руковођења у рату. С обзиром на наведене чињенице, Рашка област се, као што је већ речено, мора посматрати као јединствена оперативно-географска целина, која даје неопходну стратегијску дубину државе Србије.

У свим геостратешким проценама Пештерска висораван и простор Нови Пазар – Сјеница вреднује се као врло подесна ваздушнодесантна просторија за пријем крупних ваздушнопреносних и ваздушнопокретних десантних снага које би биле у стању да дејствују аутономно у дужем периоду. Те снаге би биле намењене за брзу дезинтеграцију државне територије Србије на њеном најосетљивијем делу – на спони између Србије и Црне Горе и на спони БиХ и Космета. Такође, те ваздушнодесантне снаге би биле намењене за онемогућавање стратегијског маневра оружаних снага Србије и њихово „преливање“ са једног на други стратегијски правац. Са простора Рашке области агресор би могао усмерити дејства ка Космету, Западној Морави и Поморављу у ширем смислу речи и ка Црној Гори, чиме би у почетном периоду рата настојао да угрози стратегијску дубину одбране Србије на сва три основна стратегијска правца. Без сумње, потпуна контрола и одбрана Рашке области за све време трајања евентуалног рата на простору Србије имала би прворазредни стратегијски значај.

Шири регион Београда као демографско, економско, инфраструктурно и политичко тежиште Србије има изузетан геостратегијски значај. У просторно-географском и војнооперативном погледу, Београд као најважнији стратегијски објект, чијем би заузимању и контроли тежио сваки агресор, обухвата простор источног Срема, северне Шумадије, југозападног Баната, окружен линијом: Стара Пазова-Обреновац-Младеновац-Смедерево-Панчево. То је просторија површине од око 4.000 км², са нешто више од 2 милиона становника, што је око 1/5 укупних житеља Србије, рачу-

најући, наравно, и КиМ. Подручје које захвата стратегијски објект Београда налази се у сливовима великих река Дунава, Саве и Велике Мораве, а сам град се налази на ушћу Саве у Дунав, чиме се сврстава у ред најзначајнијих речних лука на Дунаву. Београд је индустријски басен Србије, саобраћајна трансверзала између Европе и Балкана и даље ка Малој Азији, и несумњиво стециште свих саобраћајница које са севера, истока, запада и југа пристижу у Србију. Заузимањем ширег рејона Београда као стратегијског објекта од највећег геостратегијског значаја, практично би се дезинтегрисала државна територија Србије и то на њен панонски и шумадијски део. Војно-стратешка контрола ширег рејона Београда омогућила би сваком агресору релативно једноставно наступање дуж основног стратегијског правца смером север-југ и комбиновање са наступањем на другим правцима како са запада и југозапада, тако и са југа и истока. Речју, Београд за одбрану и очување просторног и државног интегритета Србије има највећи стратегијски значај.

СРБИЈА И РЕПУБЛИКА СРПСКА НА МАПИ ТРАНСЕВРОПСКИХ СТРАТЕШКИХ КОРИДОРА

Европска комисија је 1997. године на седници у Хелсинкију, усвојила мапу трасе главних стратешких коридора. Ради се о трасама које спајају оне просторе европског континента за које је европска комисија утврдила да су од виталног стратешког значаја за Европу. У зонама тих коридора у деценијама које следе, одвијаће се најинтензивнији, привредни, инфраструктурни, информатички и сваки други значај. Зато је за земље Европе, поготово за све оне мале или неразвијене, било изузетно важно да се нађу у зонама тих коридора, како би саме могле да партиципирају у благодетима које они доносе. Зато се може рећи да земље које су се нашле у зони тих коридора имају изузетно повољан геостратегијски положај. Остаје само да оне сопственим политичким и укупним развојним стратегијама, те у односима према суседима и главним центрима светске моћи, тај свој повољан геостратегијски положај позитивно валоризују. Начин на који је та валоризација једино могућа јесте пуна хармонизација односа са окружењем, стабилизација унутрашњих прилика и пуна кооперација са европским и светским институцијама и интеграцијама, односно интегрисање у те институције и асоцијације. Она земља која не успе да у сваком погледу хармонизује своје односе и интересе са окружењем, а посебно са великим силама, она бива изложена притисцима који повремено могу ескалирати чак до нивоа оружане агресије. Очит пример за

ово је наша земља у последњој деценији XX века, потом Ирак, Авганистан, Сирија, а можда нека друга земља нешто касније. Што је геостратегијски положај квалитетнији односно повољнији, тј. са становишта великих центара моћи значајнији, то је потреба за пуном хармонизацијом односа са светом тим већа. У супротном, повећавају се безбедносни ризици и изазови.

Србија није изузетак ни у ком погледу. Напротив, на сопственим леђима је испробала сва та искушења. Када није успела да своје односе хармонизује са светом, потпуно је све једно да ли својом грешком или грешком других, била је изложена свеобухватној агресији Запада на челу са Америком, укључујући и оружану агресију. То је довело до редуковања њеног државног суверенитета на деловима њене територије са великим изгледима да те територије неповратно изгуби. Зато је за анализу утицаја геостратегијског положаја Србије на избор и операционализацију њене стратегије развоја од пресудног значаја да се уважи чињеница да је почетни услов сваке приче о стратегији развоја Србије пуна хармонизација наших односа са свим суседима укључујући и државе настале разбијањем Југославије, али и уважавање чињенице да на простору Србије своје дугорочне стратешке интересе имају и велики центри моћи као што су САД, НАТО, Русија, а у новије време и Кина. Најмање што се тим поводом може и мора остварити јесте да Србија никада не сме дозволити да буде објект радикалног притиска односно агресије. Оптимум свега што би се могло постићи би био да се што вештије „игра“ између тих разнородних интереса и утицаја великих сила, тражећи максимално могућу слободу маневра у избору стратешких партнерстава. У свему томе ваља имати у виду и не мале могућности да се због изузетно повољног геостратегијског положаја, Србија нађе и у улози неке врсте регионалног лидера. Ту шансу не би требало испустити.

Вратимо се сада трансевропским коридорима и месту Србије на тој мапи. Летимичним погледом на ту мапу Европе може се установити да су за геостратегијски положај Србије релевантна три од тих десет трансевропских коридора. То су коридори 10, седам и коридор осам. Ове коридоре смо поређали у односу на то какав значај сваки од њих има уопште и какав утицај испољава сваки од њих на геостратегијски положај Србије. Осовина коридора 10 иде од Салзбурга, према Љубљани и Загребу, до Београда и даље ка југу и југоистоку, односно ка Солуну и Истамбулу. Један крак тога коридора иде од Будимпеште до Београда, одакле се уклапа у ту тзв. западноевропску и централнобалканску стратешку трансверзалу. Коридор седам води воденим током Дунава, спајајући Србију

са централном, западном и југоисточном Европом и Црним морем. Коридор осам води од западних обала Црног мора, преко Софије и Скопља, и даље ка Тирани и Отрантским вратима.

Коридор XI не постоји на мапи трансевропских стратешких коридора из најмање два разлога: прво, зато што он целом својом дужином је био у границама једне државе (у време настанка ове мапе постојала је СРЈ); друго, зато што он ни својим габаритима, ни значајем простора кроз који пролази, не може задобити ранг трансевропског коридора. Но, за нашу земљу он јесте важан, јер транспоттно и инфраструктурно повезује западну Србију по њеној целој дужини и Србију са Црном Гором. То јесте за нас довољан разлог да тај правац именујемо коридором, јер му се тако даје посебан значај.

Размотримо укратко значај сваког од ова три трансевропска стратешка коридора на геостратегијски положај Србије.

Најпре *коридор 10*. Пада у очи да коридор 10 са својим западним краком до Београда нашу земљу повезује са њеним западним суседима некада републикама заједничке државе и преко њих са Западном Европом. Са својим северним краком такође до Београда нашу земљу спаја са централном Европом. Од Београда тај коридор иде долином Велике Мораве, дакле готово аритметичком средином наше државне територије, до Ниша, а одатле једним краком долином Нишаве ка Пироту, Димитровграду, Софији и Истамбулу, а другим краком долином Јужне Мораве и Вардара до Солуна и Егејског мора. Лако је уочити да се преко овог коридора Србија повезује са западном и централном Европом и са средоземним и Блиским истоком. Такође, веома је битно уочити да преко овог коридора Србија посредно, више или мање, партиципира и у средоземном поморском стратегијском правцу, у коридору пет (од централне Европе до Северног Јадрана) и у коридору четири (Будимпешта-Букурешт-Црно море). Још је важније уочити да простор Србије није могуће заобићи нити на тај начин геостратешки обезвредити. Да је ово тачно говоре подаци од којих је дошла Европска комисија у време када је имала налог да због свеобухватне блокаде која је Србији била наметнута од маја 92-ге до краја 2000. године пронађе алтернативне правце за заобилажење дела коридора 10 који води преко Србије. О томе је у овом раду већ било речи. Те рачунице су показале да је тај тзв. српски и ваздушни и копнени коридор краћи од алтернативних за око 250-300 километара. А то значи и знатно јефтинији. Колики се значај придаје коридору 10 и његовом делу који води преко територије Србије речито говоре напори који су

управо ових дана, месеци и година предузимају на плану инфраструктурне изградње у нашој земљи.

Коридор седам, као што је то већ речено, прати ток реке Дунава. Он повезује део западне и централне Европе са басеном Црног мора, а одатле и са Блиским Истоком, Малом Азијом и Каспијским делом Евроазије. Готово да и није неопходно посебно наглашавати значај дунавског коридора за укупни геостратешки, а тиме привредни и инфраструктурни развој Србије. Стратегија развоја Србије која не би уважила ту геостратешку чињеницу промашила би једну од најбитнијих околности тога развоја. Дунав, као што је то добро познато, као гранични или унутрашњи пловни пут, односно као домаћа река преко Србије пролази дужином око 580 километара. Чињеница да та река нашу земљу повезује са осам европских земаља, да је она један од просторних ослонаца новоизграђеног канала Рајна-Мајна-Дунав, да су се у захвату његовог тока већ развила бројна речна пристаништа, да је то најјефтинији превоз робе, а посебно расутих терета, довољно уверљиво налаже обавезу творцима стратегије развоја Србије да се коридор седам и све развојне благодети које нуди Дунав морају узети у разматрање. Разуме се, да су за позитивну валоризацију повољног геостратешког положаја Србије на Дунавском коридору неопходни исти они услови који су наведени и уз коридор 10, с том напоменом да је у овом случају од посебног значаја унутрашња стабилност Србије, односно потпуна релаксација односа на линији држава Србија и њена северна покрајина (Војводина).

Коридор осам је прича за себе и до одређене мере противу речи ономе што је у овом прилогу речено за коридор 10. Наиме, коридор осам је у геостратешким визијама Европе које је разматрала Европска комисија имао сасвим споредну улогу. Он је претходно био замишљен као алтернативни коридор и коридор који треба додатно да изолује Србију како на Балкану тако и у Европи. На том коридору је требало учврстити тај тзв. јужни антисрпски грудобран у време када су на делу биле санкције са веома тврдим спољним зидом. Такође, тај коридор је трансверзалног карактера, и то у смислу и значењу да пресече коридор 10 којим је Србија повезана са Средоземљем, односно са Грчком и са Црним морем. У намерама изазивања дуготрајне и разорне кризе између Црне Горе и Србије која је требало да доведе и до разбијања треће Југославије, тај коридор је требало да Црну Гору тежишно скине са коридора 10, да је преусмери на коридор осам и тако да Србији онемогући макар и посредан излаз на море. Како су се геополитички и геостратешки односи ЕУ и САД око Балкана, а нарочито око Црног мора, Мале

Азије (Турске) и Закавказја компликовали, посебно односи САД и Русије око контроле тзв. евроазијског Балкана у значењу које том појму даје Бжежињски, коридор осам је све више добијао на значају и тежини. Агресијом на Југославију 1999. године, трајним војним инсталирањем Америке на КиМ, а нарочито геостратешком битком САД да се трајно оспори руски примат у Касписком базену у Закавказју, коридор осам је задобио посебан значај за остваривање америчких стратешких интереса на Балкану и у европском делу Евроазије. Фактичко осамостаљивање Косова и претња његовог изузимања из државног устројства Србије је и у функцији појачања значаја коридора осам. Ваља поново подвући чињеницу да је коридор осам повећаног значаја америчка а не европска креација. На тај начин САД настоје да наметну своју визију уређења стратешких односа на Балкану и у југоисточној и јужној Европи.

Посебан проблем геостратешког положаја Србије када је реч о коридору осам састоји се у томе што се он не може издићи на ранг трансевропског коридора високог значаја, а да се не оспори, односно не угрози геостратешки положај Србије. Дакле, повећање значаја коридора осам могуће је тек када се смањи значај коридора 10 и коридора седам, али свакако више коридора 10. Зато нема никакве дилеме да је криза на југу Србије и нова оружана побуна Албанаца ради сепаратизма била у функцији пресецања коридора 10 и његовог фактичког, просторног гашења на југу Србије, односно тамо где и даље тиња криза на српском државном простору. Фаворизовање коридора осам у америчкој геостратешкој визури је у функцији отварања Албаније, односно пробијање њене геостратешке изолације. Ако би се остварио најкрњи сценарио, а то је осамостаљивање КиМ, дестабилизација Македоније и југа Србије, а што је без сумње овог тренутка амерички интерес, тада би се Балкан трајно удаљио од могућности пуне стабилизације и хармонизације односа његових народа и држава. Управо би у том контексту ваљало посматрати разбијање државне заједнице Србије и Црне Горе и Америчку подршку државном осамостаљивању Црне Горе. Дакле, пресецање коридора 10 на југу Србије и на КиМ, фаворизовање коридора осам, само су неки од маркантних индикатора померања балканског геополитичког чвора на југ и његово компликовање угрожавањем геостратегијског положаја Србије на југу њене државне територије. С тога би у превентивне сврхе било од виталне важности да се сви развојни приоритети Србије усмере ка што бржем и што свестарнијем комплетирању свих развојних аспеката коридора 10 како би он што брже профункционисао својим пуним капацитетом на целој својој траси која се фигуративно зове балканска централна стратешка проходница. Она води од Београда до

Солуна. Подршку за такав приступ стратегији развоја Србија треба да очекује и да је тражи од ЕУ, а посебно Немачке и Грчке. И једној и другој земљи као и Србији је од виталне стратешке важности да коридор 10 што пре профункционише. У противном, сви сценарији су у игри и, на жалост, сви на штету Србије.

Иако не пролази директно кроз или преко територије Србије, за укупни положај земље, а пре свега за положај српског народа и Републике Српске као државно-политичког ентитета нашег народа, чији опстанак, по Дејтону гарантује Србије, *коридор V* има велики значај. Ради се о коридору који повезује крајњи североисток централне Европе као што је Украјина и њен град Лавов, са централном Европом преко Будимпеште, те Словенију и северну Италија до Венеције. Тај коридор има три своја крака: А, Б и Ц. Нас посебно занима *крал Ц* овога коридора који спаја Будимпешту, преко Осиека, Сарајева, до Плоча на Средњем Јадрану. Делом своје дужине, и то од Брчког до Добоја, овај коридор пролази преко територије РС, чиме је повезује са осталим делом БиХ, пре свега централном Босном, те са луком Плоче на Јадрану. Ваља имати у виду и чињеницу да крал тог коридора пресеца западни крал коридора Х (Загреб-Београд), чиме Републику Српску повезује и са коридором Х, а то значи и са Хрватском и даље са западном Европом, али и са Србијом, што има изузетан значај за подршку опстанку РС од стране Србије. Тај крал коридора V омогућује Републици Српској да позитивно валоризује њен широко појасни излазак на реку Саву и то целом својом северном границом. Из тога следе велики бенефити које јој обезбеђује плодна Посавска равница и већ изграђена индустријска постројења у том делу РС, пре свега Петрохемија, али и други индустријски погони. Но, као део трансевропског стратешког коридора тај део Републике Српске треба вредновати као простор најинтензивнијег привредног, инфраструктурног и сваког другог развоја, који би као такав могао постати и једно од просторних језгара – средиште Републике Српске. Засигурно, треба очекивати да тај део РС ускоро постане простор најпропулзивнијег привредног и инфраструктурног развоја, што ће вишеструко увећати његов геостратешки значај, али и геостратешки положај РС учинити још значајнијим. Но, медаља има и своју другу, мање светлу, страну. Наиме, све предности које су напред наведена, у неповољним политичким околностима могу постати и узроци притиска за прекомпоновање БиХ и отимања тог дела Посавине. Таквих претњи је било и до сада, па треба бити опрезан, нарочито у контексту честих захтева за трећим (хрватским) ентитетом у БиХ. Тешко да би се тај тзв. трећи (хрватски) ентитет могао успоставити без новог прекомпоновања територије БиХ, а Посавина би ту била

прва на удару. То се ни по коју цену не сме дозволити и ту Србија има и своју партиотску и националну улогу, али и, што је још битније, и преузету међународну обавезу.

ЗАКЉУЧНО О ГЕОСТРАТЕШКОМ ПОЛОЖАЈУ СРБИЈЕ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

На основу претходних разматрања, могуће је извести ова закључна сазнања:

1. Геостратегијски положај Србије и РС одређује низ екстерних и интерних чинилаца, од којих највећи утицај испољава структура и карактер светског поретка моћи и однос главних сила тога поретка према државним и националним интересима српског народа и српских држава Србије и РС.

Што се тиче места Србије и РС у поретку светских сила, могло би се фигуративно рећи да се оне налазе у тзв. стратешком троуглу који чине три данас најјаче светске силе а то су САД, Русија и Кина. САД на челу западне, евроатлантске заједнице држава, где спадају и ЕУ и НАТО, испољава негативан утицај на наш геостратегијски положај и већ дуже од 2,5 деценије веома ригидно се опире остваривању српских националних и државних интереса. У том контексту подржавају антисрпско деловање свих нама суседних земаља а то се посебно односи на подршку Албанији и албанском фактору на КиМ да се што пре и што свеобухватније Србија истисне са КиМ и на том делу Србије успостави друга албанска држава на Балкану. Та чињеница, повезана са дестабилизацијом Македоније и залагања за њену федерализацију, фактички треба доведе до стварања „Велике Албаније“, што би била велика претња балканској и Европској безбедности.

2. Република Српска је једини опипљиви добитак српског народа који је настао из разбијања Југославије. За тај добитак наш народ преко Дрине је дао огромне жртве. Западна евроатлантска заједница на челу са САД на сваки начин настоји да РС утопи у унитарну БиХ, под изговором стварања функционалне БиХ. Србија то не сме нити може дозволити, јер би то значило нови егзодус српског народа с ону страну Дрине. Треба рачунати на појачане притиске, па и претње Запада да би се тај циљ остварио, али и оружани сукоба се не сме потпуно искључити. За ту најтежу солуцију треба бити приправан, па ако до ње не дође, утолико боље.

3. Русија и Кина као нови пол(ови) моћи у структури светског поретка који постаје мултиполаран испољавају крајње позитиван утицај на наш геостратешки положај и чине снажну брану

нашим националним и државним интересима и гаранцију да у СБ УН неће наступити некакво стратегијско изненађење које би довело до угрожавања наше безбедности и територијалне целовитости, те до нестанка РС. Но, да би Кина и Русија могле да делују у том смеру, морају имати подршку која се огледа у нашој одлучности и практичној спремности да бранимо и одбранимо наше националне и државне интересе. То подразумева и свестрану сарадњу и јачање пријатељских и партнерских односа са ове две пријатељске земље.

4. Политика активне војне неутралности треба да остане наше трајно стратегијско опредељење и то опредељење треба издићи на ранг уставне норме и уставног ограничења како га не би могле укинути ни једна власт у будућности. То значи да у интересу безбедности треба сарађивати са свим релевантним факторима у свету и у окружењу, али се ни за кога унапред и безпоговорно не треба уговорно везивати.

5. Безбедност и стабилност региона је трајни интерес нашег геостратешког положаја. Србија и РС немају интереса никог да угрожавају, већ напротив да чине све како би се стабилност региона очувала, јер је то неопходан услов за сваку врсту друштвеног напретка и развоја.

6. Државни простор Србије и РС се налази на мапи куда се протежу значајни трансевропски стратешки коридори који повезују најважније и најзначајније европске просторе. У ширем захвату тих коридора очекује се најинтензивнији економски, инфраструктурни и сваки други друштвени развој. Та чињеница има прворазредни значај за квалитет геостратешког питања обе наше државе, односно за оба ентитета. Зато треба учинити све да се тако повољан геостратешки положај позитивно валоризује, а пре свега на време изградити квалитетну инфраструктуру и створити услове и амбијент за убрзани привредни развој. Услов свих услова је мир и стабилност, али и јачање сопствених моћи који тај мир и стабилност подупиру и бране ако би били угрожени.

ЛИТЕРАТУРА

- Бжежински, З. *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Грчић, М. „Геополитички положај Југославије у прошлости и данас“, у: *Зборник радова Института за географију*, Београд, 1984, свеска 31.
- Дугин, А. *Основи геополитике*, Експрес Зрењанин, 2004.
- Илић, И. „Геополитичка особеност Балканског полуострва и српско питање“, у зборнику *Основни принципи разграничења државе*, ВГИ, Београд, 1994.

- Кнежевић, М. *Мозаик геополитике*, Институт за политичке студије, Београд 2008.
- Радиновић, Р. „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза”, *Безбедносни форум*, 2/1996.
- Радиновић, Р. *Нови светски поредак и политика одбране Савезне Републике Југославије*, Савезно Министарство одбране, Београд 1993.
- Степић, М. *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Степић, М. *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Тешић, М. „Геостратешки положај Балкана“, у: *Балкан крајем 80-их*, БИГЗ, Београд, 1987.
- Трифковић, С. „Косово и доктрина глобалне доминације”, у: *Агресија НАТО сумрак запада*, Београдски форум за свет равноправних, 1999.
- Фукујама, Ф. *Крај историје и последњи човек*, ЦИД Подгорица – Романов, Бања Лука, 2002.
- Хантингтон, С. *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Цвијић, Ј. *Балканско полуострво и југословенске земље – основи антропогеографије*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966.

Radovan Radinovic

GEOSTRATEGIC POSITION OF SERBIA AND SURVIVAL OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Resume

The paper discusses main factors of influence on the geostrategic position of Serbia. These are the following: 1) World order of power, structures, main characteristics, actors and their relations; 2) Relations of main factors of World order towards national and state interests of Serbia; 3) Situation in the neighborhood of Serbia and its impact on the geostrategic position of Serbia; 4) Characteristics of Serbian state territory and its influence on geostrategic position; 5) Current condition of state and nation, their resources and development as factors of geostrategic position. Moreover, geostrategic position of Serbia is discussed in the context of survival, defense and preservation of the Republic of Srpska, as a sole gain of Serbian people from the process of break-up of Yugoslavia.

Keywords: *geopolitics, geostrategy, World order, NATO, European Union, USA, China, Russia*

---

* Овај рад је примљен 10. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Љубиша Деспотовић

Институт за политичке студије, Београд

РЕПУБЛИКА СРПСКА, ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРЕТЊЕ И БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ

Сажетак

У раду ће бити назначена геополитичка позиција Републике Српске у контексту ширег положаја целе БиХ али и региона Балкана, као важног мостовског дела Римланда. Посебно ћемо анализирати потенцијална геополитичка жаришта као константне претње фрагментацији и нестанку овог српског државног ентитета, а које долазе како од регионалних тако и од глобалних ванбалканских геополитичких сила. Посебан део рада биће посвећен анализи безбедносних ризика, како оних којих се тичу правно-институционалног уређења БиХ и Републике Српске, тако и оне која долази из аспекта деловања ЕУ и тзв. Високог представника, па до класичних претњи тероризмом који је инспирисан исламским верским радикализмом и организован од милитантних исламских покрета попут Исила и Ал Каиде.

Кључне речи: *Република Српска, геополитичке претње, безбедносни ризици, Срби, исламски радикализам*

Прецизније геополитичко одређење Републике Српске, није могуће извршити без озбиљније анализе ширег регионалног геополитичког поретка моћи, те вектора међусобних сукобљавања, инфилтрацију утицаја и политичких интереса нарочито ванрегионалних фактора. Такође и међународни аспекти морају бити узети у анализу, особито, актуелна дешавања, у којима се преплићу политички, религијско-конфесионални, обавештајно-безбедносни али и неизбежно значајни економски утицаји. Стога ћемо нашу анали-

зу започети управо извесном рекапитулацијом и инвентарисањем важнијих геополитичких константи које су последњих неколико деценија најмање, а у појединим случајевима и неколико векова у назад у великом проценту обликовале, просторно-географски, политичко-културни, државно-економски и верски поредак региона.¹⁾ Нарочито, остављајући важне последице на укупну политичко-територијалну организацију, простора који се деценијама у назад у државном смислу кодирао као Босна и Херцеговина. Због потребе ефикасности нашег рада прескочићемо, шира и дубља историјска истраживања, делимично због њихове познатости,²⁾ а делимично због намере да се фокусирамо само на садашњи геополитички контекст који је у директној функцији експликације актуелног стања. Стога је основни геополитички контекст анализе превасходно ситуиран у тзв. балканско геополитичко чвориште које се током последњих неколико деценија битно мењало и по мишљењу С. Хантингтона поново постало доминантно преоптерећено религијско конфесионалним индикаторима националних идентитета: „*Све у свему, Балкан је опет балканизован дуж религијских граница.*“³⁾ Овим ставом С. Хантингтон је желео да нагласи континуитет религијско-цивилизацијских сукоба на Балкану, које је лако реактуелизовати управо због чињенице неадекватних граница, чијим би се решавањем успоставили релативно трајни периоди мира. То никада није била ни жеља а ни намера, ванрегионалних фактора јер су преко назначених процеса балканизације намиривали своје геополитичке апетите. Стога је за Хантингтона, „Босански рат још једна крвава епизода у сталном рату цивилизација“. Поред тога, када конкретно говоримо о БиХ, морамо констатовати да је то простор где се вековима сукобљавају три цивилизацијска утицаја моћи, вечно намерна да остваре коначну цивилизацијску победу. Не чуди стога што су повремено ратни сукоби на том простору тако трагично крвави, затирући и оптерећени циљевима етничког чишћења терена у корист властите религијске заједнице.

Први, битан чинилац који треба маркирати јесте чињеница да су Босна и Херцеговина два одвојена географска ентитета (целине) који су деловањем различитих интереса током историје политички уједињени. Та географска издвојеност, и специфичност створила

- 1) „Велики муфтија Мустафа Церих објашњавао је 2005. године једном британском новинару: Мали дихад је завршен пре више година сада треба да поведемо већи, други дихад, интелектуални и образовни.“ А. Ж. Труд, *Разарање Балкана*, Метела, Београд, 2012, стр. 136.
- 2) „Босна и Херцеговина је у европској науци све до Берлинског конгреса сматрана српским етнографским и историјским простором. Тада је једног окупатора Турску заменио други окупатор Аустроугарска, која је сматрала да поседује природно право на Балкан.“ М. Сакан, *Геополитика у савременом свету*, НУБЛ, Бања Лука, 2012, стр. 189.
- 3) С. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998, стр. 141.

је током историје и извесне регионалне идентитетске особености и у српском националном корпусу, између тзв. Срба Херцеговаца и Срба са простора централне и западне Босне. Ову чињеницу истичемо не због важности тих регионалних нијаси, већ због битне чињенице да је БиХ формирана дејством присилних политичких фактора (политичка самовоља Брозове партијске врхушке, на пример) а не неком историјском нужношћу.⁴⁾ Уосталом и садашња тзв. БиХ државност, последица је наметања политичке воље америчког хегемона, а не природних тежњи и договора нација и етноса на том простору.⁵⁾ „Историја сведочи: када год су у БиХ ове двије лојалности, завичајност и националност; долазиле у сукоб, побеђивала је ова друга и претила поделом, а целина је опстајала само захваљујући ауторитарној интервенцији вањског фактора (анексија, окупација, диктатура, протекторат или слично).“⁶⁾ Ова геополитичка и историјска чињеница важна је због каснијих процена могућности опстанка једног таквог државног провизоријума и будућности Републике Српске и српског народа у целини.

Као што је Краљевина СХС, касније Југославија настала из првенствено геополитичких потреба Запада за баражирање евентуалног новог продора германског фактора на Исток, али и руске трансбалканске инфилтрације на топла мора медитеранског басена, као и тзв. санитарни кордон од совјетске опасности, и ефикасне контроле средишног балканског појаса Римланда⁷⁾, тако је у географском смислу и територија БиХ чинила средишњи део државног простора двеју Југославија као копнена веза њеног западног и југоисточног дела. „Управо се ту налази контакт три светска цивилизацијска круга (православног, римо-католичког и исламског), ту су њихове глобалне периферије, најистуреније тачке и турсне зоне експанзионистичких покушаја и конфликта.“⁸⁾ Као својеврсна зе-

4) „Почело је краћим али врло индикативним недоумицама у политичком врху партизанског покрета да ли БиХ, с тадашњом српском већинском популацијом, уопште треба да буде засебна република, или само аутономна покрајина унутар Србије.“ Н. Кеџмановић, „Дејтонска будућност и социјалистичка прошлост“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011, стр. 42.

5) „Дејтонска Босна. Она има нејасан унутрашњи смисао зато што је наметнута споља; она је прихваћена од сва три ентитета, али није израз добре воље него притисака међународне заједнице.“ М. Сакан, *нав. дело*, стр. 194.

6) Н. Кеџмановић, *нав. дело*, стр. 44.

7) „Она је током биполарне епохе била земља Rimlanda-а, и то са веома важном улогом обуздавања Совјетског Савеза и његовим спречавању да посредством сателита из ВУ (Мађарска, Румунија, Бугарска) приступи Јадранском и Средоземном мору.“ М. Степић, *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 410.

8) М. Степић, *Српско питање геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004, стр. 46.

мља мисионарења великих монотеистичких религија, БиХ је била и остала простор снажне етно-конфесионалне и религијске фрагментације и територијалне поделе у коме је привидни и повремени ред, био лажна маска и покривка испод кога је радило врело језгро политичког вулкана који је претио да еруптира, када год га на то потакну ситнија или крупнија геополитичка подрхтавања тла на површини.⁹⁾

Од регионалних фактора узето, хрватске геополитичке претензије према територији БиХ, па наравно и према Републици Српској су најопасније и са дугорочно дестабилизујућим потенцијалом.¹⁰⁾ Као што је то чинила и у Другом светском рату, као Незвишна држава Хрватска, директним анектирањем БиХ у свој састав, уз наравно претходни благослов нацистичке Немачке, тако и данас Хрватска настоји да свој геополитички хендикеп – „меки трбух“, превлада претензијама за присвајањем те територије. „Они Босну и Херцеговину сматрају својом интересном сфером, ‘повјесним територијем’, па чак и политичким простором, те материјализацијом прозелитског ‘terra missionis’, са актуелизацијом давно пројектоване наводне цивилизацијске међе на реци Дрини.”¹¹⁾

Како с правом истиче наш познати геополитичар М. Степић, разјапљене хрватске „чељусти” само су груба историјска протеза „мозга” који се често налазио у Ватикану, Берлину, Бечу, Будимпешти, а сада све чешће у Вашингтону. Главни „залогј” наравно увек су нажалост биле српске земље, како оне на простору данашње Хрватске, тако и на територији БиХ. Ово се по Степићу генерално могло дешавати из сложених геополитичких разлога који се манифестују „у катастрофалним последицама просторне фрагментације и вишезначне неинтегрисаности српских земаља, због чега су оне постајале лак плен ближег и даљег окружења.” Овај сложени „геополитички синдром”, српских земаља индукован је дугим историјским процесима, насилног преверавања, протеривања или етногеноцида који се вршио систематски и у више наврата над српским народом, а као крајња и планирана последица свега наведеног било је отимање његових територија стварањем на њи-

9) „Простор таквих балканских квалитета несумњиво је велики изазов и за најновија америчка планетарна војна и економска позиционирања, руске трансбалканске визуре, немачку средњо-европску „завесу“ од Балтика до Јадрана, традиционалну италијанско-католичку експанзионистичку оријентацију према балканској обали (и залеђу) Јадрана, Турску замишљену од Јадрана до Кинеског зида” итд. “*Исто*, стр. 46.

10) „Хрватске намере циљају на целу Босну како би исправили неправилан облик своје територије, а то се показало током историје.” М. Сакан, *нав. дело*, стр. 197.

11) М. Степић, *нав. дело*, 2004, стр. 47.

ма антагонизованих синтетичких нација као вештачких идентитетских творевина, која су вршена крађом српског језика, културе и историје.¹²⁾

ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРЕТЊЕ

Геополитичке претње према Републици Српској могуће је систематизовати и груписати у три дела, једне које долазе изван самог региона и могуће их је дефинисати као глобалне (мисли се на интересе крупних геополитичких сила и савеза, САД, Немачке, НАТО и сл.), затим на регионалне (Турска, Ватикан) и локалне, које долазе од самих суседа БиХ, а пре свега Хрватске. Као пример, геополитичких претњи које долазе са стране ЕУ и Вашингтона, можемо навести упорно инсистирање на даљим ЕУ и атлантским интеграцијама БиХ, које би уколико се остваре, самим тим српски народ одвукле у геостратешку сферу атлантиста, направили расцеп у српском националном корпусу и за дужи период га антагонизовали против евро-азијске геополитичке групације на челу са Руском Федерацијом (ово је утолико погубније јер се Србија из тактичких разлога определила за војну неутралност). То би било са аспекта њихових интереса само логичан наставак већ постигнуте стабилне позиције на Балкану коју су САД и НАТО већ задобили неколико деценија раније, тачније у првој фази постхладноратовске трансгресије и територијалних добитака остварених у западном делу Римланда, а особито на Балкану. „САД и НАТО су се стабилно позиционирали на Балкану готово без људских и материјалних губитака, чиме су попунили празнину између европског ‘тела’ и источно медитеранских удова (Грчка, и Турска).»¹³⁾

Наведени геополитички трендови, остварују се преко покушаја дефинисања приоритета заједничке спољне политике БиХ, коју води пре свега Председништво као колективни орган али и у складу са тзв. «Општим правцима и приоритетима за спровођење спољне политике». Колега Д. Ђукановић, као да са жаљењем констатује да „иако је још далеке 2003. године и званично било речи о томе да су европске интеграције, дакле и чланство у НАТО, водећи задаци спољне политике земље, евидентно је да руководство и грађани Републике Српске нису у већем броју позитивно опредељени по питању приступању савезу. Напротив, евидентно

12) Видети: Љ. Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012, стр. 180.

13) М. Степић, *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 410.

је да се ентитетске власти Републике Српске више окрећу ка Руској Федерацији, а истовремено и удаљавају од Сједињених Америчких Држава и Европске уније.¹⁴⁾ Да није реч само о ауторовом утиску, најбоље показују и следећи наводи, где уважени колега Д. Ђукановић сасвим јасно изражава жаљење јер „Босна и Херцеговина драстично заостаје у региону када је и реч степен усаглашености њене спољне политике са Заједничком спољном политиком Европске уније.“¹⁵⁾ Истовремено, (исказаном жаљењу, које долази од дела колега из Србије који су пронатовски оријентисани), и из саме БиХ, тачније, из простора тзв. бошњачке геополитичке визууре, јасно се осуђује било какав спољно-политички искорак Руске Федерације у Босни, а особито начелна подршка која се повремено пружа органима РС да сачувају свој политички субјективитет и целовитост. „Нема несугласја између Тијела (конкретна дипломатска пракса Русије у БиХ) и Духа (приказане империјалне геополитичке доктрине), јер руска афирмација постдејтонске БиХ кроз рад Тијела, потхрањује легитимно антибосански рад Духа, што је за БиХ изнимно лоша геополитичка комбинација.“¹⁶⁾

Као и цела територија БиХ тако је и државни простор Републике Српске географски подељен а самим тим и геополитички изузетно рањив.¹⁷⁾ Особито слаба тачка РС је дистрикт Брчко, чијим би евентуалним освајањем непријатељска структура не само довела до прекида територијалне целовитости РС већ и у битном делу угрозила могућност територијалног повезивања Београда и Бања Луке.

Такође и територија општине Горажде може представљати својеврсну геополитичку претњу, једним делом због потенцијалног угрожавања саобраћајних веза између Подриња и Херцеговине, а другим делом јер може да послужи као основа територијалног повезивања муслиманског фактора, како у БиХ тако и са муслиманима из Рашке и полимске области, као дела ширег стратегијског

---

14) Д. Ђукановић, *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989-2016)*, Сл. гласник, Београд, 2016, стр. 114.

15) Д. Ђукановић, *нав. дело*, стр. 114.

16) Н. Ђурак, *Геополитика као судбина, случај Босна*, ФПН, Сарајево, 2002, стр. 145.

17) „Република Српска је практично подељена на источни и западни део. Источни део се ослања на границу са Србијом и Црном Гором и простире по дубини ка западу у унутрашњост Босне и Херцеговине. Западни део се простире уз Посавину и обухвата Босанску Крајину, чије је средиште Бања Лука. Ова два дела су формално одвојена територијом Дистрикта Брчко. Територија Дистрикта се рачуна у укупну територију Републике Српске, али је административно ова творевина самосталан субјект унутар БиХ, а политички је значајно везана за централне органе власти у Сарајеву.“ Д. Пророковић, *Геополитика Србије*, Сл. гласник, Београд, 2012, стр. 607.

повезивања, познатог као „зелена трансверзала“. „Због тога Горажде игра важну улогу у неоосманистичким пројекцијама стварања ‘муслиманског коридора’ од Приштине, преко Новог Пазара до Сарајева.“¹⁸⁾

Турска је особито активна у овом правцу деловања, тражећи могућности да у оквиру међународних односа створи какав такав „правни“ основ, који би јој послужио чак и за војну интервенцију под изговором да штити угрожена права муслимана као мањине на овим просторима.¹⁹⁾ О озбиљности која прати планове и намере обнове османског империјалног обола на Балкану, сасвим недвосмислено сведочи и говор-предавање које у својству тада министра спољних послова Турске одржао др Ахмет Давутоглу 16. октобра 2009. године у Сарајеву. Нескривено, он поручује региону да следи намера Турске да се стави у функцију обнове Османског царства јер је по њему то историјски био *османски Балкан*. „Ми ћемо обновити овај Балкан. (...) Ми ћемо реинтегрирати балкански регион, ми ћемо реинтегрирати Средњи Исток, ми ћемо реинтегрирати Кавказ...“ Још актуелнији доказ ове намере исказан је на председничкој инаугурацији Тајипа Ердогана када је новоизабрани председник Турске у присуству Бакира Изетбеговића изјавио, да му је Алија Изетбеговић „оставио Босну у аманет“ и да је „Босна оставштина османлија“.²⁰⁾

Ипак, главна геополитичка претња по опстанак Републике Српске долази изнутра и лежи у жељи, намерама и политици муслиманског руководства да по сваку цену од БиХ створи унитарну државу под њиховом доминацијом, и да војно контролише целу територију овог државног провизоријума насталог вољом страних сила, како оних са Запада (Намачке, Француске, САД) тако и оних са Истока (Турска, Саудијска Арабија, УАЕ, Пакистан, Иран, Малезија и др.), који припадају исламском религијском и цивилизацијском кругу. „Под видом доприноса изградњи мултиетничке и мултикултуралне БиХ, крије се очигледно опредељење муслиманског руководства да овлада целом територијом бивше авнојевске Босне и Херцеговине и да на том простору створе унитарну државу под својом доминацијом. Та се дугорочна намера може препо-

18) *Исто*, стр. 610.

19) „Два краткорочна и средњорочна циља Турске спољне политике на Балкану јесу јачање Босне и Албаније унутар стабилне структуре и формирање међународног правног темеља којим ће се заштитити националне мањине у овој области. У оквиру то правног темеља Турска константно треба да прати свој циљ који би јој гарантовао право интервенције у питањима везаним за муслиманске мањине.“ А. Давутоглу, *Стратегијска дубина*, С. Гласник, Београд, 2014, стр. 134.

20) Љ. Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Нови Сад, 2015, стр. 88.

знати и увидом у изразито организовану војну стратегију и доктрину Федерације БиХ, према којој су пред оружане снаге постављена три задатка:

- спречавање сецесије Републике Српске и хрватске заједнице Херцег-Босне и њиховог припајања матичним државама,
- стављање под контролу целе територије БиХ уколико се тај циљ не оствари политичким средствима и,
- заштита муслиманских националних интереса у претходној Југославији.²¹⁾ Како онда, тако и данас, ово представља најопаснији план по опстанак Републике Српске, особито ако се узме у обзир, којим је све ванбалканским факторима ово такође, што отворен што прикривени геополитички и војни интерес.²²⁾ „Штавише, Запад је признао, промовисао и вишезначно помагао управо нелегитимну муслиманску власт у Сарајеву и њен концепт унитарне Босне и Херцеговине под муслиманском доминацијом као ‘компензацију’ петрол-државама Исламске цивилизације на Блиском Истоку.”²³⁾

БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ

Безбедносни ризици по Републику Српску долазе из више сегмента њеног битисања у оквирима правно асиметричне организације институција власти у БиХ, подељених на пет нивоа. Државни, ентитетски, кантонални, локални и дистрикт Брчко. Дејтонским споразум било је омогућено да се безбедносни сектор организује преко ентитетских система укључујући и сектор одбране. У почетку је и било тако,²⁴⁾ јер су постојале три засебне оружане формације. Једна у РС, као Војска РС, и две у оквирима федерације, формално назване армија БиХ.

21) С. Нишић, *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 290.

22) „Посредством *Military Professional Resource Inc.* САД су подржале долазак цихадиста на босанско тло, у борби против ‘српских варвара’. Циљ није био борба против српског варварства, него дуготрајна имплементација у срцу Балкана.“ А. Ж. Труд, нав. дело, стр. 161.

23) М. Степић, нав. дело, 2016. стр. 428.

24) „Уз све недостатке дејтонског споразума, главни задатак босанских Срба, након потписивања, било је да онемогуће покушаје његовог кршења - замене ‘слова Дејтона’, ‘духом Дејтона’, измишљањем фиктивне дораде Дејтона и сл. Такви покушаји почели су тек што се на мировном споразуму осушило мастило. Одмах је почела борба о начину тумачења и интерпретацији појединих његових сегмената.” К. Никифоров, *Између Кремља и Републике Српске*, ИГАМ, Београд, 2000, стр. 262.

И обавештајно-безбедносне структуре биле су слично организоване, тако да је РС имала своју обавештајно-безбедносну службу у саставу МУП-а, а на нивоу Федерације постојала је тзв. ФОСС, настала спајењем бошњачке (АИДА) и хрватске службе (СНС) такође у оквирима МУП-а. У сектору делатности полицијских система организација је била још сложенија. Поред МУП-а РС, постојали су и системи који су формирану у оквирима Федерације, са кантоналним центрима и високим степеном аутономије, као и полиција дистрикта Брчко, „која делује и одговара искључиво њеним институцијама.“²⁵⁾

Каснији развој догађаја, великим делом је укинуо дејтонску структуру безбедности РС, јер је настојањем међународне заједнице да изврши централизацију институционалног поретка БиХ, (што је рађено у корист муслиманског фактора), у великој мери довео у питање могућности ефикасног планирања, организовања и заштите безбедносних интереса српског народа у БиХ. То се одвијало кроз процесе насилног наметања правно обавезујућих одлука ОХР-а и Високог представника, по крајње волунтаристичком и противуставном принципу „доносим одлуку о прогледшењу закона“.²⁶⁾ Зато с правом Милорад Додик копатује битну чињеницу, да су тзв. Бутмирским споразумом, као и низом претходних ревизија и одлука Високог представника (у којима је РС одузето више десетина изворних надлежности) безбедносни капацитети РС у великој мери угрожени и ослабљени. „Тако су веома важном реформом одбране укинуте војске ентитета и створене оружане снаге БиХ, које су више под утицајем мултинационалних војних структура, него саме БиХ.“²⁷⁾ „Мимо своје воље, РС је остала без обавештајне службе, војске, царине, пореске управе... Из Федерације БиХ непрестано позивају на укидање њених симбола, грба, химне, заставе, траже промену назива градова, општина, на крају и саме РС“²⁸⁾

Дакле А. Гајић констатује да се најдаље у правцу тзв. реформи безбедносног сектора отишло формирањем јединствене војске и обавештајних агенција БиХ чиме је нарушен не сам дејтонски

---

25) А. Гајић, *У вртлогу транзиције*, ИЕС, Београд, 2015, стр. 202.

26) Педи Ешдаун, један од високих представника, у својој књизи је рекао: „Идем у Босну са задатком да разградим Дејтонски споразум и успоставим нови систем.“ М. Додик, „Изворни принципи Дејтонског споразума и њихова ревизија“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011, стр. 138.

27) М. Додик, *нав. дело*, стр. 142.

28) М. Суботић, *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 267.

поредак, већ и изворне надлежности ентитета на заштити својих виталних интереса. Одлучним отпором структура власти РС спречен је покушај да се исто уради са организацијом полицијских структура. „И стварни и фиктивни резултати реформе безбедносног сектора на простору целе БиХ показују бројне недостатке пошто њихови кључни креатори чија системска решења представљају неприлагођену, потпуну имитацију и примену решења из других земаља у којима су готово сви услови различити.“²⁹⁾ Такве неуспешне реформе довеле су до тзв. институционалне унитаризације, која је уствари поново стварала услове да се изврши мајоризација чиме се појачавало неповерење међу конститутивним народима из чега се нужно клизило у нове политичке сукобе. На делу је уствари један својеврсни „постконфликтни експеримент“ који је најалост породило један још потенцијално конфликтнији поредак односа, и тиме ствари полако али сигурно вратио у тачку из које су конфликти и кренули. „При томе је све доминантнија улога ЕУ са порукама о преласку БиХ из ‘дејтонске’ у ‘бриселску’ фазу.” Са јасном намером да се кроз процесе приближавања БиХ ЕУ интеграцијама оне искористе за наметање интереса евроатланског савеза и остваривања њихових геополитичких планова у региону.³⁰⁾ У тим настојањима поред бриселске администрације, особито је активна немачка дипломатија, где се у „Берлину воде разговори о ревизији Вашингтонског споразума и зато само са бошњачким и хрватским лидерима.“³¹⁾

Настојања Турске да се уз подршку Вашингтона озбиљније инфилтрира и утиче на темпо промена у БиХ није на сву срећу српске заједнице уродило озбиљнијим плодовима. Показало се да евентуална турска компензациона политика која би се етаблирала и значајније инволвирала на Балкану а особито у Босни, није донела резултата, између осталог јер ни сама ЕУ преко својих представника није желела да дозволи њено снажније позиционирање у региону. Особито је то било неприхватљиво јер су и у самој Тур-

29) А. Гајић, *нав. дело*, стр. 207.

30) „*EU role is getting more and more dominant, with its messages of Bosnia's transition from "Dayton" to "Brussels" phase. But, with the beginning of world economic crisis and gradual transformation of contemporary international relations from Uno-polar into Multi-polar, there are two noticeable tendencies in EU policy towards Bosnia's future. First tendency is mere continuation of previous "redesigning" of post-Dayton Bosnia in accordance with Atlantistic geostrategic plans that insists on keeping of OHR and its High Representative for indefinite period of time, with clarification that only this will provide Bosnia's EU association. That clearly identifies strategic position of Washington.*“ А. Гајић, Лј. Despotovic, „Bosnia's Security Sector – 20 Years After Dayton Accord”, *Studia Securitatis*, 1/2016, Lucian Blaga University, Sibiu, p. 65.

31) А. Гајић, *нав. дело*, стр. 210.

ској процеси десекуларизације и реисламизације дубоко засекали како у политички систем тако и у само турско друштво. Процеси реисламизације у Турској поклапали су се са процесима исламског буђења на Балкану, и у контексту ратова из деведесетих на простору бише СФРЈ, исказивали све већи радикализам.³²⁾ Да би и данас БиХ остала једна од најплодоноснијих база за регрутацију али и репатријацију бораца радикалног ислама, повратника са ратишта у Ираку и Сирији.³³⁾ На Западу је и данас као и у доба рата намерно, „занемарена истина о томе да је деведесетих година прошлог века Босна играла идентичну улогу у глобалном цихаду као Авганистан током осамдесетих, послуживши као погодно место за вођење рата против неверника, истовремено пружајући уточиште и полигон за обуку будућих генерација милитаната.“³⁴⁾ О ком степену исламског радикализма је реч, довољно је поменути само Ал Каиду и Осаму Бин Ладена, лично.³⁵⁾ Тада успостављена пракса „неговања“ глобалног цихада у БиХ настављена је и после прекида ратних дејстава, чак се у појединим сегментима и интензивирала. О томе недвосмислено директно сведочи и стручњак за питања безбедности и борбу против исламског тероризма, колега Цевад Галијашевић.³⁶⁾

-
- 32) „За долазак муџахедина у религијску мисију на Балкан деведесетих година прошлог века, била су обезбеђена два нужна предуслова. Први је био, постојање оружаног конфликта у коме муслимани учествују, и други - постојање локалног покрета 'исламског буђења'. Оба ова услова била су испуњена још током ратова који су потресали простор бивше СФРЈ, у процесима њеног разбијања уз значајан коауторски допринос страног фактора од којих је поред главног Евроатланског, затим Континенталног (Немачка), и верско-конфесионалног интереса Ватикана, и исламски био особито снажан и радикалан. Једном започет процес реисламизације није значио само вишедимензионалну (верска, културна и политичка димензија) обнову идентитета муслимана на Балкану - као што је то уосталом требао бити и на ширем исламском простору - већ је недвосмислено послужило као основа за радикализацију политичког ислама који се као идеологија и програм исламизације имао остваривати у свим зонама које је перцепција исламских вођа препознала као већ или потенцијално исламске.“ Љ. Деспотовић, *нав. дело*, 2015, стр. 90.
- 33) „У име одвојености државе од верског живота Изетбеговић је проблем делегирао реису Хуснији еф. Кавазовићу. А овај је веџабијске комуне, кампове за терористичку обуку, центре за регрутацију бораца ИД-а и сл. подвео под заједничко име - парацемати, тј. цемати који делају изван оквира ИЗ.“ Ч. Антић, Н. Кеџмановић, *Историја Републике Српске*, СГРС, Бања Лука, 2016, стр. 380.
- 34) Ц. Шиндлер, *Несвети терор*, Сл. гласник, Београд, 2009, стр. 8.
- 35) „Препознао је и бин Ладен Алију Изетбеговића кроз његову 'исламску декларацију' и није случајно што је већ почетком грађанске кланице у БиХ, Усама долазио у посете 'вођи исламске револуције на Балкану.“ З. Петровић Пироћанац, *Ал Каида*, Евро, Београд, 2002, стр. 160.
- 36) Колега Ц. Галијашевић истиче податак да је број цихад ратника који се регрутују у БиХ и одлазе на сиријско ратиште неколико пута већи него ли чак и из арапских земаља, ако се упореде статистички подаци (273 цихад ратника на милион становника) што недвосмислено показује да је БиХ велика база за деловање радикалног Ислама не само у Европи, него и у Свету.

„Штитећи терористе и њихове организације, прикривајући почињене терористичке акције и парализујући безбедносни систем БиХ, (високи функционери СДС-а) Младен Босић и Мирко Шаровић преко Мектића одузимају право Републици Српској на истину и одбрану - истину да СДА и Бакир Изетбеговић штите и подржавају терористе у БиХ, да им пружају контраобавјештајну заштиту, да због њих парализу целокупни правосудни систем, да спречавају локалне медије у бављењу том темом, наводи Галијашевић. Он је оценио да је скривање и заташкавање терористичке пријетње, те пружање помоћи терористима цивилизацијска издаја и издаја свих људи који желе мир и стабилност, а посебно је издаја Републике Српске, која је највише угрожена од исламског радикализма и сарајевских фанатика одгајаних у Изетбеговићевој доктрини свеопштег рата - свако против сваког.“³⁷⁾

Добар пример за илустрацију наведене „помоћи“ страног фактора у подривању одбрамбене способности земаља у окружењу, а особито неповољан за Србе и Србију био је и процес имплементације „Споразума о регионалној стабилизацији“ (потписан у Паризу 1995. год.) као документа који је требао да изврши контролисање разоружања као дела обавеза преузетих потписивањем Дејтонског споразума. Иако га Ф. Ејдус наводи као позитиван процес јер је наводно допринео разоружању у региону, конотирајући само једну његову страну, он „заборавља“ да напомене да је примарни интерес било лоциран у смањењу војне моћи новонасталих државица као облика контроле од стране НАТО пакта а не као прокламовану гаранцију мира како се често некритички сугерише. Јер је безбедност и стабилност у региону пре свега била и остала у домену политичке воље страног фактора и његових геополитички интереса, а не политика самих држава насталих на ексјугословенском простору. Ипак и сам Ф. Ејдус, није пропустио прилику а да констатује важну чињеницу како је поменути процес, након 1999. године, државама у региону, „де факто одузео монопол над легитимном употребом силе у међудржавним односима. У таквом контексту, под-регионални режим контроле наоружања на Западном Балкану био је ‘наставак војне интервенције другим средствима.’“³⁸⁾ Ипак, процес разоружања није довео само до слабљења одбрамбених способности новонасталих државица, већ је наводно „осиромашило“ базу за будуће конфронтације, где ће се разлика у војној снази правити накнадним наоружавањем својих фаворита на терену. Као што је то и био случај са муслиманском страном у

37) Вечерње новости, 07. 03. 2017.

38) Ф. Ејдус, „Контрола конвенционалног наоружања на западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012, стр. 247.

БиХ, јер је накнадном војном помоћи у наоружању која је стизала посебно из исламских земаља, битно јачао њихов оружани потенцијал. Све то Бошњацима, комбиновано са верским фанатизмом и стварном контролом оружане силе БиХ доноси осетљиву предност у евентуалном новом оружаном сукобу, а поготово са српском страном која се константно перципира као главни реметилачки фактор наводног државног јединства и територијалне целовитости БиХ.

ЗАКЉУЧАК

Укупан геополитички положај српског народа на Балкану, може се окарактерисати као сложен, тежак, окружујући и безбедносно изузетно ризичан. Хантингтоновским речником речено српски народ се налази у више држава (Србија, БиХ, Црна Гора, Македонија) које представљају болну комбинацију модела тзв. *поцепане и растрзане земље* (држава је састављена од бројних националних мањина и религијско-конфесионалних припадности, политичка елита већ дужи период настоји да земљу прекодира у западну цивилизацијску сферу, а већина народа пружа респектибилан отпор покушајима тог неприродног и насилног прекодирања идентитета). Таква позиција геополитичке располућености и конфузије српског народа, нарочито је карактеристична за Србију (званична политика инсистира на евроинтеграцијама а земља традиционално припада православној цивилизацији) која дугорочно производи трагичне последице (фрагментација и губитак територија, десуверенизација, разградња идентитетске основе, економско заостајање, религијска конверзија и сл.).

Овај положај је геополитички компликованији и безбедносно још ризичнији када се сепаратно посматра његов део у БиХ, односно Републици Српској. Босна и Херцеговина је дугорочно гледано неодржива политичка творевина зато што је саздана од самих цивилизацијских противречности и религијских разлика које су вековима већ сучељене и у фазама жешћег или блажег сукобљавања (БиХ се може узети као типичан пример модела *поцепане земље*). Као прво, главни извори дестабилизације и безбедносни ризици, долазе из саме БиХ, у којој не престају политички сукоби по етничко-религијској и уједно административној линији подела. Наиме, од првог дана након потписивања Дејтонског споразума, па до данас нису престајали покушаји његове ревизије па чак и потпуне суспензије, све са намером да се успостави *бошњачка доминација* кроз даљу централизацију и концентрацију власти на федералном нивоу. Сви ти процеси нарушавају и онако скромно поверење које постоји међу политичарима и угрожавају како тако успостављени

миран живот који и даље прижељкује већина грађана у БиХ. Са друге стране, ништа мање опасне претње и ризици по мир долазе од ванрегионалних геополитичких сила које вођене својим интересима лако могу да посегну ка генерисању нових сукоба са несагледивим ратним последицама. И претње из региона нису мање ризичне, особито оне које долазе из Хрватске, која је у својим стратешким геополитичким плановима јасно исказала територијалне претензије према БиХ. Ове претензије су особито малигне по територијалну целовитост и компактност Републике Српске.

У назначеним и турбулентним геополитичким процесима, једну од важнијих улога има Република Србија. У првом кораку, она мора да још одлучније него до сада инсистира на јачању веза са Републиком Српском на које у осталом има право и по Дејтонском споразуму. У другом не мање важном кораку, мора да предузме ефикасније дипломатске мере којима би јасно ставила до знања другим странама, да ће по сваку цену бранити свој народ преко Дрине, и његов државно-политички ентитет. И у трећем кораку, да јача властите одбрамбене и безбедносне потенцијале како би била способна да их ефикасно користи. Србија то мора чинити због заштите сопствених геополитичких и државних интереса, јер би евентуални губитак Републике Српске, био трагичан увод у потпуно државно растројство и територијалну фрагментацију матице српског народа (што и јесте у крајњој инстанци циљ атлантистичких војно-политичких структура и њихових трабаната на локалу), ма како се мање или више успешно то маскирало наводним партнерским односима и привидима ЕУ интеграција.

Капитални услов за преко потребну промењену и квалитативно бољу геополитичку алтернативу српском народу на Балкану, налази се у пољу његовог коначног претемељења геополитичке оријентације и уласка у гравитациону зону Евро-Азијства и Руске Федерације као његове државе - *језгра*. Тиме би српски народ коначно прекинуо вишевековно *геополитичко лутање* и потврдио свој телурукратски геополитички идентитет и православно-хришћански цивилизацијски код. Ово тим пре, јер је по С. Хантингтону све јасније, да ће се у коначној инстанци нове границе цивилизација поново повлачити линијом старих верско-конфесионалних одређености, које су на простору Балкана особито компликоване и конфликтне. Трагична вишевековна подељеност самог хришћанства по конфесионалним одредницама (на једној страни римокатолицизам и протестантизам а на другој православље) генерисале су и на плану геополитике готово непремостиве разлике. Остаје само нада да ће се у контексту нових изазова и сукоба са исламском цивилизацијом који су све жешћи и отворенији, оформити свест о

потреби заједничке одбране све угроженијих хришћанских цивилизацијских вредности.

ЛИТЕРАТУРА

- Антић, Ч., Кецмановић, Н. *Историја Републике Српске*, СГРС, Бања Лука, 2016.
- Гајић, А. *У вртлогу транзиције*, ИЕС, Београд, 2016.
- Гајић, А., Despotovic Lj. „Bosnia’s Security Sector – 20 Years After Dayton Accord“, *Studia Securitatis*, 1/2016, Lucian Blaga University, Sibiu, 2016.
- Деспотовић, Љ. *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.
- Деспотовић, Љ. *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.
- Давутоглу, А. *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.
- Додик, М. „Изворни принципи Дејтонског споразума и њихова ревизија“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011.
- Ђукановић, Д. *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989-2016)*, Службени гласник, Београд, 2016.
- Ејдус, Ф. „Контрола конвенционалног наоружања на западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012.
- Кецмановић, Н. „Дејтонска будућност и социјалистичка прошлост“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011.
- Никифоров К. *Између Кремља и Републике Српске*, ИГАМ, Београд, 2000.
- Петровић Пироћанац, З. *Ал Каида*, Евро, Београд, 2002.
- Пророковић, Д. *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Сакан, М. *Геополитика у савременом свету*, НУБЛ, Бања Лука, 2012.
- Степић, М. *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Степић, М. *Српско питање геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004.
- Суботић, М. *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Труд, А. Ж. *Разарање Балкана*, Метела, Београд, 2012.
- Ђурак, Н. *Геополитика као судбина, случај Босне*, ФПН, Сарајево, 2002.
- Хантингтон, С. *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Шиндлер, Џ. *Несвети терор, Босна, Ал Каида, и успон глобалног џихада*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Шушић С. *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004.

Ljubisa Despotovic

REPUBLIC OF SRPSKA, GEOPOLITICAL THREATS AND SECURITY RISKS

Resume

Geopolitical position of Republic of Srpska is particularly specified in this paper, in context of a wider position of the entire region of Bosnia and Herzegovina and Balkan as an important bridge part of Rimland. We especially analyzed the potential geopolitical hotspots as a constant threat to fragmentation and disappearance of Serbian state entities which are coming out as well of regional and global non-Balkan geopolitical forces. A special section of this paper is devoted to the analysis of security risks, both related to legal and institutional structure of Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska, as well as those that come from the aspect of the functioning of the EU and the so-called High Representative, to the classical threat of terrorism inspired by Islamic religious fundamentalism and organized by radical Islamic movements like Al Qaeda and ISIL. In this task we have characterized total geopolitical position of the Serbian people in the Balkans as a complex, difficult, surrounded and extremely risky. It is geopolitically more complicated and riskier when we separately observe its part in Bosnia and Herzegovina and Republic of Srpska. Firstly, the main challenges of destabilization and security risks come from within Bosnia and Herzegovina, where there is constant political conflict by ethnic boundary line division. In fact, from the first day after the signing of the Dayton Agreement the attempts to audit or even fully suspend the treaty did not cease, all with the intention to establish Bosniak domination through further centralization and concentration of power at the federal level. All these processes are ruining modest trust that exists among politicians and threaten some kind of established, peaceful life which most citizens in Bosnia and Herzegovina want. On the other hand, dangerous threats and peace risks come from extra-regional geopolitical forces that, guided by their own interests, can easily reach out to a new generation of conflicts with unforeseeable consequences.

Keywords: *Republic of Srpska, geopolitical threats, security risks, Serbs, Islamic radicalism, Bosnia and Herzegovina*

---

* Овај рад је примљен 01. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Миле Шикман

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци*

Предраг Ђеранић

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци**

УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ, СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ТЕРОРИЗАМ

Сажетак

Виталне вриједности и интереси Републике Српске оптерећени су многобројним безбједносним изазовима, ризицима и пријетњама. У традиционалном смислу, то су појаве које су изазване природним поријеклом, техничко-технолошком или људском дјелатношћу. Тако су природне (елементарне) појаве (поплаве, клизишта, снијезжни наноси, пожари, земљотреси), уназад неколико година (2014, 2012, 2010. итд.), изазвале озбиљне последице, по безбједности и здравље људи, материјалних и културних добара, али и животне средине уопште. Угрожавајуће појаве људског поријекла, манифестоване било како изазов, ризик или пријетња безбједности, су свакодневни процеси и радње које остварују негативан утицај на безбједност Републике Српске. Структура ових понашања указује на широк дијапазон испољавања угрожавајућих појава проузрокованих од стране човјека, која може да варира од мањих, ка већим угрожавајућим последицама, до оних изазваних споља, у односу на унутрашње облике угрожавања безбједности. Ипак, по свом обиму и интензитету, али и чињеници да се ради о појави која има глобални карактер, издваја се тероризам. У том смислу у раду ће бити дат посебан осврт на овај облик угрожава-

* Контакт аутора: milesikman79@gmail.com

** Контакт аутора: predrag.ceranic@fbn.unibl.org

ња безбједности Републике Српске, његову генезу и развој, облике испољавања и последице манифестовања, посебно у контексту испољавања тероризма и понашања у вези са њим (нпр. страни терористички борци) у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи: безбједност, угрожавање, тероризам, страни терористички борци, Република Српска

УВОД

Уколико се безбједност схвати у најопштијем смислу као одсуство опасности,¹⁾ онда је јасно да Република Српска није поштеђена угрожавајућих појава било природног, техничко-технолошког или пак људског поријекла. Ово је свакако најшири концепт безбједности, који превазилази схватање безбједности као одсуства војне пријетње или оружаних облика угрожавања и фокусира се на безбједност појединаца и његових потреба.²⁾ У том смислу листа пријетњи људској безбједности је прилично дуга, али да се већина може сврстати у неку од седам категорија, укључујући: економску безбједност, безбједност у погледу хране, здравствена безбједност, еколошка безбједност, лична безбједност, безбједност заједнице и политичка безбједност.³⁾ Наведеном треба додати и глобалне безбједносне пријетње које су још 2004. године идентификовале Уједињене нације, као што су економске и социјалне пријетње, транснационални организовани криминалитет, међудржавни или унутардржавни сукоби, тероризам, али и оружје за масовно уништење,⁴⁾ као и сиромаштво, смртоносне заразне болести и дегра-

- 1) Безбједност се у објективном смислу дефинише као одсуство пријетњи усвојеним вриједностима, а у субјективном смислу као одсуство страха да ће те вриједности бити нападнуте, или се по њом подразумева слобода од штетних пријетњи. A. Wolfers, „National Security as an ambiguous symbol“, *Political Science Quarterly*, 67(4), 1952, p. 485. Цитирано према: М. Бајагић, *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
- 2) Концепт појединачне (људске) безбједности разликује се од националне (државне) безбједности јер је то концепт у којем је појединац централни објекат заштите, а не државе и њене потребе. Појам „људске безбједности“ први пут је употребљен од стране Програма за развој Уједињених нација (УНДП) 1994. године у годишњем Извјештају о људском развоју и има два кључна аспекта: први представља „сигурност од хроничних претњи као што су глад, болести и репресија, а други подразумева заштићеност од изненадних и болних поремећаја који ремете свакодневни живот – без обзира да ли настају код куће, на послу или у заједници. United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994*, New York: Oxford University Press, 1994, p. 23.
- 3) Видети опшрније: United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994*, New York: Oxford University Press, 1994, pp. 24-33.
- 4) United Nations, *Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, 'A More Secure World: Our Shared Responsibility'*, UN Doc A/59/565, 2 December 2004, p. 23.

дација животне средине, с обзиром да ове пријетње могу имати једнако катастрофалне последице.⁵⁾

Свакако да географски положај и природна обиљежја Републике Српске⁶⁾ утичу на њену безбједност, што је условљено и стањем геополитичких односа, али и могућности природних (елементарних) непогода којима се угрожава безбједност људи и имовине. Наравно, унутрашњи односи у Босни и Херцеговини, актуелни економски (глобални) негативни трендови, мигрантска криза, стање криминалитета, јавног реда и мира, као и других безбједносних изазова, ризика и пријетњи утичу на стање безбједности у Републици Српској. Међутим, као највише изражена пријетња јесте тероризам. Ова глобална безбједносна пријетња има и непосредне угрожавајуће ефекте на безбједност Републике Српске. Она је манифестована не само вршењем конкретних терористичких аката (напад на Полицијску станицу у Зворнику), већ и врбовањем за тероризам, јавним подстицањем на тероризам, терористичком обуком, али и укључености држављана Босне и Херцеговине као страних терористичких бораца у Сирији и Ираку. Посебно негативно се испољава њихов повратак у БиХ, те наставак са ширењем радикалне идеологије и других облика екстремистичког дјеловања.

УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

У најопштијем смислу, угрожавање безбједности је појава природног, људског или техничко-технолошког поријекла која производи или може да произведе штетне последице по референтне вриједности и интересе.⁷⁾ Конкретније, појаве угрожавања безбједности су радње (активности човјека) и/или збивања (природне појаве и процеси и/или дисфункција техничко-технолошких система) таквог вре-

5) K. Annan, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, United Nations, 2005, p. 78. Цитирано према: H. Nasu, „The Expanded Conception Of Security And International Law: Challenges To The UN Collective Security System“, *Amsterdam Law Forum*, 3(3), 2011, pp. 18-19.

6) Територија Републике Српске налази се између 42°33' и 45°17' сјеверне географске ширине и 16°12' и 19°38' источне географске дужине по Гриничу, односно захвата сјеверни и источни дио геопростора Босне и Херцеговине. Република Српска има површину од 24.641 км². Република Српска спада у групу континенталних простора – нема излаз на море и смјештена је на контакту двију великих природно-географских и друштвено-економских регионалних цјелина – панонске и медитеранске. Републички завод за статистику, *Ово је Република Српска 2016*, Бања Лука, 2016 стр. 8.

7) С. Мијалковић, *Национална безбедност*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2009, стр. 112.

менског трајања и интензитета да производе или могу да произведу штетне последице по референтне вриједности⁸⁾ и интересе појединца, друштва, државе и/или међународне заједнице (стања нарушене безбједности). То су све појаве које су активно или потенцијално деструктивне по референтне вриједности и интересе јер онемогућавају њихово несметано достизање, уживање и развој. Уз то, сваку вриједност може да угрози више различитих пријетњи, али и један тип пријетњи може да угрози више различитих вриједности.⁹⁾ У наведеном смислу и Република Српска је мање или више изложена угрожавању у различитом облику. Стим у вези можемо говорити о двије врсте угрожавања: *прва*, угрожавање од појава природних и других врста несрећа (техничко-технолошких) и *друга*, угрожавање од појава и понашања људског поријекла, које могу бити различите по врсти и интензитету (спољни, унутрашњи, оружани, неоружани, комибиновани и слично).

Природни извори угрожавања Републике Српске су опасности и ризици свих врста који угрожавају Републику Српску (људе, имовину, критичну инфраструктуру и слично) а могу их узроковати природне или друге несреће. Фактори који на то су клима и вода,¹⁰⁾ територија, географски положај, затим последице изазване вишом силом, земљотреси, поплаве и друге природне појаве карактеристичне за одређене области.¹¹⁾ Наведени фактори доводе до елементарних непогода, као догађаја хидрометеоролошког, геолошког или биолошког поријекла проузроковане дјеловањем природних сила, као што су: земљотрес, поплава, бујица, олуја, јаке кише, атмосферска пражњења, град, суша, одрон или клизање земљишта, снијегжни наноси и лавина, екстремне температуре ваздуха, зале-

---

8) Друштвене вриједности се формирају кроз облике људске свијести, у њима се обликују, трансформишу, диференцирају и структурирају по важности. Тај процес се одвија кроз морал, религију, идеологију и право и у свим тим облицима вриједности немају исти значај. Неке од њих су општеприхваћене, а неке су у опречном односу и чине међусобну негацију. Што су одређене вриједности присутније у више облика свијести, то су више свјесни однос појединачног и колективног према друштвеном циљу. Путем напријед наведених облика свијести, писаних и неписаних норми, уз непосредне или посредне санкције, уводе се правила заједничког живота, стварају и одржавају друштвене вриједности. На тај начин се вриједности појављују двојачко: као пожељност и принудност. Д. Вејновић, М. Шикман, *Дефендологија*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007, стр. 143.

9) С. Мијалковић, *нав. дело*, стр. 112.

10) Чињеница је да је данас око три четвртине свих природних несрећа везано за вријеме, климу, воду и њихове екстремне. Савјет министара, *Пројена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа*, Сарајево, 2010, стр. 81.

11) Јасно је да на све ове појаве човјек тешко може утицати, али их кроз добро урађене превентивне планове може знатно ублажити. Израда превентивних планова заштите од природних извора угрожавања безбједности државе спада у прворазредни задатак добро организоване државе. Д. Вејновић, М. Шикман, *нав. дело*, стр. 164.

ђивање водотокова, епидемија заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размјера које могу да угрозе здравље и живот људи или причине штету већег обима.¹²⁾ Наиме, још од раније је познато да је Република Српска и Босна и Херцеговина изложена врло високом ризику од поплава.¹³⁾ Поплаве у мају 2014. године у Републици Српској (као и у осталим дијеловима региона који је био обухваћен поплавама¹⁴⁾) показале су разорну снагу ове елементарне непогоде.¹⁵⁾ У Републици Српској посебно су били погођени градови Добој, Бијељина, Бања Лука и Приједор, као и многобројне општине, укључујући Шамац, Вукосавље, Модричу, Брод, Шековиће, Козарску Дубицу, Јању итд.¹⁶⁾ Исто тако, током фебруара 2012. године Републику Српску (као и цијели регион) задесиле су снажне временске непогоде проузроковане сњезним падавинама. Поједини путни правци су били потпуно блокирани, угрожен је био живот десетина лица, а многа насеља су остала без електричне енергије и у изолацији. По том се посебно издваја подручје Фоче, поготово путни правац преко Чемерна који спаја подручје источне Херцеговине са сарајевско-романијском обрасти. Исте године у љетњем периоду били су активни и шумски

---

12) Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама, Службени гласник Републике Српске, 121/12.

13) Поплаве су у неколико наврата (2004, 2010), заједно са посљедњим мајским из 2014. године, које су биле катастрофаних размјера, нанијеле велике материјалне штете привреди, инфраструктурним објектима, околишу, здрављу становништва, укључујући и губитке људских живота.

14) Тако је од 14. до 19. маја 2014. године подручје Босне и Херцеговине, Србије и Хрватске захватило је јако невријеме праћено великим количинама кише (200 – 250 л/м²), која је проузроковала повећање водостаја на свим ријекама и њиховим притокама, а затим плављење огромних површина земљишта. Такво стање проузроковало је и плављење великог броја стамбених, привредних, инфраструктурних и других објеката, те пољопривредног и другог земљишта, чиме је нанесена знатна материјална штета.

15) Према прелиминарним извјештајима, материјална штета узрокована „мајским поплавама“ у Републици Српској се процјењује на близу милијарду евра (968,30 милиона евра), док у цијелој БиХ достиже двије милијарде евра, што је готово 15% БДП-а. Најтеже погођени сектори су пољопривреда, транспорт и привреда. Процјењује се да је 130.000 хектара обрадивог земљишта уништено, укључујући усјеве и сточну храну. Поред наведеног, Министарство унутрашњих послова евидентирало је 19 смртних случајева који су у вези са поплавама. Као резултат поплава, очекује се пад економских активности Босне и Херцеговине за 0,7 посто у 2014. години. Такође, реално је очекивати и повећање притиска на јавне финансије, чиме ће се увећати и дефицит са почетне вриједности од 2% БДП-а на 4,5% у 2014. години. Видети шире: Европска комисија, *Процена потреба за опоравком и обновом у Босни и Херцеговини*, Сарајево, 2014; European Commission, *Floods in Bosnia and Herzegovina, Echo Joint Assessment Report*, Bruxelles, 2014; Министарство унутрашњих послова Републике Српске, *Подаци о смртно страдалим лицима*, Бања Лука 2014.. У: М. Шикман, Г. Амицић, „Надлежност и улога полиције у ванредним ситуацијама у Републици Српској“, *Безбедност*, 3/2014, стр. 129-147.

16) М. Шикман, Г. Амицић, *нав дело*, 129-147.

пожари који су угрожавали безбједност људи и имовину.¹⁷⁾ Поред тога, подручје Балкана је под утицајем великих плоча литосфере у Евроазији и Африци, као и мањих сегмената попут Арабијске плоче и Јадранске микро-плоче, што има за последицу земљотресе.¹⁸⁾ Познат је земљотрес који се десио 27. 10. 1969. године у 8 сати 10 мин са магнитудом $M=6.6$ јединица Рихтерове скале послје којег је услједио накнадни удар у 8 сати 53 мин $M=4.7$ јединица Рихтерове скале. Земљотреси су оставили катастрофалне последице на подручју 15 општина Босанске Крајине: Бања Лука, Челинац, Лакташи, Градишка, Прњавор, Котор Варош, Кнежево, Србац, Кључ, Јајце, Приједор, Сански Мост, Кључ, Козарска Дубица и Нови Град.¹⁹⁾ Исто тако, подручје Републике Српске подложно је и другим облицима природних катастрофа, као што су суше²⁰⁾ (2000, 2003, 2007), клизишта,²¹⁾ појава јаког и олујног вјетра са градом,²²⁾

- 17) Према подацима МУП-а Републике Српске на њеном подручју у 2012. години регистровано је 2.089 пожара. Од тога је 282 или 13,5% било на објектима у државној својини, а 741 или 35,5% на објектима у приватној својини. Остали проценат од 51% односи се на 1.066 шумских пожара. У пожарима су смртно страдала 23 лица, а укупна материјална штета проузрокована пожарима износи 5.327.000 КМ, од чега на објектима у државној својини 665.000 КМ, што указује да је на објектима у приватној својини пожарима причињена знатно већа материјална штета (4.560.000 КМ). Десиле су се и двије експлозије у техничком смислу, од којих по једна на објекту у државној и објекту приватној својини. Укупно причињена материјална штета причињена експлозијама износи 102.000 КМ, од чега 100.000 КМ на објектима у државној и 2.000 КМ на објектима у приватној својини. Министарство унутрашњих послова Републике Српске, *Извјештај о раду МУП-а за 2012. годину*, Бања Лука, 2013.
- 18) Наиме, бројна тектонска помјерања на самом копну доприносе акумулацији притиска, који, с времена на вријеме, производи значајну сеизмичку активност. Тако је бањалучко сеизмогено подручје обухвата простор од око 10.000 км² односно територију на растојању 50 км од Бање Луке и гледано на основу различитих повратних периода спада у подручје VII, VIII и IX степена максимално очекиваног интензитета по МЦС скали. Републички хидрометеоролошки завод, *Сеизмологија*, 2017. Доступно на: <http://rhmzrs.com/seizmologija/>, приступљено 16. 02. 2017.
- 19) *Исто*.
- 20) Наиме, суше готово сваке године су евидентирани у Републици Српској, усљед чега се може рећи да оне у локалним оквирима представљају природне непогоде сваке године, а посљегно су наведеном проблему изложене општине Бијељина, Градишка, Србац, Шамац, Приједор, Козарска Дубица, Лакташи, Бања Лука, Прњавор. Штета од суша током лјетњих мјесеци износи од 30 па до чак 70% мањих приноса од очекиваних по појединим пољопривредним културама, а такође су забиљежени случајеви гдје је штета на пољопривредним усјевима била и стоодстотна.
- 21) На подручју Босне и Херцеговине има око 1800 активних клизишта од чега у Федерацији 754, Република Српска преко 1000 и Брчко Дистрикт 43. Услјед поплава, поготово током "мајских поплава", активирани су многобројна клизишта и срушени су стамбени објекти. Према расположивим подацима, на подручју БиХ, у мајским поплавама активирано је укупно 5.841 клизишта и одрона на угроженим подручјима општина. Упоредити: Савјет министара, *Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа*. Сарајево, 2010, стр. 141.
- 22) Највећи број дана са градом има регија од Сарајева, долином Неретве до њеног ушћа, и околина Требиња до 3 дана, при чему се уочава тренд повећања броја дана са гра-

опасности од гаса, опасности од неексплодираних убојних средстава, као и техничко-технолошким несрећама, дејству опасних материја и другим стањима опасности. Дакле, ризик од катастрофа постоји у врло високом обиму, а катастрофе успоравају одрживи развој друштва у цјелини, и њихова појава у једном региону може да проузрокује штете у неком другом региону, и обрнуто.

За разлику од традиционалног приступа безбједности по коме су војне пријетње и субверзије највеће опасности по друштва и државе, данас су безбједносни изазови, ризици и пријетње „прије унутрашњи, него спољни и прије невојни, него војни; прије долазе од недржавних актера, него од суверених држава“.²³⁾ Данас доминирају политичке пријетње (унутрашња нестабилност, „неуспјешне државе“, тероризам, кршење људских права итд.), економске пријетње (сиромаштво, растући јаз између сиромашних и богатих, међународне финансијске рецесије, утицај неформалних центара финансијске моћи, пиратерија итд.), човјеком изазване еколошке пријетње (нуклеарне катастрофе, планетарни еколошки проблеми, деградација земљишта и воде, мањак хране и других природних ресурса итд.) и друштвене пријетње (сукоб мањине и већине, пренасељеност, илегалне миграције, инфективне болести и заразе итд.).²⁴⁾ Организовани криминалитет, тешки облици привредног криминалитета и корупција имају велики потенцијал као облици угрожавања безбједности и веома штетан утицај на привредни и економски развој, било да се манифестује у нелегалној трговини опојним дрогама,²⁵⁾ људским бићима,²⁶⁾ илегалној трговини оружјем и муницијом²⁷⁾ или пак прању новца, као и различитим облицима испољавања корупције.

дом због повећања средње температуре и наглих температурних амплитуда (јуни, јули 2003., 2007., 2009., 2010.). Савет министара, *Процјена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа*. Сарајево, 2010, стр. 90.

- 23) T. Terriff, S. Croft, L. James, P. M. Morgan, *Security Studies Today*, Polity Press, Cambridge, 2001 p. 135. Цитирано у: С. Мијалковић, *Национална безбедност*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2009, стр. 199.
- 24) С. Мијалковић, *нав. дело*, стр. 199.
- 25) Што се тиче незаконитог промета опојним дрогама, она остаје најчешћи тип организованог криминалитета, који је у порасту, при чему долази до изражене сарадње између организованих криминалних група, при чему се БиХ и Република Српска могу сматрати „центром редистрибуције“ дроге. Центар за сигурносне студије, *Студија о организованом криминалу у Босни и Херцеговини* (ур. Армин Кржалић), Сарајево, 2014.
- 26) Подручје Босне и Херцеговине у ранијем периоду је било више изражено у ланцу трговин људима, а данас карактеришу илегалне миграције са уплетености организованих криминалних група, које контролишу цијели процес од земље извора до земље одређишта.
- 27) Према расположивим подацима, безбједност Босне и Херцеговине у значајној мјери је угрожена илегалном трговином наоружања којом се баве појединци и групе на међуен-

ТЕРОРИЗАМ КАО ОБЛИК УГРОЖАВАЊА БЕЗБЈЕДНОСТИ

У низу дефиниција присутних у теоријској мисли, а којима се настојао одсликати карактер тероризма, редовно је присутно неколико елемената: тероризам је испољавање насиља којим појединци или групе желе постићи ефекат код што шире публике; уједно код државних институција настоје се створити осјећај страна и панике, у смислу да нико није сигуран; терористички акт је увијек идеолошки, односно политички мотивисан. Управо политички мотив је пресудна вододјелиница у дефинисању овог чина у тужилачкој истрази. Тако је Мевлид Јашаревић, извршилац терористичког напада на зграду амбасаде Сједињених Америчких Држава у Сарајеву, умногоме помогао органима правосуђа објашњавајући своје мотиве, а они су како је Јашаревић навео освета Сједињеним Америчким Државама за војне акције које предузимају у Ираку и Авганистану према муслиманима,²⁸⁾ што је у складу са прокламованим идеолошким циљевима радикалних терористичких организација.²⁹⁾

Стога се тероризам може сматрати за метод којим један идеолошки покрет, или политичка организација, настоји остварити своје циљеве. Постоје и други методи, попут мисионарског рада, али се тероризам врло често примјењује као један од њих. Република Српска је, уосталом као и цијела Европа, изложена терористичким нападима који се изводе у име политичких циљева радикалних исламистичких покрета, тзв. „Исламске државе“ (*ISIL*) и терористичке организације Ал Каиде (*Al Qaida*), а све у циљу обнове ка-

---

титетском, али дијелом и на међународном нивоу. М. Шикман, *Организовани криминалитет*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.

28) Тада је Јашаревић у видео поруци изјавио: "Не морам објашњавати зашто нападам Американце. Они се боре против ислама и муслимана у цијелом свијету. Убијају муслимане и силују њихове жене. Американци са Србима и Хрватима припремају нови покољ над муслиманима". Ц. Халимовић, „Тероризам у БиХ – полицијци најчешће мете“, *Радио Слободна Европа*, 28. април/травањ 2015. Доступно на: <http://www.slobodnaevropa.org/a/terorizam-u-bih-policaјci-najee-mete/26982978.html>, приступљено 06. 04. 2017.

29) Заправо, како наводи професор Деренчиновић „идеолошка основа дјеловања бројних терористичких организација на Блиском истоку је фатва (вјерски проглас) којег су у фебруару 1998. године издали *Osamna bin Laden* и *Ayman al Zawahiri*. У фатви се, између осталог, наводи „да је убијање Американаца и њихових савезника и гађање не само војних већ и цивилних циљева света индивидуална дужност сваког муслимана без обзира гдје се налази“. У: Д. Деренчиновић, *Огледи о тероризму и антитероризму*, Правни факултет, Загреб, 2005, стр. 7.

лифата,³⁰⁾ јединствене муслиманске државе која би, према науку њених пројектана требало да се простире на подручју последњег калифата, а то је Отоманска империја. Тероризам као облик угрожавања безбједности Републике Српске испољава различите негативне ефекте³¹⁾ и нужно га је посматрати у контексту његовог испољавања у Босни и Херцеговини. Проблеми радикализма, насилног екстремизма и тероризма су кључни безбједносни изазови с којима се БиХ суочава протеклих година,³²⁾ при чему генеза тероризма датира још од 90-тих година прошлог вијека, како слиједи:

- Тако су у Босни и Херцеговини, у периоду 1992-1995. године, боравила лица афро-азијског поријекла која су под идејом „глобалног цихада“ учествовала у ратним дејствима. Након завршетка ратних сукоба највећи број тих лица је отишао на друга ратишта, а један број је добио држављанство БиХ и остао ту да живи. Тада су успоставили и прве вехабијске заједнице, у изолованим селима, у које су постепено почели да долазе и домаћи становници. За један број бивших држављана Босне и Херцеговине страног поријекла, од којих појединци бораве и у Босни и Херцеговини, на основу укупних ранијих сазнања, оцијењено је да представљају пријетњу

---

30) Видети: В. Fishman, *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*, Yale University Press, 2016.

31) Негативни ефекти тероризма, уопште, манифестују се кроз најмање три димензије државног и друштвеног живота: људску, економску и безбједносну (у ужем смислу): људска димензија односи се на кршење људских права многих директних и индиректних жртава тероризма; економска димензија односи се на ефекте тероризма који додатно продубљују неповољне чиниоце економске транзиције који су, између осталог, један од узрока и услова његовог настанка и безбједносна димензија, која се тиче угрожавања националне безбједности успоравањем процеса демократизације тзв. „транзицијских друштава“, подривањем демократских институција и владавине права, и стварањем бројних социоекономских проблема. Р. Милашиновић, С. Мијалковић, „Тероризам као савремена безбедносна претња“, *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулативе*, зборник радова (1-16), Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.

32) Тако се у Информацији о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину наводи: "Тешко економско-социјално стање, незапосленост, оптерећеност проблемима недавне прошлости и ратних дешавања, те постојања велике количине оружја које је заостало из рата и лако је доступно, уз политичке потешкоће у Босни и Херцеговини и ширем окружењу, дају и посебну безбједносну димензију која ствара погодан амбијент за јачање различитих облика насилних екстремизма који могу одговарати јачању тероризма, као и појавних облика организованог криминала (нелегална трговина оружјем и војном опремом, трговина дрогом, итд.)". Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*. Сарајево, 2016, стр. 2.

безбједности БиХ и као таквима им је одузето држављанство³³⁾;

- Након тога, терористички акт догодио се средином септембра 1997. године у Мостару, када је активирана аутобомба, при чему је 29 особа теже или лакше повријеђено, међу којима и тројица полицајаца, а уништено је око 120 аутомобила и исто толико станова³⁴⁾;
- Потом је у селу Костајница код Коњица, 2002. године, осумњичени Муамер Топаловић мотивисан „идеолошко-вјерским фанатизмом“ убио три члана породице Анђелић, а сина тешко ранио, због чега је осуђен на 35 година затвора³⁵⁾;
- Затим је 2005. године забиљежен покушај терористичког напада, када је осумњичени са још три особе осуђен због планирања терористичког напада на неидентификовану мету у Европи. Оптужницом је наведено да су Бекташевић Мирсад и Цесур Абдулкадир допутовали у Сарајево 27. 09. 2005. године, из Шведске (Бекташевић), односно 27. 10. 2005. године из Данске (Цесур) у намјери да на територији БиХ или неке друге европске земље изврше терористички акт. Даље је наведено да је циљ таквог терористичког акта био присиљавање власти БиХ или владе друге државе да повуку своје снаге из Ирака и Авганистана³⁶⁾;

33) Савјет министара, *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2010-2013. године)*. Сарајево, 2010, стр. 18.

34) За терористички напад оптужен је Ахмед Зухаира Хандал, из Судана. У јавности је његово име изнио портпарол вехабијске заједнице у БиХ Алу Хусин Имад, под надимком Абу Хамза, који је рекао да вехабијска заједница „не оправдава, али разумије злочин“. Хандала је заједно са помагачима терористички напад извео због освете Хрватском вијећу одбране. Судски поступак против Ахмеда Зухаира Хандале и његових петорице помагача започео је у мају 1998. Хандала је у одсуству (у бијексту) осуђен на казну затвора од 10 година. Саучесници терористичког напада, Али Ахмед Али Хамад (из Бахреина) и Небил Али Хил, звани Абу Јемен, добили су осам, односно пет година затвора. Према: Република, *Тероризам у БиХ - Почео је у Мостару*. објављено субота, 14 студени 2015. Доступно на: <http://www.republika.info.com/index.php/izdvojeno/19816-terorizam-u-bih-pocelo-je-u-mostaru>, присутљено 06. 04. 2017.

35) Топаловић је, према медијским наводима, члан организације Активна исламска омладина и коњичке канцеларије хуманитарне организације «Џемијер ел Фуркан» која има сједиште у Сарајеву и финансира је Високи Саудијски Комитет. Према: Клич, *Муамер Топаловић признао да је убио Анђелиће*, 27. 12. 2002.. Доступно на: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/muamer-topalovic-priznao-da-je-ubio-andjelice/021227004>, приступљено 06. 04. 2017.

36) Првостепеном пресудом Суда БиХ Мирсад Бекташевић је проглашен кривим за кривично дјело тероризма (члан 201 став 1 у складу са ставом 4 тачка ф) Кривичног закона БиХ, те је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 15 година и 4

- Крајем 2008. године, догодио се нови терористички напад, када је активирана експлозивна направа постављена у тржном центру ФИС у Витезу. Убијена је једна особа, а повријеђено шест, од којих једна теже³⁷⁾;
- Исте године у марту, у Сарајеву и Бугојну ухапшена је терористичка група која је процесуирана за припремање терористичких напада на објекте Владе РС, Католичке цркве, јединица ЕУФОР-а и Оружаних снага БиХ које су упућене у Ирак. Групу је организовао и њом руководио Рустемпашић Ријад, а Ханџић Абдулах и Велић Едис били чланови групе која је формирана и дјеловала у намјери извршења терористичког чина на територији Босне и Херцеговине с циљем озбиљне дестабилизације основних политичких, уставних и друштвених структура Босне и Херцеговине, те озбиљног застрашивања становништва, при чему су наступали с позиција етничког и религијског екстремизма и радикализма заступајући ставове да у Босни и Херцеговини треба употребом силе успоставити државу уређену по исламским вјерским прописима, односно шеријатску државу³⁸⁾;
- У јуну 2010. године, у Бугојну, догодио се нови терористички акт када је група радикалних екстремиста поставила експлозив у полицијску станицу, којом приликом је погинуо полицајац, док је шест особа поврије-

---

мјесеца (Пресуда Суда БиХ, број X-KŽ-06/190 од 21. 05. 2007. године). Апелационо вијеће истог суда 21. маја 2007. године донијело је правоснажну пресуду којом се дјелимично уважавају жалбе браниоца оптужених, те се пресуда првостепеног вијећа преиначава у погледу трајања казне затвора, тако да је Мирсаду Бекташевићу пресудом Апелационог вијећа преиначена казна на јединствену казну затвора у трајању од осам година и четири мјесеца (Пресуда Суда БиХ, број X-KŽ-06/190 од 21. 05. 2007. године).

- 37) За наведени напад осумњичени су Сувад Ђидић и Адмир Ахметспахић, звани Усама код којег је пронађен и самоубилачки појас, а касније и Амир Ибрахими. Тужилаштво је касније одустало од оптужбе за тероризам, те је Сувад Ђидић, који је сачинио експлозивну направу осуђен на девет, а Амир Ибрахими на двије године затвора, након што је с Тужилаштвом постигао споразум о признању кривице и пристао свједочити против Ђидића. Тадашњи главни тужилац Тужилаштва БиХ, рекао је да „није постојала политичка воља да се дјело оквалификује као тероризам, а био је тероризам“. П. Ђеранић, „Како против терориста?“, *Пресс*, 19. 11. 2015. Доступно на: <http://pressrs.ba/info/kolumne/predrag-ceranic-kako-protiv-terorista-18-11-2015>, приступљено 06. 04. 2017.
- 38) Наведена лицу су 10. новембра 2011. године првостепеном пресудом оглашена кривим за кривична дјела тероризма и удруживања ради чињења кривичних дјела, при чему је Ријад Рустемпашић осуђен на јединствену казну затвора у трајању од четири године и шест мјесеци, а остали оптужени на јединствену казну у трајању од по три године и четири мјесеца. Види детаљније: Кривични предмет S1 2 K 003342 12 Kž (X-K-09/670-1) – Рустемпашић Ријад и други. Доступно на: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2644/show>, приступљено 06. 04. 2017.

ђено. Наиме, оптужени Харис Чаушевић проглашен је кривим што се у више наврата током 2010. године са њему познатим особама састајао у Бугојну и договарао да дана 27. јуна 2010. године у раним јутарњим сатима почине терористички чин постављањем припремљене импровизоване експлозивне направе на стражњи зид зграде Полицијске управе Бугојно и њеним активирањем - припаљивањем упаљачем спорогорећег штапина изазову експлозију. Приликом експлозије, један полицијски службеник смртно је страдао, један задобио тешке тјелесне повреде опасне по живот, а неколико њих лакше тјелесне повреде. Овим чином причињена је велика материјална штета и то на згради Полицијске управе Бугојно, те на околним стамбеним зградама, пословним објектима и великом броју возила. Оптужени Харис Чаушевић почињењем оваквог чина за циљ је имао присиљавање органа власти Босне и Херцеговине да нешто изврше, као и озбиљно застрашивање становништва и озбиљну дестабилизацију основних политичких, уставних и друштвених структура Босне и Херцеговине³⁹⁾;

- У Сарајеву је у октобру 2011. године извршен терористички акт који је извео осумњичени који је био припадник вехабијског покрета пуцањем на Амбасаду САД, приликом чега је ранио једног полицајца.⁴⁰⁾ Оптужени Мевлид Јашаревић је проглашен кривим што је као члан тзв. вехабијске заједнице у Горњој Маочи, општина Сребреник, с циљем да својим дјеловањем према институцијама и органима власти у Босни и Херцеговини, те институцијама и органима власти других држава које имају сједиште амбасада у Босни и Херцеговини, из-

39) Суд Босне и Херцеговине након окончаног главног претреса је дана 20. децембра 2013. године изрекао првостепену пресуду којом је оптужени Харис Чаушевић проглашен кривим за кривично дјело тероризам. С тим у вези Суд је оптуженом Харису Чаушевићу изрекао казну дуготрајног затвора у трајању од 45 година (Кривични предмет Суда БиХ број S1 2 К 002596 10 К - Чаушевић Харис и др).

40) Оптужени Јашаревић је 28. октобра 2011. године, у 15:30 сати, извршио терористички чин, тако што је извршио напад на објекат Амбасаде САД на начин да је из аутоматске пушке, пуцајући око 50 минута, испуцао 105 метака калибра 7,62 мм у правцу зграде Амбасаде САД, при томе пуцајући и у правцу мјеста гдје су се налазили службеници Дирекције за координацију полицијских тијела, који су обезбјеђивали зграду Амбасаде САД, којом приликом је погодио полицијског службеника у обе ноге нанијевши му тешке тјелесне повреде. Оптужени је истовремено пуцајући из аутоматске пушке све вријеме пријетио и службеницима упусленим у Амбасади САД, све док га полицијски службеници МУП-а Кантона Сарајево нису онеспособили и лишили слободе.

рази незадовољство положајем те заједнице и сличних братских заједница и муслимана у земљи, Европи и свијету, те утиче на промјену положаја истих, изнуђивањем уступака од органа власти, захтијевајући да НАТО снаге напусте Авганистан, пријетећи грађанима САД-а и Њемачке, те застрашивањем становништва, припремањем и вршењем радњи које имају обиљежја кривичних дјела прописаних Кривичним законом Босне и Херцеговине, те је ради постизања описаних циљева одлучио да изврши терористички чин⁴¹⁾;

- У току 2015. године, на подручју Републике Српске извршен је један терористички напад у којем је дана 27. 04. 2015. године у Зворнику Нердин Ибрић употребом ватреног оружја убио једног и ранио два полицијска службеника, који су се налазили на дужности у службеним просторијама Станице јавне безбједности Зворник⁴²⁾;
- Након тога је у новембру исте године Омерагић Енес, лице које је блиско вехабијском покрету, у Рајловцу, убило је двојицу припадника Оружаних снага БиХ, а пуцало је и на трећег униформисаног припадника ОС БиХ⁴³⁾;

---

41) Апелационо вијеће Суда БиХ изречло је 20. новембра 2013. године пресуду којом се оптужени Мевлид Јашаревић оглашава кривим за кривично дјело тероризам из члана 201 став 1 у вези са ставом 5 тачка а) Кривичног закона БиХ, те му је изречена казна затвора у трајању од 15 година (Пресуда Суда БиХ, број S1 2 К 007723 13 КЖК од 20. 11. 2013. године).

42) Поводом овог напада, формиран је заједнички истражни тим који су чинили полицијски службеници СИПА-е и МУП-а Републике Српске. Истражни тим формиран је у складу са упутствима поступајућег тужиоца Тужилаштва БиХ и извршен је увиђај на лицу мјеста. Поступајући по наредбама Суда БиХ и Тужилаштва БиХ, припадници заједничког истражног тима су извршили 10 претреса на више локација и издато је 10 Потврда о привременом одузимању предмета, два осумњичена лица су лишена слободе, док је саслушано 14 лица у својству свједока. На основу прикупљених доказа, дана 30. 04. 2015. године осумњичени су предати Тужилаштву БиХ, уз Извјештај о почињеном кривичном дјелу због постојања основа сумње да су починили кривично дјело Тероризам из члана 201. Кривичног закона БиХ и кривично дјело врбовање ради терористичких активности из члана 202.б КЗ БиХ. У: Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*, Сарајево, 2016, стр. 32.

43) На лицу мјеста затечени су и свједоци-очевидци извршења наведеног кривичног дјела, те се на лицу мјеста дошло до података да је дана 18. 11. 2015 године око 19.33 сати НН мушка особа, старости између 30-35 године, висине око 185 цм, необријане браде тамно смеђе боје, обучена у раскопчану јакну тамне боје носећи у рукама ватрено оружје - аутоматску пушку ушла у просторије спортске кладонице, гдје су се поред запослене раднице налазили смртно страдали припадници Оружаних снага БиХ, и још три особе, те без изговорене ријечи након уласка подигнувши цијев оружја у смјеру припадника Оружаних снага БиХ, испалила рафал из ватреног оружја у правцу истих,

- Исте године десио се још један терористички напад, а то је бацање експлозивне направе на Полицијску станицу у Завидовићима.⁴⁴⁾

Исто тако, на основу расположивих података презентованих у Стратегији Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2010-2013. године)⁴⁵⁾ може се рећи да је настављен ранији тренд агресивних и провоцирајућих активности одређених појединаца или група из појединих легалних организација и удружења националног или религијског обиљежја који дјелују на простору Босне и Херцеговине. У протеклом периоду настављене су, а у неким случајевима и интензивирани активности појединих припадника радикалних религиозних група у Босна и Херцеговина и окружењу. Активности су у функцији ширења радикалног вјерског правца и идеологије, односно, стицања нових сљедбеника.⁴⁶⁾ Неки од њих интензивним дјеловањем (које је, углавном, вербалне природе) на религијском и идеолошком плану, генерално негирају уставно-правни поредак, те прописе и закона државе у општем смислу. Као релативно нова појава у Босни и Херцеговини, у претходном периоду све више до изражаја долази злоупотреба цубер технологије, првенствено интернета, издиференцираних екстремно-радикалних безбједносно интересантних субјеката (особа, групација, организација, удруга и слично). Зајед-

---

те одмах напустила просторије кладионице, да би након тога пришла до аутобуса КЖП ГРАС Сарајево који саобраћа на линији 23 Жељезничка станица - Рајловац, а који је био заустављен на стајалишту, те пришавши до предњих врата возила у којем се налазило више путника међу којима и униформисани припадник оружаних снага, у правцу истог испалило кратки рафал након чега се између објеката удаљава пјешнице у правцу главне саобраћајнице М-18, Улице Сафета Зајке и даље у непознатом правцу односећи са собом и средство извршења. У: Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*. Сарајево, 2016, стр. 32.

- 44) Дана 24. 11. 2015. године у 00.48 сати, на крову наведене зграде дошло до експлозије, којом приликом су полицијски службеници изласком на лице мјеста пронашли двије тзв. „кашике“ од ручне бомбе. Приликом наведене експлозије није било повријеђених лица и причињена је материјална штета. Изласком на лице мјеста утврђено је такође, да је дана 23. 11. 2015. године у јутарњим сатима око 08.05 сати, на згради ИДДЕ-е у Завидовићима, тачније на крову, пронађена једна ручна бомба тзв. „кашикара“, након чега је извршен увиђај од стране полицијских службеника, којом приликом је констатовано да је од стране НН лица или више њих, извршено кривично дијело „Тероризам“ из члана 201. КЗ БиХ. Оперативним радом на терену полицијских службеника МУП-а ЗЕ-ДО кантона и ПС Завидовићи, идентификована су четири лица, која се могу довести у везу са почињењем кривичног дијела. У: Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*, Сарајево: 2016, стр. 32.
- 45) Савјет министара, *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2010-2013. године)*, Сарајево, 2015, стр. 20-21.

46) *Исто*.

ничка карактеристика наведених структура је да сајбер технологију (првенствено интернет) користе за међусобно комуницирање, за ширење радикалне идеологије, индоктринацију декларираних или потенцијалних симпатизера, дистрибуцију разних садржаја (пропагандне активности подржавања глобалних терористичких организација и покрета употребом чата, веб форума и веб страница), за прикупљање и размјену података и информација (докумената, брошура, књига, аудио и видео материјала), за прикупљање новчаних средстава, за врбовање, регрутирање, мобилизацију и обучавање нових чланова, за међусобно умрежавање и повезивање ћелија и чланова, за планирање, координацију и контролирање активности, те за провођење информатичког и психолошког рата.⁴⁷⁾ Анализе неких веб страница откривају да виртуелни напади нису само спорадичне иницијативе појединаца, него све више и више постају координиране активности.⁴⁸⁾

Поред наведеног, у Босни и Херцеговини су протеклих година вођени судски поступци против осумњичених и оптужених за тероризам, при чему су већ донијете и одређене судске пресуде.⁴⁹⁾ Суд БиХ је у току 2015. године донио и двије пресуде, једну против четири лица која су се теретила за противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или параполицијским фор-

---

47) Исто.

48) Сазнања указују да у Босни и Херцеговини тренутно постоји неколико веб сајтова који презентованим садржајима подстичу или позивају на нетрпељивост, па и мржњу. Углавном се ради о сајтовима који нису регистровани у Босни и Херцеговини, него у појединим европским земљама (Аустрији, Њемачкој, Норвешкој и друго). Цијени се да слободно дистрибуирање оваквих садржаја путем интернета, у којима се отворено позива на насиље и одмазду, у значајној мјери подстицајно дјелује и мотивише и конзументе тих садржаја на испољавање нетрпељивости и мржње и доприноси ширењу негативне атмосфере и несигурне укупне климе у Босни и Херцеговини. Поред осталог, ове сајтове појединци користе да испоље вербалну подршку неким глобалним терористичким организацијама и покретима кроз приказивање одређених видео садржаја из продукције медијске куће иза које стоји Ал Каида. У неким од видео садржаја се отворено позива на насиље и одмазду против коалиционих снага у Ираку и Авганистану. Поред тога, у појединим случајевима се интернет користи за подстицање националне нетрпељивости, раздора, те застрашивање других етничких и вјерских скупина. Интернет, као прави виртуални тренажни камп, све више преузима улогу коју су до сада имали Ал Каидини кампови у Авганистану и Пакистану. Савјет министара, *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2010-2013. године)*, Сарајево, 2010, стр. 21.

49) Видети детаљније: М. Симовић, М. Шикман, *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017.

мацијама,⁵⁰⁾ и другу против Хусеина Боснића званог Билал⁵¹⁾ због кривичног дјела подстицања на терористичку активност, врбовања ради терористичких активности и организовање терористичке групе. Исто тако, само у току 2015. године Државна агенција за истраге и заштиту је поднијела 20 извјештаја против 31 познатог лица и једног НН лица због постојања основа сумње да су почињена кривична дјела тероризма и кривична дјела која се могу довести у везу са тероризмом, а у 2014. години 22 извјештаја против 22 позната лица и једног НН лица.⁵²⁾

Као посебан изазов поставља се рано откривање будућих терористичких активности, укључујући и оне које за циљ имају промовисање тероризма, било од стране појединаца или насилних екстремистичких група. У глобалном контексту, највећа пријетња безбједности и безбједносним интересима Босне и Херцеговине, у овом тренутку, долази од сљедећих терористичких организација, односно појединаца и група инспирисаним њихових идеологијама: *Al Qaida*, *ISIL* и *Al-Nusra front*.⁵³⁾ Дакле, Босна и Херцеговина у основи суочена је и супротставља се истим оним глобалним терористичким пријетњама са каквим се суочавају и друге земље чланице Антитерористичке и Анти-ИСИЛ коалиције⁵⁴⁾. Према доступним подацима агенција за спровођење закона у БиХ,⁵⁵⁾ као и

- 50) Суд Босне и Херцеговине донио је 06. 10. 2015. године пресуду којом су оптужени Хусеин Ердић, Мидхат Трако, Невад Хушидић и Мерим Кесеровић оглашени кривим за кривично дјело противзаконито формирање и придруживање страним паравојним или парополицијским формацијама. С тим у вези, Суд је оптуженом Хусеину Ердићу изрекао казну затвора у трајању од 3 године и 6 мјесеци, оптуженом Мидхату Траки казну затвора у трајању од 1 године и 6 мјесеци, а Неваду Хушидићу и Мериму Кесеровићу казну затвора у трајању од 1 године. Кривични предмет S1 2 K 018698 15 Kž – Ердић Хусеин и других. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3439/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- 51) Суд БиХ је 05. 11. 2015. године изрекао првостепену пресуду Хусеину Билалу Боснићу, неформалном вођи вехабија у БиХ. Боснић је осуђен на седам година затвора због кривичног дјела јавно подстицање на терористичке активности из члана 202.а. у вези са кривичним дјелима врбовање ради терористичких активности из члана 202б. и организовање терористичке групе из члана 202д. став 2. Кривичног закона Босне и Херцеговине. Кривични предмет S1 2 K 017968 16 Kž – Боснић Хусеин. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3379/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- 52) Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*. Сарајево, 2016, стр. 35.
- 53) Савјет министара, *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2015-2020. година)*. Сарајево, 2015.
- 54) Исто.
- 55) У Информацији о стању безбједности у БиХ, а према подацима ОСА-е БиХ, на подручју Сирије и Ирака крајем 2015. године укупно је боравило око 134 лица из БиХ, међу које убрајамо и стране држављане бх. поријекла. Међу наведеним лицима су биле и 52 жене и око 70 дјеце. Само у току 2015. године на ратишта Сирије и Ирака отишло

извјештајима међународних организација и других држава Босна и Херцеговина је идентификована као земља из које одређени број лица одлази у Сирију и Ирак, те учествује у терористичким активностима „Исламске државе“ и Ал Нусра Фронта.⁵⁶⁾ Посебно забрињава чињеница да у последње вријеме значајан број младих, са својим породицама и децом, одлази на ратишта. Тако је амерички Стејт департмент у Извјештају о тероризму за 2014. годину, када је ријеч о БиХ, у самом уводу наведено да се на БиХ, заједно с Албанијом и Косовом, гледа као значајан извор страних бораца на страни терористичке организације Исламска држава. Истакнуто је, наиме, да је значајан број БиХ држављана током године отпутовао у Сирију и Ирак, при чему је наглашено да: „идеологија исламских екстремиста те регионалне екстремистичке групе представљале су потенцијалне изворе насилног екстремизма у БиХ“.⁵⁷⁾ Осим што доприносе остваривању циљева терористичке идеологије таква лица су безбједносна пријетња и за земље из којих одлазе када се једном у њих врате. Више истраживања утврдило је да су починиоци и планери значајног броја терористичких напада у посљедњих неколико година управо ветерани из ранијих сукоба.⁵⁸⁾ Наиме, држављани БиХ који су отишли на ратиште у Сирију, у случају да се врате у земљу, као и они који су се вратили, реална су опасност од извршења терористичког чина или врбовања других потенцијалних лица за извршење неког терористичког чина. Лица из Босне и Херцеговине које су боравиле на ратиштима у Сирији и Ираку, и

су 22 лица, 20 лица је погинуло, а у протеклој години ниједно лице се није вратило у БиХ. На поменутих ратиштима до сад је погинуло укупно 49 лица. У БиХ се вратило 46 држављана БиХ, а у Европску унију и подручје Балкана вратило се 11 лица која се доводе у везу са БиХ. Највећи дио њих се бори или се борио у *ISIL*-у, док је остали дио добровољаца лојалност исказао *Al Nusri Frontu (ANF)*. У: Министарство безбједности БиХ, *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*. Сарајево, 2016, стр. 35.

- 56) Резултати спроведених истраживања указују на то да је у периоду од прољећа 2012. (први регистровани одлазак 25. марта 2012. године) до краја 2014. на ратишта у Сирију и касније Ирак из Босне и Херцеговине и с других полазишта отишло укупно 156 мушкараца, држављана БиХ. Од раног лjeta 2013. године, када је регистрован први одлазак (17. јуна 2013), у Сирију почињу путовати и држављанке Босне и Херцеговине. Упоредо с појавом одлазака жена, регистровани су и одласци дјече, обично у пратњи једног или оба родитеља. До краја 2014. на тај начин Босну и Херцеговину је напустило најмање двадесет петоро дјече. V. Azinović, M. Jusić, *The Lure of the Syrian War – The Foreign Fighters’ Bosnian Contingent*, Atlantic Initiative, Sarajevo, 2015.
- 57) А. Дучић, „БиХ остаје значајан извор страних бораца!“, *Дневни аваз*, 21. јун 2015. Доступно на: <http://www.avaz.ba/clanak/183608/bih-ostaje-znacajan-izvor-stranih-boraca?url=clanak/183608/bih-ostaje-znacajan-izvor-stranih-boraca>, приступљено 22. 02. 2016.
- 58) EU Counter-terrorism coordinator, *Response to foreign terrorist fighters and recent terrorist attacks in Europe*, 2013. Доступно на: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/flight-against-terrorism/foreign-fighters/>, приступљено 06. 04. 2017.

посебно у формацијама потчињеним или у саставу ИСИЛ-а, биле су у блиском додиру с идеологијом и *modus operandi* ове групе. Такође, створене су везе и пријатељства са саборцима из Србије, Црне Горе, Македоније, Албаније и с Косова. У простору ратних операција у Сирији и Ираку дошло је и до синергије постојећих и новонасталих регионалних мрежа с међународним екстремистима и милитантима.⁵⁹⁾ Из такве идеолошке и оперативне матрице, у 2014. години изведена су два самоубилачка бомбашка напада чији су учиниоци с Косова и из Босне и Херцеговине, док се један борац из регије нашао у фокусу медија тиме што је одсјекао главу заробљеном сиријском војнику.⁶⁰⁾ Посебно је изражена њихова активност на јавном подстицању за вршење терористичких напада, као и величање терористичке идеологије „Исламске државе“. Такође, ова лица активно учествују и у регрутовању будућих терориста, као и у терористичкој обуци, будући да имају искуства у руковању ватреним оружјем.

ЗАКЉУЧАК

Безбједност Републике Српске угрожена је како природним, тако и техничко-технолошким и људским фактором. Иако, на прва два облика угрожавања човјек не може (бар директно) да утиче, нема дилеме у погледу њиховог потенцијала у угоржавању живота људи и наношења штетних последица по имовину и друге виталне вриједности. Ипак, тероризам, као глобална безбједносна пријетња, наметнут је као изражен изазов и безбједности Републике Српске. Наиме, тероризам је постао озбиљан друштвени проблем за низ европских и блискоисточних земаља. Терористичким ударима изложене су и земље са развијеним системима безбједности попут Велике Британије, Француске и Русије. Радикални исламистички покрети у име остварења својих идеолошких циљева, првенствено

59) V. Azinović, M. Jusić, *The Lure of the Syrian War – The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*, Atlantic Initiative, Sarajevo, 2015.

60) Blerim Heta a.k.a. Abu Habbab al-Kosowi, први бомбаш самоубица с Балкана, разнио се у Багдаду, 25. марта 2014. године, и убио 52 особе. Емрах Фојница, звани Хаттаб, који је због недостатка доказа ослобођен за учествовање у нападу на Амбасаду САД-а у Сарајеву 28. октобра 2011. године, извео је самоубилачки напад у предграђу Багдада 7. августа 2014. у којем су погинуле 24 особе, међу њима једанаест жена и шестеро дјете. Лавдрим Мухаххери, припадник ИСИЛ-а с Косова, прво је у лјето 2014. скренуо пажњу видео записом на којем предводи скупину субораца ИСИЛ-а у ритуалном паљењу пасоша земаља из којих су дошли, а потом и снимком одрубљивања главе заробљеном младићу за којег се претпоставља да је био припадник сиријске војске. V. Azinović, M. Jusić, *The Lure of the Syrian War – The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*, Atlantic Initiative, Sarajevo, 2015.

обнове калифата, јединствене државе уређене према принципима шеријата, нису штедјели ни мале земље, попут Босне и Херцеговине. Извршиоцима и заговорницима терористичких напада у БиХ су изречене правоснажне пресуде и вишегодишње затворске казне, док су код појединих напада терористи погинули у окршају са припадницима органа реда. Иако БиХ доноси стратегије и законска акта којима се тероризам третира као озбиљна друштвена опасност, БиХ се не може похвалити резултатима постигнутим у борби против свјетске пошасте, иако носиоци јавних функција то често неосновано чине.

У БиХ радикална идеологије наилазе на плодно тло, те су захваљујући њиховом дјеловању првенствено кроз низ портала и друштвених мрежа, али и предавања које у препуним салама држе лидери вехабијског (селефијског) покрета, у овој земљи створене енклаве у којима важе правила која одреде селефијски лидери, а не државни прописи. Ријеч је о тзв. парацематима, односно вјерским заједницама које дјелују изван Исламске заједнице БиХ. Њихов број је у перманентном порасту. Исламска заједница је учинила све што је било у њеној надлежности, али њена очекивања од државе нису остварена. Проблем је у томе што су се у практичном смислу парацемати показали као регрутни центри тзв. „Исламске државе“, у којима регрути пред одлазак на сиријско ратиште борава и у које се по повратку враћају. Подијељено друштво, што БиХ уистину јесте, показало се немоћним пред овим великим безбједносним ризиком. Агенције за спровођење закона реагују углавном на подстицај од тзв. међународне заједнице, или након почињеног терористичког акта. Та борба траје колико и посљедњи медијски ехо, а затим се заустави до новог напада и нових жртава.

Основна опасност за Републику Српску и БиХ је у повратку сиријских ратника, односно у могућности да борбу за циљеви за које су се борили у Сирији, наставе у БиХ, у околностима и моменту када то процијене ауторитети селефијског покрета.

ЛИТЕРАТУРА

- Annan, K. *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, United Nations, New York, 2005.
- Azinović, V., Jusić, M. *The Lure of the Syrian War – The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*, Atlantic Initiative, Sarajevo, 2015.
- Бајагић, М. *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.

- Вејновић, Д., Шикман, М. *Дефендологија*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007.
- Wolfers, A. „National Security as an ambiguous symbol“, *Political Science Quarterly*, 67(4), 1952.
- Деренчиновић, Д. *Огледи о тероризму и антитероризму*, Правни факултет, Загреб, 2005.
- Дучић, А. „БиХ остаје значајан извор страних бораца!“, *Дневни аваз*, 21. јун 2015. Доступно на: <http://www.avaz.ba/clanak/183608/bih-ostaje-znacajan-izvor-stranih-boraca?url=clanak/183608/bih-ostaje-znacajan-izvor-stranih-boraca>, приступљено 22. 02. 2016.
- Европска комисија. *Пројена потреба за опоравком и обновом у Босни и Херцеговини*, Сарајево, 2014.
- EU Counter-terrorism coordinator. *Response to foreign terrorist fighters and recent terrorist attacks in Europe*, 2013. Доступно на: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/>, приступљено 06. 04. 2017.
- European Commission. *Floods in Bosnia and Herzegovina, Echo Joint Assessment Report*, Bruxelles, 2014.
- Закон о заштити и спасавању у ванредним ситуацијама, *Службени гласник Републике Српске*, 121/12.
- Клих. *Муамер Топаловић признао да је убио Анђелиће*, 27. 12. 2002. Доступно путем: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/muamer-topalovic-priznao-da-je-ubio-andjelice/021227004>, приступљено 06.04.2017.
- Кривични предмет S1 2 K 002596 14 Kžk – Чаушевић Харис и други. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2744/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- Кривични предмет S1 2 K 017968 16 Kž – Bosnić Husein. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3379/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- Кривични предмет С1 2 К 018698 15 Кж – Ердић Хусеин и других. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3439/show>, приступљено 06. 04. 2017
- Кривични предмет S1 2 K 003342 12 Kž (X-K-09/670-1) – Рустемпашић Ријад и други. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2644/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- Кривични предмет S1 2 K 007723 13 Kžk – Мевлид Јачаревић и други. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3158/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- Кривични предмет X-KŽ-06/190 – Бекташевић Мирсад и други. Доступно путем интернета: <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2431/show>, приступљено 06. 04. 2017.
- Мијалковић, С. *Национална безбедност*, Криминалистичко – полицијска академија, Београд, 2009.

- Милашиновић, Р., Мијалковић, С. „Тероризам као савремена безбедносна претња“, *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулативе*, зборник радова (1-16), Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.
- Министарство безбједности БиХ. *Информација о стању безбједности у Босни и Херцеговини за 2015. годину*, Сарајево, 2016.
- Министарство унутрашњих послова Републике Српске. *Извјештај о раду МУП-а за 2012. годину*, Бања Лука, 2013.
- Министарство унутрашњих послова Републике Српске. *Подаци о смртно страдалим лицима*, Бања Лука, 2014.
- Nasu, H. „The Expanded Conception Of Security And International Law: Challenges To The UN Collective Security System”, *Amsterdam Law Forum*, 3(3), 2011.
- Република. *Тероризам у БиХ - Почео је у Мостару*, 14. студени 2015, доступно на: <http://www.republikainfo.com/index.php/izdvojeno/19816-terorizam-u-bih-pocelo-je-u-mostaru>, приступљено 06. 04. 2017.
- Републички завод за статистику. *Ово је Република Српска 2016*, Бања Лука, 2016.
- Републички хидрометеоролошки завод. *Сеизмологија*, 2017. Доступно на: <http://rhmzrs.com/seizmologija/>, приступљено 16. 02. 2017.
- Савјет министара. *Пројена угрожености Босне и Херцеговине од природних или других несрећа*, Сарајево, 2010.
- Савјет министара. *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2010-2013. године)*, Сарајево, 2010.
- Савјет министара. *Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период 2015-2020. година)*, Сарајево, 2015.
- Симовић, М., Шикман, М. *Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета*, Правни факултет, Бања Лука, 2017.
- Terriff, T., Croft, S., James, L., Morgan, P. M. *Security Studies Today*, Polity Press, Cambridge, 2001.
- Ђеранић, П. „Како против терориста?“ *Пресс*, 19. 11. 2015, Доступно на: <http://pressrs.ba/info/kolumne/predrag-ceranic-kako-protiv-terorista-18-11-2015>, приступљено 06. 04. 2017.
- United Nations. *Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, 'A More Secure World: Our Shared Responsibility'*, UN Doc A/59/565, 2 December 2004.
- United Nations Development Programme. *Human Development Report 1994*, Oxford University Press, New York, 1994.
- Fishman, B. *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*, Yale University Press, 2016.
- Халимовић, Џ. „Тероризам у БиХ – полицајци најчешће мете“, *Радио Слободна Европа*, 28. април 2015. Доступно на: <http://www.slobodnaevropa>.

org/a/terorizam-u-bih-policaјci-najee-mete/26982978.html, приступљено 06. 04. 2017.

Центар за сигурносне студије. *Студија о организованом криминалу у Босни и Херцеговини* (ур. Армин Кржалић), Сарајево, 2014.

Шикман, М. *Организовани криминалитет*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.

Шикман, М., Амићић, Г. „Надлежност и улога полиције у ванредним ситуацијама у Републици Српској“, *Безбедност*, 3/2014.

Mile Sikman, Predrag Ceranic

SECURITY THREATS AGAINST REPUBLIC OF SRPSKA, WITH SPECIAL EMPHASIS ON TERRORISM

Resume

Vital values and interests of the Republic of Srpska are burdened with numerous security challenges, risks and threats. In the traditional sense, these are caused by natural origin, technical-technological or human activities. Both natural phenomena (floods, landslides, avalanches, fires, earthquakes) in the last few years (2014, 2012, 2010 etc.) caused serious consequences according to the safety and health of people, material and cultural goods, as well as the environment in general. Threatening phenomena by human origin, manifested either as a challenge, risk or a security threat, are daily processes and activities that have a negative impact on security of the Republic of Srpska. Structure of this behavior suggests the wide diapason of threatening phenomenon caused by the human, which can vary from small to larger-threatening consequences, to those caused by the outside, in relation to the inner shape of jeopardizing safety. However, in its scope and intensity, but also the fact that this is a phenomenon that has global character, stands out terrorism. In that sense, in the article will be given a particular reference to this type of security threat for the Republic of Srpska, its genesis and development, forms of expressing and consequences of manifestation, especially in the context of expression of terrorism and behavior associated with it (e.g. foreign terrorist fighters) in Bosnia and Herzegovina.

Key words: *security, threats, terrorism, foreign terrorist fighters, Republic of Srpska*

---

* Овај рад је примљен 08. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Миша Бурковић
Институт за европске студије

НЕТИПИЧНИ ИЗАЗОВИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ*

Сажетак

У овом чланку аутор анализира нетипичне, односно нетрадиционалне безбедносне изазове (НБИ) за Србију и Републику Српску. Најпре се објашњава шта су нетипични безбедносни изазови. Затим се наводи уобичајена листа тих изазова и објашњава зашто она у овом конкретном случају треба да се модификује. Аутор затим детаљно излаже следеће НБИ: демографија и депопулација, продаја земље и других ресурса странцима, проблеми повезани са приватизацијом стратешких сектора, здравствени сектор, па склоп идентитетских питања као што су контрола медија, просвета и тржиште уџбеника те поремећени систем вредности. На крају се разматрају два посебна НБИ, тероризам и сајбер ратовање.

Кључне речи: *нетипични безбедносни изазови, демографија, приватизација, идентитет, просвета, тероризам*

Питање заједничких безбедносних изазова за Србију и Српску је у време када спољне силе поново покушавају да запале Балкан једно од најважнијих којима се морамо бавити. У оквиру *Споразума о специјалним паралелним везама* који је потписан 2007. између Београда и Бања Луке¹⁾ нажалост избачена је компонента о војној сарадњи која је постојала у претходној верзији споразума

* Чланак је настао као резултат рада на пројекту 179014 који подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1) Споразум о успостављању специјалних паралелних веза између Републике Српске и Републике Србије, *Службени лист Републике Српске*, број 60, 11. јул 2007.

између Срп и Српске, потписаног 2001. године. Но то не значи да држава Србија и Српска не смеју да сарађују, или да већ не сарађују и на одређеним питањима тога типа. Укупна безбедносна ситуација мора се сагледавати у светлу сталних претњи Хрватске, имигрантске кризе и укупне глобалне нестабилности која се у овом делу света по правилу рефлектује отварањем питања граница и растом национализма. У време настајања овог текста простор од Украјине преко Румуније, до Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине и Хрватске, обилује повишеним температурама и великим изгледима за могуће сукобе. Европска унија се налази у процесу превирања, а снаге блиске одлазећој администрацији у САД покушавају да испровоцирају што више сукоба на терену и спрече најављивано споразумевање између Путина и Трампа.

Крајње је занимљиво да власти Македоније, Румуније и Мађарске отворено оптужују Ђерђа Сороса за дестабилизацију својих земаља и за низ субверзивних делатности којима подрива њихову власт. Виктор Орбан је чак недавно учинио револуционарни потез доносећи закон којим забрањује даљњи рад чувеног Соросовог *Централноевропског универзитета* лоцираног у Надор улици у Будимпешти, који је служио у последњих двадесет и седам година као главни центар за школовање и обучавање лево либералне и технократске елите у готово свим источноевропским земљама. Против Сороса као извора дестабилизације говорило је и низ других европских лидера попут Јанеза Јанше, али и неколико угледних америчких сенатора укључујући и председничког кандидата Теда Круза и Инхофа.

Све ово помињемо зато што се власт Републике Српске такође више пута бавила могућностима за покушаје извођења обојених револуција, а од недавно је и председник владе Србије почео да говори против наводно најављеног „македонског сценарија“, мислећи на систем дестабилизације и нелегалне промене власти који је ширен по свету у више десетина случајева. Додатни проблем је што се у тим случајевима из фазе грађанских протеста и ненасилних акција врло лако и брзо у случајевима Сирије, Либије или Украјине долазило до класичних хибридних ратова у којима је на крају коришћена и војна сила, па и директна страна интервенција тамо где је то било могуће.

Могућности обојених револуција, ненасилних протеста и сличних врста дестабилизације, знамо то од 2000. године, свакако представљају један од кључних нетипичних безбедносних изазова за Србију и Српску. Уз типичне или традиционалне безбедносне

изазове као што су оружана агресија, шпијунажа, инфилтрација, саботажа итд., могућности ненасилних и насилних преврата свакако чине један од највећих безбедносних изазова данас. Но намера ми је да у овом тексту обрадим један други спектар нетипичних или како се популарно каже нетрадиционалних безбедносних изазова (енг. *NTS Non-Traditional Security Threats*)²⁾ који у неким ранијим раздобљима нису били перципирани на тај начин, или нису постојали. У време када се све више говори о хибридном ратовима који обухватају најшири могући спектар деловања агресора на једну државу, од суштинске је важности схватити капиларне системе деловања страних фактора који много више раде на тешко ухватљивим и слабо видљивим дугорочним и секторским инструментима овладавања и дестабилизације него на фронталним методама сукобљавања, које по правилу лако хомогенизују домаћу популацију и отежавају освајање и овладавање простором.

Из широког спектра издвојићемо овом приликом један број тих нових нетипичних изазова који угрожавају данас српске просторе.³⁾

*

Један од скоријих чланака међу најважније нетипичне⁴⁾ изазове безбедности наводи овим редом: успон недржавних субјеката као што су међународне мреже организованог криминала, тероризам, грађански ратови и насилне промене режима, утицај деградације животне околине, последице демографских промена и сајбер ратови.⁵⁾ Због специфичности наше ситуације, листа коју ћемо овде понудити мора да буде нешто измењена.

Почећемо са *демографским изазовима*. Дугорочно гледано ово је највећи проблем читавог Балкана. Цео овај простор је у последњих тридесетак година суочен са процесом нагле депопулације, који је последица сложеног сплета фактора као што су пад

2) Одличан увод у ову проблематику представља књига: Caballero-Anthony, Mely, (ed.), *An Introduction to Non-Traditional Security Threats*, Sage, 2015. Видети и: Тренин, Димитриј, *Традиционне и нове вызови безбедности в международных отношениях*, 08. 06. 2015, доступно на: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=6082#top-content

3) Јован Шиповац је недавно дао врло леп и актуелан преглед генералних безбедносних изазова за Србију и Републику српску. Видети: Шиповац, Јован, „Србија и Република Српска: безбедносни изазови“, *Корени*, 27. 09. 2016. Доступно на: <http://www.koreni.rs/srbija-i-republika-srpska-bezbednosni-izazovi/>

4) Определили смо се за коришћење термина *нетипичан* уместо *нетрадиционалан* зато што су неки облици деловања против нас као што је контруисање нација, због дуге праксе већ стекли облик традиционалне нетипичне претње.

5) Srikanth, Divya, „Non-Traditional Security Threats in the 21st Century: A Review“, *International Journal of Development and Conflict*, 4/2014, pp. 60-68.

наталитета, одсељавање и поремећени систем вредности.⁶⁾ Безбедносни аспект демографије није умањен чињеницом да се српски простори скоро једнако празне као и простори околних народа. У овом тренутку чак и муслиманско становништво у нашем окружењу (Бошњаци, па и Албанци), које се перципира као највиталније, бележи сличне демографске тенденције. Албанци су у нешто бољем положају јер је овај процес почео нешто касније него код нас, али посебно због наглог исељавања у Западну Европу ни они више не представљају онакву демографску претњу какву су представљали у другој половини прошлог века, када су овладали простором Косова и Метохије. Албанија је у периоду између два последња пописа изгубила близу 300 000 становника. Албанци генерално одбијају да се прецизно попишу у Македонији, на југу Србије и на Космету, како би симулирали демографску снагу,⁷⁾ пошто иста популација покушава да се региструје на сва три простора.

Када се говори о тенденцијама у ширем окружењу треба укзати на чињеницу да су посебно европске интеграције на овим просторима повезане са наглим опадањем становништва. Бугарска је од 1991. до 2011. изгубила 1,6 милиона становника, а нове процене говоре да су на ивици пада испод 7 милиона. За Румунију процене иду и до губитка 4 милиона становника у истом периоду. Хрватска је на ивици пада испод 4 милиона, јер осим што је протерано српско становништво, посебно после уласка у ЕУ млади и образовани људи масовно одлазе у Немачку и друге западноевропске државе.⁸⁾

Све ово међутим не треба да нас теши јер су и код нас тенденције веома забрињавајуће. Статистички завод Србије нема прецизну евиденцију о томе колико се људи исељава сваке године.⁹⁾

- 6) Ратна дешавања су свакако дала свој допринос због директних жртава и бројних избеглица. Но у ранијим периодима популација се после ратова ипак обнављала. Данас то није случај због поремећеног система вредности.
- 7) Премијер Албаније Еди Рама, недавно је поводом актуелне кризе у Македонији где Албанци такозваном Тиранском платформом покушавају да изборе статус конститутивног народа, изјавио да Албанаца у тој држави има око 35%, иако по последњем попису има само 25%. Видети: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=04&dd=02&nav_category=167&nav_id=1246343
- 8) Са пуно разлога и процес европских интеграција у тоталу може да се подведе под нетипичну безбедносну претњу. У Србији он је оквир за бруталан систем условљавања који стално нагрizza одређене делове друштвеног механизма, а у Српској поред тога он је директна безбедносна претња јер страни фактори стално наводе „јачање институција БиХ“, односно централизацију као услов за наставак ефикасних европских интеграција БиХ. О систему условљавања према Србији који нема преседана у компаративној пракси, писао сам у: Ђурковић, Миша, *Илузија Европске уније*, Катена мунди, Београд, 2015.
- 9) Ово је врло чудно јер највећи број људи одлази у десетак земаља које воде прецизну статистику усељавања, па би се простим упитом од њих добила јасна статистика о највећем броју иселеника.

Постоје само оквирне процене које говоре о више десетина хиљада, при чему су у последње време посебно забрињавајуће тенденције наглог и масовног иселавања лекара и медицинског особља.

Република Српска је најслабије насељен простор на Балкану са нешто више од 50 становника по квадратном километру. Неколико регија је посебно угрожено. Херцеговина која је била у историји, све до Другог светског рата најважнији ресурс обнове српског становништва, данас је симбол за одумирање и депопулацију. Процене говоре да на простору источне Херцеговине живи свега 70 до 80 хиљада становника. Српска нема стратегију за спречавање даље депопулације тог простора нити за обнову и запошљавање младог становништва. Ради се о геостратешки изузетно важном простору за српски народ, јер се ту повезују Србија, источна Босна и Црна Гора, посебно Бока и Херцег Нови који су изразито српски.

Брчко као неуралгична тачка опстанка, али и угрожености јединства Републике Српске, такође мора да буде предмет сталног демографског мониторинга, јер се ту на малом простору показује колико важно може да буде демографско кретање становништва у једном или другом правцу. За Србе је пресудно да се постојећа демографска слика макар одржи или постепено мења у нашу корист. Последњи попис је генерално показао да чак и Бања Лука као престоница Српске и најатрактивнија одредница досељавања има мање од 200 000 становника. Крајина је кроз историју била стални предмет хрватског офанзивног деловања и стога треба водити рачуна да само бројно и спремно становништво може бити гарант опстанка западног дела Републике Српске.

Кад је у питању Србија, тенденције нису ништа мање упозоравајуће. Спекулише се да годишње губимо између 30 и 40 хиљада становника. Оно што се поуздано зна јесте да је у периоду од само девет година између два пописа источни део Србије остао без петине становништва (демографи говоре о *Белом појасу*). С обзиром да се у само сто километара између Новог Сада и Београда остварује 60% БДП, није чудо што се из осталих крајева људи масовно сливају у овај мали простор.

Југ и исток централне Србије као и Банат, јесу посебно угрожени. Ако пођемо од старог слогана да природа не трпи вакуум, јасно је да ће нарочито у доба поновних великих сеоба народа наши простори постати атрактивни за насељавање имиграната из угрожених и слабије развијених делова света.¹⁰⁾ Дакле демограф-

10) Неки наши званичници попут Поверенице за равноправност Бранкице Јанковић су већ излазили са таквим идејама у јавност. Видети: <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/poverenica-migrante-treba-naseliti-u-pustim-delovima-srbije/q96wzef>

ско пражњење Србије и Српске је данас највећи нетипични безбедносни проблем јер испражњена земља на којој живе старци није држава која може да се брани.

Када се говори о контроли државе додаћемо и следећи изазов, *директну контролу земљишта*. На Космету нпр већ деценијама траје процес насилног отимања земљишта од Срба, односно циљане албанске куповине којом се фактички купује и у своје власништво ставља комад по комад територије. Република Србија ће од септембра 2017. године на основу ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом скинути баријере за продају земљишта странцима. У јавности се недовољно говори не само о овој чињеници већ и о потенцијалним проблемима које овај чин доноси за безбедност Србије.¹¹⁾ Као што је познато све источноевропске државе су у споразумима о приступању ЕУ тражиле што дуже одлагање могућности да странци купују земљиште у њима. По правилу су то биле одлуке да се ово дозволи пет, седам, негде чак и десет година након уласка у пуноправно чланство Уније. Србија је једина држава која је прихватила да дозволи слободну продају земље пре стицања пуноправног чланства, дакле свега четири године након ратификације ССП-а. Недавно је тек делимично покренута расправа о томе шта ово може да повлачи и да ли се одговарајућим законом може макар делимично увести нека врста заштите од нежељених последица.

Из ове перспективе постоји неколико неуралгичних тачака и проблематичних сценарија. Неколико пута се већ у медијима појављивала информација да Албанци наводно сценарио овладавања простором са Космета преносе и на југ централне Србије. Шпекулисало се о куповини земљишта у подручју Прешева са источне стране ауто-пута, затим о ширењу у правцу Враћа и Ниша. Такође се поставља питање шта ће се десити са земљиштем на истоку Србије где је све више села напуштено, а бројне парцеле запуштене и не обрађују се, вероватно потенцијално остајући и без контроле и без фактичког власништва. Није немогуће замислити да неки богати шеик из Емирата или Саудијске Арабије одвоји знатна средства и купи читаво село где би по рецепту недавно имплементираном у БиХ¹²⁾ населио хиљаде Арапа и тако почео да гради стране енклаве у Србији.

11) Срђан Шљукић је недавно одржао одлично предавање на Институту за европске студије и објавио чланак у Политици. Видети: „Купујте земљу, више је не праве“, *Политика*, 26.02. 2017.

12) Видети чланак о Сарајеву ризорт Осеник код Сарајева где је подигнуто село са 160 кућа у коме живе само Арапи, а домаћем становништву је улаз забрањен: <http://www.blic.rs/vesti/svet/bosancima-ulaz-zabranjen-izgraden-prvi-potpuno-arapski-grad-u-bih/5sd69v>

Друго проблематично подручје је свакако Војводина, један од простора са најплоднијим земљиштем у Европи. Претензије на овај простор показује неколико субјеката. Немачка преко разних удружења подунавских Шваба и сличних номинално невладиних организација и покрета покушава да покрене питање имовине Немаца који су отишли или протерани после Другог светског рата због учешћа у колаборацији или у трупима Вермахта. Ради се на симболичком обележавању подручја страдања, покушајима да се страдања кроз која су они прошли крајем рата изједначе са насиљем и агресијом коју су вршили током окупације и да се на тај начин отвори простор за ревизију послератних пресуда и враћање некретнина и земљишта. Немачка, чија је позиција генерално ојачала у Европи¹³⁾ и која осећа нову врсту самопоуздања после изласка Уједињеног краљевства из уније, лако може да ову снагу и утицај искористи за обнову неких старих планова о експанзији, при чему је сада у фокусу економска експанзија. Најаве доласка великих пољопривредних система попут Тениса такође треба узимати са резервом ако се гледа на потенцијални безбедносни значај контроле земљишта и економских ресурса у Војводини.

Мађарска и Мађари су такође други потенцијални изазов. За време Орбанове владавине води се врло озбиљна и фокусирана политика према Мађарима ван Мађарске уз јасне намере обнове њихове економске, културне и политичке снаге. Недавно је влада Мађарске одобрила за овдашње услове огроман новац од 160 милиона евра за бесповратне или веома повољне кредите мађарским предузетницима у Војводини¹⁴⁾ са којим они могу да шире послове, али и да купују некретнине. Ако се уз ово дода чињеница да су веома либералном политиком давања држављанства и бројни Срби који имају неког даљег претка Мађара добили могућност добијања пасоша, као и факат да у бројним школама деца чисто српског порекла иду на часове мађарског језика јер њихови родитељи тако добијају надокнаду од 5000 динара месечно, добијамо дугорочно гледано врло изгледне могућности асимилације једног дела Срба заједно са ресурсима у Војводини.

Конечно, ту је и хрватски фактор. Иако је законом и даље забрањена продаја земљишта странцима, опште је познато да страни субјекти држе бар 35 000 хектара земље у Војводини. Од страних држављана највише има Ивица Тодорић, власник Агрокора. Сценарио у коме би хрватска држава или хрватски тајкуни циљано куповали одређена подручја у Војводини (посебно у Срему) је врло

13) Видети: Минклер, Херфрид, *Сила у средњојшту*, Албатрос плус, Београд, 2016.

14) Видети: <http://www.alo.rs/za-vojvodinu-od-madara-160-miliona-evra/24828>

могућ и страховито опасан, као и потенцијално страно власништво над било којим сегментом прерађивачке прехранбене индустрије. Ако већ није могуће променити ССП и одложити његово ступање на снагу, држава би уз помоћ својих служби безбедности морала да састави врло рестриктиван механизам надгледања продаје земље странцима и пажљив константан мониторинг ових процеса са јасним правима да из безбедносних разлога ограничи или обустави одређене трансакције чак и ако би оне тржишно биле чисте и исплативе.

У Републици Српској такође постоје такви изазови. У том погледу посебно треба издвојити рејон Брчког и целу Посавину на подручју коридора. Било је спекулација да су Тодорић и неки други хрватски тајкуни и тамо почели да се интересују за куповину земље, те да је наводно било и одређених куповина.¹⁵⁾

Генерално, треба рећи да је свако отварање државе која у процесима приватизације даје могућност страним факторима да купују и преузимају њене ресурсе и секторе, потенцијално безбедносно проблематично. Као што је познато и највеће и најмоћније државе попут Америке и Немачке недавно су донеле низ одлука у којима су спречиле кинеске привредне субјекте да преузимају њихове важне компаније. У Русији је Путинов долазак на власт повезан са потребом спречавања Ходорковског, Березовског и других тајкуна, да енергетски сектор Русије препусте највећим глобалним играчима. Када се иде на либерализацију и отварање простора странцима, који заиста могу да донесу нову технологију, квалитетан менаџмент и новац потребан за инвестиције, истовремено мора да се подиже ниво контроле и сталног мониторинга понашања ових страних субјеката у укупном друштвеном и државном систему. Настоји се да се спречи њихово монополско понашање, угрожавање животне средине, коришћење свог положаја за корупцију политичара, шпијунажу итд.

Пошто су и Србија и Српска кренуле у постепену приватизацију разних сектора, треба водити рачуна о томе шта се са њима дешава и да ли се лошим приватизацијама може угрозити не само функционисање одређених стратешких система,¹⁶⁾ већ и омогућити да странци овладају њиме и да тај положај користе за уцењива-

15) Интересовање Турске, Саудијаца, Малезије и других финансијски моћних исламских земаља за БиХ такође представља нешто о чему треба водити рачуна. Њихова циљана куповина земље у Српској (Брчко, Сребреница нпр.) била би изузетно проблематична и опасна.

16) Један од најопаснијих примера је приватизација локалних система изградње и одржавања насипа на рекама, који су у неким општинама толико били запуштени да је држава морала да та предузећа врати под своју контролу.

ње државе. У том погледу дешавања у *сектору здравства* су веома важна. Држава мора да спречи процесе пропадања државног здравственог система који се врше са намером да би се подизали приватни системи, и то посебно кад су њихови власници странци. Приватни здравствени центри, клинике, диспанзери, морају да се развијају само као допуна, а не као канцер који ће методом корупције отимати и преузимати послове од државног сектора. Приватизација бања у Србији је једно такво занимљиво питање. Друго је ширење страних приватних клиника. У Српској се пре неколико година говорило о постепеном уласку хрватских приватних здравствених фондова. Тадашњи министар Шкрбић је оптуживан да је значајно умањио квалитет државног здравства што су по неким тумачењима искористили хрватски фондови да уђу у и преузму значајан део тржишта.

Ако се погледа историја ових простора и деловања великих сила према Србима, уочава се да су најзначајнији нетипични безбедносни изазови били везани за *идентитетска питања*. Данас је већ могуће макар у основним цртама реконструисати политику сузбијања српског идентитета који су водиле велике силе у континуитету од Аустро-Угарске и Отоманске империје, преко Италије, Немачке, Британије до Сједињених држава. Сви напори на овом плану били су усмерени ка 1) одвајању Срба од Руса, православља и ћириличног писма, 2) промени идентитета Срба и посебно ка конструисању нових нација на ободима српског етничког простора. Тако смо уместо јединственог српског простора на коме би без обзира на верску припадност Срби покривали широк централни простор Балкана, добили проширену хрватску нацију са великим бројем покрштених Срба, бошњачку нацију, затим македонску нацију и коначно заметак некакве црногорске нације. Један део Срба су асимиловали и Албанци, Бугари, Румуни и Мађари.

У свом капиталном делу о религијском интервенционизму,¹⁷⁾ Александар Раковић је показао како је религијско и црквено питање коришћено у том правцу и како се оно и данас користи да би се преко верског питања вршила нова одвајања Срба од свог етничког корпуса. С обзиром да постоје бројни напори да се и на територији Војводине формира некаква Војвођанска нација од Срба Војвођана,¹⁸⁾ заштита од настојања да се ови процеси наставе представља фундаментални задатак за Србе данас и у Србији и у Српској, али

17) Раковић, Александар, *Срби и религијски интервенционизам, 1991-2015*, Хришћански културни центар, Београд, 2016.

18) Тиме се детаљно бавио академик Попов. Видети: Попов, Чедомир, *Историја на делу*, Матица српска, Нови Сад, 2016.

и у Црној Гори где Срби воде велику битку за очување свог традиционалног идентитета и за спречавање своје асимилације у новоцрногорски квазинационални пројекат.

Ако тако ствари поставимо онда су задаци везани за све облике контраобавештајне заштите домаћих институција од инфилтрације и корупције споља¹⁹⁾. На тај начин морамо да сачувамо деловање јединствене Српске православне цркве на читавом српском простору и да спречимо настојања да се њој промени име и да се она поцепа по новодржавним границама па да буде и некаква Хрватска православна црква, Босанска православна црква итд. Институције идентитета које негују, чувају и предају идентитетско наслеђе морају добити апсолутни приоритет. Ако се оне запусте, српски народ ће данас са појачаним системима манипулације и медијског деловања изгубити свој темељ. Посебно у светлу притисака да се након пропалог југословенског експеримента укључујемо у нове мултинационалне и регионалне експерименте који траже да код деце развијемо нове наднационалне идентитете.

Разумљиво је да се овде мора водити рачуна коме се и под којим условима препушта *контрола медија* у обе државе. Но свакако најважнији аспект јесу *образовне институције* које су последњих година на удару по више основа. У Србији су систем образовања након 2000. преузели класични агенти утицаја страних сила и великих наднационалних играча који су систематски радили на подривању квалитета образовања, ауторитета школе и професора и на промоцији неморалног понашања.²⁰⁾ Ови процеси се нажалост и даље настављају и свака реформа образовног система представљала је даљи корак у том правцу. Направљен је цео антисистем вредности у коме се кроз школу и медије патриотизам више не представља као фундаментална неупитна вредност. Ауторитет родитеља у кући и учитеља у школи се системски и циљано подрива како би се у друштву уништила дисциплина, поредак и организација те подстакле све анархичне тенденције.

Но, безбедносно је посебно проблематично кретање на *тржишту уибеника*. За петнаестак година српски издвачи су изгубили борбу на домаћем тржишту које су преузели словеначно - не-

19) Недопустиво је да на челу Народне библиотеке Србије буде класичан страни агент утицаја Сретен Угричић који је у најважнијој српској културној институцији обављао посао растакања српског културног простора, тако што је Његоша класификовао ван српске књижевности и стављао у „црногорску“ књижевност. Погледати Владушић, Слободан, „Самоубиство из нехата или унутрашње бомбардовање Народне библиотеке“, *Печат*, 02. 06. 2010.

20) О томе видети у: Ђурковић, Миша, *Слика, звук и моћ*, МСТ Гајић, Београд, 2009; Димитријевић, Владимир, *Нови школски поредак*, Легенда, Чачак, 2005.

мачки Клет и хрватска Школска књига. У последњем тренутку је заустављена и најављена приватизација Завода за уџбенике и наставна средства који су исти ови играчи хтели да преузму и да скоро потпуно овладају српским тржиштем уџбеника. Овај улазак је остварен на низ врло проблематичних начина као што су дампиншке цене, корупција директора и наставника бесплатним семинарима и таблетима, вишегодишње пословање са губитком да би се заузело тржиште итд.

Након свега што се на овим просторима дешавало мислим да не треба објашњавати колико је за Србију опасно што Хрвати и Словенци држе већински удео у српском тржишту уџбеника. Можемо само да замислимо шта би се у Хрватској десило да је макар елементарно тенденција кренула у том правцу. Треба се подсетити читавих кампања које су вођене кад су Митровић, Мишковић и неки други српски пословни људи покушавали да преузму неке хрватске компаније.

У претходном сегменту поменули смо *поремећени систем вредности*, који је под утицајем погрешног школског система, медијске идеолошке пресије и хедонистичке скарадне и антипородичне популарне културе зацарио на нашим просторима. Европска унија, САД, и други западни актери систематски промовишу тзв. ЛГБТ права, порнографизацију јавне сфере, културу ванбрачних заједница и развода, женских кућа и мешања државе у све поре породичног живота. Доносе се закони попут *Антидискриминационог* (2010) или *Закона о заштити од насиља у породици* (2016) који директно дестимулишу ступање у породичне заједнице и рађање деце. Политичари или не разумеју о чему се ради, или су директно уцењени за опстанак на власти тиме да пуштају такве накарadne законе. Поремећени систем вредности у коме нема простора за жртвовање, веру и морал, узрок је и драматичног пада наталитета, иселјавања, корупције, пада вере у значај образовања итд. озбиљни познаваоци историјских и друштвених кретања сложиће се да је морална деградација једног друштва увод у његово пропадање по свим основама.

На крају ћемо кратко поменути и два нова изазова који се појављују у списку са којим смо се сусрели на почетку рада. *Тероризам*, који је доживео нови златни период на простору Западне Европе,²¹⁾ срећом још увек није у значајној мери присутан на нашем простору. Потенцијали су међутим јако велики. Подсетимо се да је у Зворнику пре пар година у априлу 2015. био такав напад на

21) Погледати посебан број часописа *Политика националне безбедности*, посвећен новим терористичким изазовима. Број 1/2016.

полицијску станицу коју је извршио повратник са блискоисточног фронта.²²⁾ Познато је да велики број муслимана из БиХ, са Космета, Македоније и из Рашке области или ратује у редовима ИДИЛ, односно неких других екстремистичких група, или се вратио одакле са значајним борбеним искуством. Широм БиХ и на Космету постоје бројни кампови за обуку или вехабијске заједнице које су веома склоне радикалним методама борбе против „неверника“, али и против припадника елите сопственог народа.

Космет који је номинално највећи део од 1999. наовамо провео под окриљем контроле тзв. међународне заједнице постао је извор великих безбедносних претњи због повезаности трговине дрогом, органима, шверца људи са великим сумама новца којима се могу финансирати значајни терористички подухвати.

Конечно, када говоримо о *сајбер ратовима* и сајбер акцијама, треба подсетити да је Пентагон формирао своју сајбер команду као четврти вид војске уз традиционалну копнену, те морнарицу и авијацију. Хаковања, сајбер напади и посебно коришћење друштвених мрежа у операцијама подривања власти и њене смене на улици, постало је стандардни део операција америчких безбедносних и војних служби и формација. Отуд се све земље данас морају озбиљно бавити заштитом од сајбер шпијунаже, хаковања и сајбер терористичких напада. Познато је да су у Кини трајно онеспособили рад мрежа и компанија које сумњиче за сарадњу са америчким безбедносним службама, а да Руси и Турци као и друге земље повремено прибегавају забрани деловања одређених мрежа и система на својој територији (фејсбук, твитер). На прошлогодешњим парламентарним изборима у Црној Гори, први пут смо имали такав случај и овде када су власти Црне Горе искључиле деловање вајбера на својој територији до краја избора.

Службе безбедности Србије и Српске исто као и војска морају полако да развијају своја одељења за одбрану од сајбер напада и за онемогућавање субверзивних акција страних служби преко друштвених мрежа.

*

У закључку можемо да укажемо на чињеницу да смо овде набројали читав низ нетрадиционалних, односно нетипичних безбедносних претњи, које имају све већи актуелни и потенцијални капацитет за угрожавање безбедности Србије и Српске. Наравно, традиционални изазови су и даље приоритет и зато је неопходно

22) Видети: http://www.novosti.rs/vesti/naslovnarepublika_srpska/aktuelno.655.html:545570-Policajac-ubijen-u-napadu-na-policijsku-stanicu-ubica-vikao-Alahu-akbar

да Србија врати редовно служење војног рока, као и да се интензивира размена безбедносних информација између Београда и Бања Луке, па и безбедносна сарадња у сегментима у којима је то могуће, као што су сузбијање тероризма и слично. Но ови нетипични облици безбедносног угрожавања све више добијају на значају и представљаће убудуће све веће претње за опстанак наших држава.

ЛИТЕРАТУРА

- Владушић, Слободан. „Самоубиство из нехата или унутрашње бомбардовање Народне библиотеке“, *Печат*, 02. 06. 2010.
- Димитријевић, Владимир. *Нови школски поредак*, Легенда, Чачак, 2005.
- Бурковић, Миша. *Илузија Европске уније*, Катена мунди, Београд, 2015.
- Бурковић, Миша. *Слика, звук и моћ*, МСТ Гајић, Београд, 2009.
- Минклер, Херфрид. *Сила у средишту*, Албатрос плус, Београд, 2016.
- Гафиновић, Радослав (ур.). *Политика националне безбедности*, број 1/2016, Институт за политичке студије, Београд, Темат о тероризму.
- Попов, Чедомир. *Историја на делу*, Магица српска, Нови Сад, 2016.
- Раковић, Александар. *Срби и религијски интервенционизам, 1991-2015*, Хришћански културни центар, Београд, 2016.
- Споразум о успостављању специјалних паралелних веза између Републике Српске и Републике Србије, *Службени лист Републике Српске*, број 60, 11. јул 2007.
- Srikanth, Divya. „Non-Traditional Security Threats in the 21st Century: A Review“, *International Journal of Development and Conflict*, 4/2014.
- Тренин, Димитриј. *Традиционне и нове вызовы безбедности в международных отношениях*, 08. 06. 2015. Доступно на: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=6082#top-content
- Caballero-Anthony, Mely (ed.). *An Introduction to Non-Traditional Security Threats*, Sage, 2015.
- Шиповац, Јован. „Србија и Република Српска: безбедносни изазови“, *Корени*, 27. 09. 2016. Доступно на: <http://www.koreni.rs/srbija-i-republika-srpska-bezbednosni-izazovi/>
- Шљукић, Срђан. „Купујте земљу, више је не праве“, *Политика*, 26.02. 2017.

Misa Djurkovic

NON-TYPICAL SECURITY THREATS TO SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA

Resume

In this article the author analyzes atypical or non-traditional security threats (NST) for the Republic of Serbia and Republic of Srpska. First, he explains what the atypical security threats are. Then, he presents the usual list of these threats and explains why in this particular case it should be modified. The author then analyzes in detail the following NST: demography and depopulation, the sale of land and other resources to foreigners, the problems associated with the privatization of strategic sectors, the health sector, and a set of identity issues such as control of the media, education and textbook market, finishing with distorted value system. At the end are considered two usual NST, terrorism and cyber warfare.

Keywords: *atypical or non-traditional security threats (NST), demography, privatization, identity, education, terrorism*

---

* Овај рад је примљен 27. марта 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Душан Пророковић

Институт за међународну политику и привреду

ЗНАЧАЈ ПОДРИЊА ЗА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак

У контексту националне безбедности данас је неопходно сагледавати све изазове, ризике и претње који угрожавају безбедност државе и народа, а не само војне како се то некада чинило. Регион Подриња је стратешки важан за Србију и Српску и у њему се јављају три изазова по националну безбедност оба субјекта: политичког, економског и демографског карактера. Рад је подељен у четири целине. У првој се говори о појму националне безбедности и уопште о савременим приступима који се тичу истраживања појава и процеса важних за безбедност. У другом су дате основне карактеристике региона Подриња, док су у трећем представљени изабрани економски, демографски и политички показатељи. Четврти део је закључак, у ком ће бити изнета констатација да је у циљу осигуравања националне безбедности неопходно предузети одговарајуће мере, док је то још могуће.

Кључне речи: *национална безбедност, Подриње, Република Српска, економија, демографија*

О ПОЈМУ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Појам безбедности је један од оних који се у свакодневном животу најчешће користе. Због тога се током времена развио и велики број дефиниција безбедности. Према Берију Бузану (*Barry Buzan*), безбедност је стање које карактерише одсуство претњи

или је то тежња ка одсуству претњи¹⁾. Ово је вероватно најкраћи и најсажетији опис безбедности. При томе, „претња се, у најширем смислу, може дефинисати као изразита и свесна намера да се нанесе конкретна штета некој особи, својини или праву, како би се објекат претње присилио на испуњавање наметнутих захтева.“²⁾

Према облику угрожености, разликујемо седам типова појава које нарушавају безбедност, што је приказано у Табели бр. 1. У трећем делу рада ће пажња бити посвећена шестом типу угрожености - социјално-економској, пошто у одређеној мери ова појава утиче на националну безбедност посматраних ентитета у задатом просторном оквиру.

Табела бр. 1: Типови угрожености³⁾

<i>физичка угроженост</i>	физичка неспособност да се одупре или опорави од утицаја опасности
<i>правна угроженост</i>	слаба држава, неспособна да омогући поштовање законодавних прописа и правосудних одлука
<i>организациона угроженост</i>	слаба држава, организационо неуређена, тако да није способна да спречи, ублажи или се опорави од утицаја опасности
<i>техничка угроженост</i>	неадекватно знање и/или употреба техника управљања ризицима
<i>политичка угроженост</i>	слабост политичких снага и отворено питање њихове легитимности; неадекватна контрола политике, планирања или ширих политичких прилика.
<i>социјално-економска угроженост</i>	друштвено-просторна сегрегација, велике неједнакости богатства, друштвена дезорганизација, неадекватан друштвени положај одређених група, постојање социјалне изолације појединаца, присутност већих социјалних ризика
<i>психолошка и културна угроженост</i>	неадекватна парадигма безбедности или перцепција ризика, неспремност или неспособност да се предузму мере у циљу заштите, слабости и/или непостојање адекватне културне политике

- 1) Barry Buzan, *People, States & Fear. The National Security Problem in International Relations*, Harvester Books, Brighton, 1983.
- 2) Зоран Јефтић, Станислав Стојановић, „Различити третмани безбедности (Претпоставке за дефинисање појма безбедности)“, у: Цветковић, Владимир, *Ризик, моћ, заштита. Увођење у науку безбедности*, Службени гласник, Факултет безбедности, Београд, 2010, стр. 631.
- 3) Према: Fabien Nathan, „Natural Disasters, Vulnerability and Human Security“, In: Brauch H.G.; Grin, J.; Mesjasz, C.; Behera, N.; Chourou, B.; Oswald Spring, U.; Liotta, P. H. ; Kameri-Mbote. P. (Eds.), *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*, Berlin – Heidelberg – New York – Hong Kong – London – Milan – Paris – Tokyo: Springer Verlag, 2009, стр. 1121-1129.

У зависности од тога из ког угла се на безбедност гледа, могу се правити различите класификације и категоризације. Према Развојном програму Уједињених нација, УНДП-у (*United Nations Development Programme*), разликује се седам типова безбедности, што је представљено у Табели бр. 2. То су: економска, прехранбена, здравствена, еколошка, лична, друштвена и политичка.

Табела бр. 2: Типови безбедности и претње⁴⁾

Тип безбедности	Дефиниција	Претња
Економска безбедност	Постојање сигурних основних прихода.	сиромаштво, незапосленост, задуженост, непостојање прихода
Прехранбена безбедност	Физичка и економска могућност приступа основним намирницима.	глад, недостатак физичког и економског приступа прехранбеним производима
Здравствена безбедност	Заштита од болести и нездравог живота.	неадекватна здравствена заштита, пандемије, епидемије, слаба исхрана, нездрав животни услов
Еколошка безбедност	Здраво физичко окружење.	природне катастрофе, загађивање животне средине, исцрпљивање ресурса
Лична безбедност	Безбедност од физичког насиља.	тортура, рат, етничке тензије, криминал, индустријски и саобраћајни акциденти, акциденти на радном месту
Друштвена безбедност	Сигурно чланство у групи.	тлачење (из групе), сукоби (између група), доминација једне групе
Политичка безбедност	Живот у друштву у ком су обезбеђена основна људска права.	политичка репресија, укл. тортуру, кршење људских права, заробљавање, задржавање

Безбедност се може сагледавати и по секторима (секторски приступ), помоћу којих се целина распоређује на пет различитих делова. „Према секторима безбедности, могуће је разликовати војне, политичке, социјеталне, економске и еколошке“ изазове, ризике и претње.⁵⁾ Секторска класификација је хоризонтална, док су нивои анализе вертикално распоређени и могу се кретати од глобалне, преко регионалне и националне до индивидуалне безбедности. У овом раду ће бити анализиран национални ниво. Под појмом национална безбедност може се подразумевати и ниво ана-

4) UNDP, *Human Development Report*, 1994, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/chapters/>, приступљено 02. 04. 2017.

5) Филип Ејдус, *Међународна безбедност*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 37.

лизе, али се може посматрати и безбедност државе на начин како су то чинили бројни теоретичари.

Појам национална безбедност је први пут употребио Волтер Липман (*Walter Lippmann*) 1943. године једноставно описујући да је то стање „када народ има сигурност да неће морати да жртвује своје легитимне интересе уколико жели да избегне рат, или, уколико је изазван, да своје легитимне интересе одржава учешћем у рату.“⁶⁾ Ослањајући се на ову дефиницију неколико година касније Харолд Ласвел (*Harold Lasswell*) у уводном делу монографије наводи да „њен специфичан смисао подразумева слободу од страног диктата.“⁷⁾ Међутим, овако уско тумачити појам националне безбедности је у савременим условима немогуће. Изазови, ризици и претње више се не тичу само учешћа у рату или његовог избегавања, нити се везују за војна питања, већ, како је представљено, постоје различити типови и облици угрожености. Осигуравање националне безбедности подразумева и одсуство правне, организационе, политичке, социјално-економске и психолошко-културне угрожености, тиче се економске, здравствене, прехранбене, еколошке и политичке безбедности, односно свих пет сектора.

У савременом свету „национална безбедносна политика државе зависи од врсте и распрострањености државних и националних интереса, те актуелних и потенцијалних претњи које те интересе угрожавају, или их могу угрозити. Претње могу бити: политичке, економске, војне, демографске, социјалне, конфесионалне, едукативне, еколошке и претње изазване дугорочним прикривеним деловањем ретроградних снага у свим областима друштвеног живота. Проблеми дефинисања појма национална безбедност долазе до пуног изражаја тек када треба да се идентификују вредности које могу бити угрожене и када треба дефинисати виталне државне и националне интересе које треба да штите елементи система националне безбедности. Већина савремених аутора који се баве истраживањима националне безбедности, сматра да витални друштвени, државни и национални интереси, уствари, чине опште потребе државе и њених грађана и да произилазе из општих вредности и циљева садржаних у уставима националних држава, и из реалних могућности и стварне позиције сваке државе у међу-

6) Walter Lippmann, *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little & Brown, Boston, 1943, стр. 49; Липман је први употребио и појам „хладни рат“ да би описао тадашње стање у односима између САД и Совјетског савеза. О овоме више у: Steel, Ronald, *Walter Lippmann and the American Century*, Little, Brown, and Company, Boston, 1980, стр. 201-202.

7) Harold D. Lasswell, *National Security and Individual Freedom*, McGraw-Hill, New York-Toronto-London, 1950.

народном односима.⁸⁾ Због тога је безбедност државе стање које „омогућава функционисање, стабилност и развој државе, осигурава мир, суверенитет, територијалну целовитост и неповредивост граница, унутрашњи поредак у земљи, основна права и слободе грађана, штити њихове животе, здравље, имовину и животни простор.“⁹⁾ Истовремено, то је и процес који укључује низ мера како би се без сметњи осигурао трајни, одрживи развој државе, у циљу њене одбране као политичке институције која може заштити појединца и друштво у целини, њихову имовину и животну средину, од претњи које могу значајно ослабити њено функционисање или угрозити добра од посебног значаја.¹⁰⁾

Због тога је неопходно националну безбедност сагледавати из најширег могућег контекста и анализирати најразличитије могуће изазове, ризике и претње услед чијег деловања може доћи до проблема у функционисању државе. У овом раду су испитиване претње специфичне за географски простор Подриња које угрожавају безбедност Србије и Српске. Република Србије је међународно призната држава и користити појам национална безбедност у њеном случају је могуће било у ком контексту да се овај феномен посматра. До проблема може доћи због повезивања националне безбедности са Републиком Српском, пошто она није држава. Ипак, због свих специфичности везаних за унутрашњу структуру Босне и Херцеговине и историјских околности које су довеле до формирања оба ентитета у овој земљи, сматрамо да је такав приступ савим оправдан из два разлога. Прво, разлике између перцепције изазова, ризика и претњи, пре свега оних који су повезани са политичком и психолошко-културном угроженошћу у два ентитета су толике, да је готово немогуће пронаћи најмањи заједнички садржалац којим би се укратко описало шта представља националну безбедност Босне и Херцеговине као целине. Друго, политичка сукобљеност, међуетничке и међурелигијске тензије приметне у релативно дугом временском континуитету пре свега говоре како представници различитих народа у БиХ једни друге посматрају као фактор угрожавања сопствене „националне безбедности“, те је зато неопходно национални ниво анализе посматрати не из државне, већ из ентитетске равни.

8) Радослав Гађиновић, „Класификација безбедности“, *Наука, безбедност, полиција*, Год. 12, бр. 2, 2007, стр. 12.

9) Ladislav Šimák et al, *Terminologický slovník krízového manažmentu*, Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, Žilina, 2006, стр. 5.

10) Waldemar Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP, Podstawowe kategorie, Uwarunkowania, System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, 2011, стр. 22-31.

ОБЛАСТ ПОДРИЊА - ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У зависности од тога са ког становишта посматрамо, регион Подриња се може окарактерисати и као географско подручје које обухвата слив реке Дрине, или као област која се меридијански протеже током реке Дрине. Подразумевајуће, прво наведено је шире, а друго уже становиште. До сада, није било настојања да се прецизније одреди шире и уже географско простирање овог подручја. Отуда и испољена пракса да се под Подрињем подразумевају места и општине кроз које Дрина протиче, то јест да се као просторни оквир анализе користи уже становиште. Зато се у Подриње рачунају територије локалних самоуправа: Фоча, Ново Горажде (Устипрача), Вишеград, Сребреница, Братунац, Зворник, Бијељина (све наведене у ентитету Република Српска); Устиколина-Фоча, Прача-Пале и Горажде (у ентитету Федерација БиХ); Бајина Башта, Љубовија, Мали Зворник, Лозница, Богатић (у Србији).

Међутим, ако се у обзир узму и притоке реке Дрине, као и подручја која економски гравитирају ка овим општинама Подриње обухвата значајно шире подручје. У ту подрињску агломерацију спадају и општине Плужине и Жабљак у Црној Гори, укључујући туристички центар Дурмитор, затим Ужице и Чајетина са Златибором и планином Таром, те Шабац и Сремска Митровица у Србији, као и Соколац, Чајниче, Хан Пијесак, Калесија, Лопаре, Угљевик и источни део општине Тузла у Федерацији БиХ, и источни део дистрикта Брчко у БиХ.

Укупан ток реке је дуг 346 км, а површина слива 19.926 км². Од тога на слив Таре отпада 1.853 км², Пиве 1.602 км² и главне притоке Лима - 5.963 км². Поређења ради, Македонија са 25.713 км² и Словенија са 20.273 км² су територијално нешто веће, а независне државе попут Кипра (9.251 км²) и Црне Горе (13.812 км²) далеко мање од површине слива Дрине. Када се посматра територија коју обухвата целокупан слив Дрине, укључени су и делови општина Андријевица, Плав, Гусиње, Беране и Бијело Поље у Црној Гори, Пријеполје и Прибој у Србији и Рудо у Босни и Херцеговини. Иако се географска област кроз коју протиче најзначајнија притока Дрине означава као Полимље и најчешће се сагледава мимо Подриња, ово има значаја за закључке који ће бити изнети, посебно у контексту безбедности Рашке области. Граница Полимља и Средњег Подриња, односно простор на ком се ове две области преклапају, уједно је и северозападни део Рашке области, то је контактано под-

ручје муслиманског и православног-српског становништва што је од великог значаја за националну безбедност и Србије и Српске¹¹⁾.

Дрина настаје спајањем Пиве и Таре у Шћепан Пољу, на граници Црне Горе и БиХ. Обе реке од којих настаје Дрина целокупним током протичу кроз Црну Гору. Тара извире испод планине Комови, на око 2.000 м надморске висине и затим тече северозападно ка Шћепан пољу у дужини од 141 км. Пива извире из врела Сињац на планини Голији. Дугачка је 34 км, али рачунајући и ток речног система Тушина-Буковица-Бијела-Комарница, којим се у њу слива вода кроз главну реку ово тога-Комарницу, мерећи од извора реке Тушине, дуга је 120 км.¹²⁾ Ово је важно због хидропотенцијала реке. Тара и Пива „скупљају“ скоро све воде северозападне Црне Горе преносећи их ка Дрини. Дрина се улива у Саву код Раче, на надморској висини од 81 м, тако је укупни пад од изворишта Тушине и Таре око 2.000 метара. Са средњим протоком од 395 м³ по секунди Дрина је најиздашнија притока Саве (ради упоређивања, средњи проток Дунава код Београда је 5.600 м³/сек).¹³⁾ Због изнетих карактеристика (велики природни пад и релативно висок средњи проток) представља један од водотокова са највећим хидропотенцијалом за производњу електричне енергије у целој Источној Европи, а у некадашњој СФР Југославији је била хидроенергетски најбогатија река.¹⁴⁾ Шћепан поље се налази на 470 м надморске висине, а како тече северно ка Сави, тако и надморска висина места кроз које протиче опада. У Фочи је Дрина на око 400, у Горажду на 345, Вишеграду 300, Бајиној Башти 260, а Зворнику 140 метара. Ово је узроковало да се у водотоку Дрине саграде три хидроелектране. Прва је била ХЕ „Зворник“, пуштена у рад 1955. године, иначе и прва хидроелектрана саграђена у комунистичкој Југославији после Другог светског рата. Укупна снага је 92 MW, са четири инсталисана агрегата, која у просеку годишње производе око 500 GWh. Једанаест година касније, 1966. струју је почела да производи и ХЕ

11) О овоме више у: Душан Пророковић, „Рашка област као геополитичко жариште и њен значај по положај Србије и Српске“, *Политика*, Год. VII, број 7, јул 2014, стр. 175-194.

12) По реци Пиви је названа цела област на северозападу Црне Горе. Пивска површ се угнездилa између планина Дурмитор, Маглић, Лебршник, Голија и Војник. Плато је дугачак 55 км, дугачак 30 км са просечном надморском висином од 1.200 м и највишом од 2.159 м. Ток Комарница-Пива дели површ на два дела: западну Пивску Жупу и источну Пивску планину. Пива је једно од најређе насељених подручја у Црној Гори. На преко 1.650 км² налази се свега око 25 мањих планинских насеља

13) Подаци о хидрографским карактеристикама реке и геолошкој структури сливног подручја преузети из: Благојевић, Милош, *Дрина*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

14) О овоме се више може пронаћи у: др Слободан Ристановић, *Река Дрина и Подриње*, Укан, Београд, 2000.

„Бајина Башта“, која је до данас остала највећа хидроелектрана на Дрини, са годишњом продукцијом од 1.500 GWh и четири агрегата укупне снаге 365 MW. ХЕ „Вишеград“ је завршена 1989. године са укупном снагом од 315 MW и просечном годишњом производњом од 1.010 GWh.¹⁵⁾ Корисне запремине акумулација су 89 милиона, 340 милиона и 101 милион м³ воде којима су формирана вештачка језера: Зворничко, Перућачко и Вишеградско.

Поред региона спајања две изворнице, ток реке Дрине се дели на још три дела: горњи, средњи и доњи. Део слива у којем настаје Дрина, а који обухвата горње токове Пиве и Таре карактеришу дубоки кланци, сутјеске, те велики број издашних и снажних врела. Овај део слива је површине 3.502 км² што је 17.6% од укупног слива. Горњи ток просторно обухвата највећи део и са површином од 10.425 км², простира се на 52.3% укупне површине слива, протежући се од Шћепан Поља на југу до Вишеграда на северу. Дрина је дугачка у горњем току 92 км, а у његовом северном делу се у реку улива Лим, водом најбогатија притока, што значајно увећава водну масу. Допринос Лима са са 113 м³/секунди износи у укупној водној маси Дрине 28.6%.¹⁶⁾ У горњем току доминирају доломитне стене и кластични седименти. Средњи ток почиње низводно од Вишеграда, протеже се до Зворника у дужини од 163 км и обухвата укупно 3.866 км² што износи 19.4% од целокупног слива. У овом водотоку су изграђене две хидроелектране, карактерише га кањон између планина Тара и Звијезда дубок до 1.000 м. Геолошку структуру сачињавају кластични седименти-кречњак, шкриљци и филит. Северно од Зворника почиње доњи ток, дугачак 91 км и површине 2.133 км² (што чини 10.7% од територије слива), у њему Дрина тече кроз равничарску област, са њене леве обале је Семберија, а са десне Мачва, добија карактеристике типичне за равничарске реке, меандрира, прави мртваје, мења корито и њен хидроенергетски потенцијал је релативно мањи. Овај део слива одликују неогени седименти-алувијални наноси, што је структурирало педолошки покривач. Богати чернозем је, уз погодност рељефа, узроковао развој пољопривредне производње, пре свега узгајања житарица и шећерне репе.

15) „Хидроелектрана Зворник“ и „Хидроелектране Бајина Башта“, Дримско-лимске ХЕ, 2017, доступно на: <http://www.dlhe.rs/cirilica>; „ЗП ХЕ на Дрини а.д. Вишеград“, Електропривреда Републике Српске, 2017, доступно на: http://www.ers.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=80&lang=sr, приступљено 25. 03. 2017.

16) Остале притоке мање доприносе укупној водној маси Дрине, па то износи у случају Таре 19.5% (77 м³/сек), Пиве 18.7% (73 м³/сек), Пехотине 5.6% (22 м³/сек), Дрињаче и Праче 5.3% (по 21 м³/сек), Сутјеске 2.9% (13 м³/сек), Јадра 2% (10 м³/сек) итд.

Током историје, Дрина је неколико пута представљала границу. Дивљу и неукротиву реку, поготово у средњем и горњем делу тока је било тешко прелазити, па је у разним разграничењима ова природна међа проглашавана међудржавном или административном. Први пут је то био случај после смрти императора Теодосија 395. године, када река раздваја Западно и Источно римско царство, затим током XIX века када се формира (полу)независна Србија која наставља свој политички пут мимо Отоманске царевине, да би се по разби-распаду СФР Југославије током Дрине у дужини од 220 км протезала граница између Босне и Херцеговине на западу и Србије на истоку (до 2006. године граница са СР Југославијом, тј. њеном наследницом СЦГ). Током Другог светског рата Дрина је граница између окупиране Србије и злогласне НДХ, што је довело до великих етничких чишћења и страдања српског становништва на левој обали реке. У овом периоду се и бележе чести покушаји да се Дрина прикаже некаквом „цивилизацијском границом“, реком на којој се сударају интереси и утицаји мистичног „Истока“, ког карактеришу и православље и ислам, и развијеног „Запада“, на чијем бранику стоје католички средњоевропски народи. Овакве тенденције су приметне и у периоду аустроугарске управе (па затим анексије) Босне и Херцеговине, мада оне нису представљале и доминантне званичне ставове. Хабсбуршка империјална политика је била пре свега усмерена на стварање једног босанског народа и покушаје разбијања просторне компактности српског корпуса подстицањем пресељавања немачког и муслиманског становништва. „У Босни је несумњиво постојала одлична подлога, дуго кроз историју стварана, за раст насиља и колективне агресивности. Ипак, кључни допринос усмеравању ових појава у будућности дају акције и одлуке Аустроугарске. Етнички инжењеринг којем је прибегавао званични Беч, није само подразумевао покушај стварања бошњачке нације и писање нове историје, већ и сурове одмазде према цивилном становништву и масовна пресељавања становништва с циљем осигуравања геополитичких циљева Хабзбуршке монархије. Највећу акцију масовног пресељавања муслиманског становништва аустроугарске власти су спроводиле у Подрињу, у региону источне Босне. Истовремено, на српско становништво у овом подручју стално су вршени притисци како би се иселавало у Србију. Тиме се мењала етничка слика у Подрињу, које је представљало геополитички „меки трбух“ Аустроугарске у Босни. Обе обале граничне реке Дрине насељавало је српско становништво, па је ова граница била ерозивна и пропустљива. С циљем ограничавања српског утицаја у Подрињу, аустроугарска управа ће поку-

шати да реализује и пројекат досељавања немачког становништва у Семберију.¹⁷⁾

У појединим деловима Подриња се током векова отоманске управе ширио ислам и део становника у градским срединама (утврђени градови Соко и Зворник) и трговачким седиштима (Бијељина, чувена чаршија у Фочи, Вишеград и Горажде) га је прихватао, па је религијска структура постајала шаролика много пре 1878. године. Ипак, и даље се говорио један језик, а у различитим мигрантским таласима је у ово подручје углавном долазило православно становништво са југа (Пива, Херцеговина, Васојевићи и тд.), па неких већих промена етничког састава током дугог историјског периода - нема. Изузимајући мале јеврејске заједнице у Бијељини и Зворнику, те занемарљив број представника других народа из велике отоманске државе које је служба нанела у периферни део тадашње империје и који су остали да у Подрињу живе, у погледу етничког састава ово подручје је било прилично хомогено. Словенско становништво, већином хришћанско, али уз значајан проценат муслимана насељава обе обале Дрине, па у том контексту ова река не може представљати никакву „културну међу“. Покушаји представљања Дрине као „цивилизацијске границе“ су, дакле, остали (до сада) неуспешни. Разлози су што је етнички састав становништва био компактан, пошто су обале реке насељавали православни и исламизирани Срби.

АКТУЕЛНА ДЕМОГРАФСКА И ЕКОНОМСКА КРЕТАЊА У ПОДРИЊУ

Брдско-планински рељеф је узроковао да овим подручјем нису пролазили најзначајнији балкански трговачки путеви, нису развијани већи градови, па је и насељеност била релативно мања, а становништво сиромашније. Горњи и средњи ток Дрине, који је кањонски или клисураст, није погодан за градњу саобраћајница.

До данас Подриње је остало релативно слабије развијено, без значајнијих путних праваца који током Дрине пролазе. Ову област пресеца пруга Београд-Тузла, али се она завршава у Малом Зворнику, док је главни друмски коридори у Србији и БиХ заобилазе. То је узроковало да подрињске општине остану мање развијене, са нижим индикаторима од државних просека, било да се посматрају бруто друштвени производ, проценат запосленог становни-

17) Душан Пророковић, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Геополитика, Београд, 2012, стр. 609.

штва или инвестиције. Главне привредне гране су биле и остале сточарство и експлоатација дрвне грађе у средњем и горњем току, ратарство у доњем и рударство у центрима где су били откривани олово, цинк, боксит и антимон (Зајача, Брасина, Сасе, Власеница, Сребреница, Братунац, Угљевик, Милићи). У Подрињу се налази чак шест бања чији развој је током XX века утицао на изградњу лечилишта, инфраструктуре и уређење околних села. Ипак, изузимајући Бању Ковиљачу, преосталих пет – Бадања и Радаљска у Србији, те Дворови, Губер (Сребреничка) и Вишеградска у БиХ – остају мање посећене и без значајнијих импулса за развој ширег окружења (микроцелина). Значајнија индустријализација Подриња почиње тек после Другог светског рата и први успешни подухвати у том смеру су биле изградње хидроелектрана у Зворнику и Бајиној Башти. Последице ратних дејстава се осећају у Подрињу и пуне две деценије по окончању оружаног сукоба, а на економске неприлике је у великој мери утицао и неуспех концепта приватизације. Инвестиције су, у поређењу са најразвијенијим регионима Србије и БиХ значајно мањег обима, проценат незапослених виши, а просечне зараде ниже.

Неповољан економски амбијент је један од узрочника великих миграција из Подриња и слабије насељености овог подручја. У Србији је највећи град Лозница са 19.863 становника (према резултатима пописа из 2011. године), а у Српској - Бијељина са 41.121 становником (2013. године).¹⁸⁾ Ове две општине су такође најмногољудније, па у Бијељини живи 103.874, а у Лозници 79.327 становника. Куриозитет везан за Бијељину је што се ради о једином граду у Подрињу и једним од ретких у БиХ који бележи континуално повећање броја становника (сам град је Бијељина је 1991. године имао 36.187, а општина 96.988 житеља; поређења ради, исте године у општини Лозница је живело 86.875 становника). Са десне обале Дрине, у Мачванском округу се број становника од 2002. до 2011. године смањио са 332.742 на 297.778. Према попису из 2011. године у овим општинама Подриња је живело: 28.883 у Богатићу, 12.482 у Малом Зворнику и 14.469 у Љубовији, уз још 26.022 становника у општини Бајина Башта која се налази у Златиборском округу. У свим локалним самоуправама се бележе негативни

18) Представљени подаци о броју становника су преузети из докумената: „Попис 2011“, Републички завод за статистику Републике Србије, Београд, 2011, доступним на: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>; „Резултати пописа по насељеним мјестима“, Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2013, доступним на: http://www2.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/rezultati_popisa_po_naseljenim_mjestima/Rezultati_Popisa_2013_Naseljena_mjesta_WEB.pdf; „Popis stanovništva u BiH“, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, 2013, dostupnim на: <http://popis2013.net/>.

индикатори природног прираштаја, од -0.4% у Малом Зворнику, до -6.4% у Богатићу. Разлоге због којих се Бијељина разликује од свих осталих места, треба тражити у пресељавању великог броја Срба током рата и непосредно после њега из ширег региона Тузле и Сарајева у Семберију. У свим осталим местима је била сасвим обрнута ситуација. Становништво се током рата није досељавало, већ расељавало. Тако је Зворник са 14.584 житеља 1991. године спао 2013. године на 12.674, док је посматрајући податке за територију истоимене општине то још израженије, па се популација смањила са 81.295 на 58.856. Према пописним резултатима Републичког завода за статистику Републике Српске на територији општине Власеница је 2013. године живело 10.657, у Милићима 11.441, Сребреници 13.409, Вишеграду 10.118, а Фочи 18.288 (од тога у самом граду 12.334) становника. Подаци Агенције за статистику БиХ се разликују, у свим случајевима је забележен већи број становника, па их је тако, на пример у Вишеграду 10.668, а у Власеници чак 11.467, али је то, као и много тога другог у БиХ - политичко питање. Наиме, Агенција је у број становника по појединим општинама очигледно рачунала и лица која су се одселила у неке друге градове унутар БиХ или у иностранство. На крају, због тога су се појавиле разлике и у укупном броју становника и њиховој етничкој структури приликом обраде података са пописа 2013. године у односу на то која је институција резултате представљала. Иако на закључке у овом раду пресудно не утиче тачан број становника по појединим општинама, већ је циљ био да се приказом ових података укаже на популационо пражњење средњег и горњег Подриња, веродостојнији су подаци Завода Републике Српске, пошто су њима обухваћени само становници који заиста живе на том подручју.

Број становника, дакле, опада, а тај тренд је израженији у средњем и горњем току Дрине, свеједно да ли се ради о Србији, Српској или Федерацији БиХ. Када је реч о другом ентитету, после грађанског рата у БиХ, Париско-дејтонским мировним споразумом је утврђено да ће Федерација БиХ имати свој излаз на Дрину на територији општине Горажде (укључујући сам град Горажде), па се због тога приступило утврђивању нових граница локалних самоуправа¹⁹⁾. Поред Горажда, које обухвата највећи део предратне

---

19) Са друге стране, из предратне општине Горажде је издвојена општина Српско Горажде која је припојена Републици Српској. Њено седиште је у селу Копачи, броји око 3.100 становника са површином од 123 км². Одлуком Уставног суда БиХ У 44/01 од 22. септембра 2004. године, а у складу са претходним одлукама заведеним под истим бројем забрњен је назив „Српско Горажде“ (односно-проглашен је неуставним), те је привремено замењен називом Устипрача. Сада се користи назив Ново Горажде. Одлуку

општине, у Босанско-дрински кантон Федерације БиХ су још ушле и општине Устиколина-Фоча, која настаје издвајањем дела сеоских месних заједница из општине Фоча, те општина Прача-Пале, једна од најмањих у БиХ, која се издваја из Пала, а име седиште у Прачи. На територији општине Устиколина живи око 2.600, а у Прачи 900 становника.

У граду Горажде је 12.512, а на територији истоименог града (због политичког значаја дат је статус града овој локалној самоуправи) 22.080 становника. И поред релативно малог броја становника и територије коју заузимају, оваква решења јесу безбедносни изазови за Српску, пошто један од најважнијих комуникацијских праваца од Вишеграда и Рогатице ка Требињу пролази кроз Босанско-дрински кантон. „Горажде је општина са муслиманском већином, која је географски најближа подручјима у Рашкој области у Србији, коју у знатном броју насељава такође муслиманско становништво (општине Прибој, Нова Варош и Пријепоље). Због тога Горажде игра важну улогу у неоосманистичким пројекцијама стварања ‘муслиманског коридора’ од Приштине, преко Новог Пазара до Сарајева. Треба подвући да се на овом месту та замишљена ‘зелена трансверзала’ прекида, зато што се источно од Горажда налази општина Рудо (део Републике Српске), коју насељава српско становништво, као и општине Прибој и Нова Варош (део Републике Србије) у којима је српско становништво убедљива већина. С обзиром на то да се ово подручје налази на тремеђи Србије, Црне Горе и БиХ (или четворомеђи – уколико се посматра и међуентитетска подела у БиХ) и да преко њега пролазе чак два коридора која од централне Србије воде ка јадранском приобаљу (долином Лима ка Бијелом Пољу и долином Дрине ка Тјентишту), његова стратешка важност је огромна.“²⁰⁾

У попису стратегија од државног (или републичког) значаја Србије и Српске не постоји ниједна која се посебно бави регионом Подриња. Чак томе није посвећено ниједно поглавље у постојећим стратегијама. Ипак, појединим одлукама институција Републике Српске се придаје посебан значај овом делу ентитета и конкретним мерама подстиче економска динамика иостанак становништва на овом простору. Тако су, на пример, у Фочи смештена чак три факултета Универзитета у Источном Сарајеву, и то - медицински, стоматолошки и богословски, у Зворнику технолошки, а у Бијелини четири - правни, педагошки, пољопривредни и за пословну еконо-

---

установног суда БиХ је могуће пронаћи на: <http://www.ccbh.ba/odluke/> (приступљено 15.02.2017.)

20) Душан Пророковић, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Геополитика, Београд, 2012, стр. 609.

мију. Колики су ефекти таквих одлука свакако се може дискутовати, али се претходних година нешто покушавало. У случају Србије било каквих покушаја једноставно нема.

ЗАКЉУЧАК

Национална безбедност се данас сагледава сасвим другачије него током хладноратовског периода. У фокусу истраживача више нису само војне претње. Сваки изазов, ризик и претња који могу нарушити остваривање националних интереса, представљају фактор угрожавања. Подриње је стратешки важан регион, подручје спајања Србије и Српске, те самим тим повезивања Београда са Бања Луком, Новог Сада са Требињем итд. Иако су постојале тенденције да се Дрина прогласи некаквом „цивилизацијском границом“, посебно видљиве током трајања НДХ, гледајући из угла интереса Србије и Српске ова река има сасвим супротну улогу: она је кичма повезивања два српска ентитета. Релативно хомогена етничка структура и мали број отворених питања у односима између локалних самоуправа са две обале утичу да се на Подриње из перспективе Бањалуке и Београда гледа као на подручје изражене стабилности, односно простор на ком нема значајнијих фактора угрожавања. Међутим, безбедност се не подразумева, како на индивидуалном, тако и на националном нивоу. Безбедност се осигурава, и краткорочно и дугорочно! Три изазова су приметна за националну безбедност Србије и Српске у региону Подриња. Први је (гео)политичког карактера и тиче се (невероватног) међуентитетског разграничења у подручју Горажда. Да би се стигло од Вишеграда до Тјентишта, на пример, неопходно је проћи кроз територију Федерације БиХ. Алтернативна рута не постоји, а њена изградња би била скупа и неекономична. Такође, на овом подручју у горњем току Дрине се од Горажда југоисточно наставља линија замишљене „зелене трансверзале“ која би према неоосманистичкој геополитичкој концепцији требало да повеже општине са муслиманском већином од Приштине до Сарајева. Други се тиче лошег економско-социјалног амбијента и рђавих економетријских индикатора. Велики је број незапослених (службено премашује 25%, а често је то и много више), БДП по глави становника у подрињским општинама је од 40-75% у односу на државне просеке, а просечне зараде су осетно ниже. Носиоци развоја су практично остале три хидроелектране, уз свега још неколико успешно приватизованих великих предузећа која послују на подручју већем од Црне Горе.

Ово условљава трећи изазов, а то су изражене миграције становништва из Подриња, ка већим центрима. Једини изузетак је агломерација града Бијељине, а смањивање броја становника је једнако приметно и у српским и у муслиманско-бошњачким срединама. Што се Србије тиче, овај тренд поприма драматичне обресе, пошто је за посматрани период 2002-2011. година Мачвански округ, који територијално покрива средњи и доњи ток Дрине, изгубио број становника већи од збирне популације општина Љубовија и Мали Зворник. Премештањем високошколских институција власти Републике Српске покушавају да на овај процес контролишу, што је резултирало и да одлива у Бијељини нема, а у Фочи је успорен, али у случају Зворника се ипак показује да то већег утицаја нема. Те мере су пожељне, али нису довољне. Из наведеног је јасно да Подриње представља кључни регион за повезивање Србије и Српске, а да су приметна три крупна изазова која се морају решавати. Популационо пражњење узроковано економском девастацијом може оставити катастрофалне последице и утицати да стратегије везане за сарадњу Србије и Српске које се у будућности буду усвајале једноставно неће имати ко да спроведе. Такође, без становништва и у економски пасивним крајевима, сви планови који се тичу успостављања „зелене трансверзале“ или било којег другог геополитичког концепта неповољног по српске интересе је много лакше реализовати. Због тога је неопходно предузети хитне мере како би се најпре уочени негативни трендови зауставили, а затим и променили.

ЛИТЕРАТУРА

- Ејдус, Филип. *Међународна безбедност*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Гаћиновић, Радослав. „Класификација безбедности“, *Наука, безбедност, полиција*, Год. 12, бр. 2. 2007.
- Јефтић, Зоран, Стојановић, Станислав. „Различити третмани безбедности (Претпоставке за дефинисање појма безбедности)“, у: Цветковић, Владимир, *Ризик, моћ, заштита. Увођење у науку безбедности*, Службени гласник: Факултет безбедности, Београд, 2010.
- Kitler, Waldemar. *Bezpieczeństwo Narodowe RP, Podstawowe kategorie, Uwarunkowania, System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, 2011.
- Koschnik, Wolfgang J. *Standard Dictionary of the Social Sciences*, Saur, Munich, 1992.
- Lasswell, Harold D. *National Security and Individual Freedom*, McGraw-Hill, New York-Toronto-London, 1950.
- Lippmann, Walter. *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*, Little & Brown, Boston, 1943.

- Nathan, Fabien. „Natural Disasters, Vulnerability and Human Security”, In: Brauch H.G.; Grin, J.; Mesjasz, C.; Behera, N.; Chourou, B.; Oswald Spring, U.; Liotta, P. H. ; Kameri-Mbote. P. (Eds.), *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*, Berlin – Heidelberg – New York – Hong Kong – London – Milan – Paris – Tokyo: Springer Verlag, 2009.
- Попис 2011, Републички завод за статистику Републике Србије, Београд, 2011, доступно на: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>
- Popis stanovništva u BiH, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, 2013, dostupno na: <http://popis2013.net/>.
- Пророковић, Душан. *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Геополитика, Београд, 2012.
- Пророковић, Душан. „Рашка област као геополитичко жариште и њен значај по положај Србије и Српске“, *Политика*, Год. VII, број 7, јул 2014.
- Резултати пописа по насељеним мјестима, Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука, 2013, доступно на: http://www2.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/popis/rezultati_popisa_po_naseljenim_mjestima/Rezultati_Popisa_2013_Naseljena_mjesta_WEB.pdf
- Ристановић, Слободан. *Река Дрина и Подриње*, Укан, Београд, 2000.
- Steel, Ronald. *Walter Lippmann and the American Century*, Little, Brown, and Company, Boston, 1980.
- „U 44/01 od 22.09.2004“, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, доступно на: <http://www.ccbh.ba/odluke/>
- UNDP, *Human Development Report*, 1994, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/chapters/>
- Šimák, Ladislav, Horáček, Jiří, Novák, Ladislav, Németh, Ludovít, Míka, Vladimír, *Terminologický slovník krízového manažmentu*, Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, Žilina, 2006.

Dusan Prorokovic

THE SIGNIFICANCE OF PODRINJE REGION TO THE NATIONAL SECURITY OF SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA

Resume

The notion of national security is now perceived quite differently than in Cold War period. It is necessary to examine the challenges, risks and threats that threaten the security of the state and nation in the various aspects. This paper puts special emphasis on three challenges that Serbia and Republic of Srpska counter in the strategically important region of Podrinje. The first is complex political relations in Bosnia

and Herzegovina; the second is economic devastation (or unfavorable economic and social environment); and the third is emigrations from this region and depopulation of this area. Therefore, for both Serbia and Srpska it is necessary to take appropriate measures.

Keywords: *national security, Podrinje, Republic of Srpska, economics, demography*

---

* Овај рад је примљен 07. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Јелена Вукоичић

Факултет политичких наука, НУБЛ, Бања Лука*

РЕПУБЛИКА СРПСКА И СРБИЈА ПРЕД ИЗАЗОВИМА ИСЛАМИЗМА И ТЕРОРИЗМА

Сажетак

Исламизам представља један од највећих безбедносних изазова у савременом свету, с обзиром на чињеницу да се управо на овој радикалној и искључивој политичкој идеологији темеље ставови и циљеви највећег броја активних и утицајних терористичких организација широм света. Ова безбедносна претња присутна је и на Балканском полуострву, а једна од најугроженијих земаља је Босна и Херцеговина, а нарочито њен муслимански/боишњачки део. Међународна исламистичка мрежа у Федерацији БиХ, успостављена након распада СФРЈ и почетка грађанског рата, у међувремену се развила у организован систем и кључну регионалну безбедносну претњу која у знатној мери угрожава и Србију. Велики проблем у борби против исламизма и тероризма у БиХ представља благонаклон и заштитнички однос који боишњачка политичка елита у Сарајеву има према исламистима, али и симпатије које постоје у боишњачком националном корпусу за џихадске 'свете ратнике'. Са друге стране, званичници Републике Српске изразито су критични према овом феномену и већ дуги низ година упозоравају на последице које несметано деловање исламиста може да има на безбедносну ситуацију у БиХ. Може се, заправо, рећи да је једини безбедносни орган у Босни и Херцеговини који се одговорно односи према исламистичкој претњи МУП Републике Српске који, једини у БиХ, спречава претварање територије читаве државе у широку исламистичку базу.

Кључне речи: *исламизам, тероризам, вехабизам, Република Српска, Србија, Босна и Херцеговина.*

---

* Контакт аутора: jelenavukoicic1@gmail.com

УВОД

Република Српска, српски ентитет у оквиру Босне и Херцеговине који је 9. јануара ове године прославио четврт века свог постојања, од свог настанка била је и остала суочена са сталним покушајима урушавања и дестабилизације од стране различитих, локалних и међународних, фактора, од сарајевске/бошњачке политичке елите која већ 25 година отворено пропагира уништење српског ентитета и свој политички програм заправо у суштини и заснива на идеји централизоване, бошњачке и муслиманске Босне и Херцеговине, до различитих страних, међународних фактора, преко Турске, Саудијске Арабије, Ирана и других муслиманских земаља за које Српска представља препреку ка стварању исламске БиХ, па до Европске уније, НАТО пакта и Сједињених Држава који су, од почетка рата у Босни и Херцеговини, заузели страну босанских муслимана и преко институције Високог представника и суда БиХ већ деценијама раде на урушавању српских институција.

На листу бројних противника и отворених непријатеља Републике Српске, али такође и Србије и читавог српског народа, који већ четврт века трпи невиђене неправде и притиске од стране једног дела међународне заједнице, на челу са САД и НАТО пактом, треба додати и један неформалан али изузетно моћан ентитет који представља највећу претњу глобалној безбедности и чија ће моћ у годинама које долазе сасвим сигурно расти – мрежу радикалних исламистичких и терористичких организација које већ деценијама шире терор и хаос широм света, који се интензивирао у последњих неколико година, претворивши западноевропске престонице у праве ратне зоне исламских терористичких група. Захваљујући свом геостратешком положају, великом присуству муслиманског становништва, slabим институцијама, сиромаштву и деструктивном утицају појединих великих и регионалних сила, Балканско полуострво, а посебно Босна и Херцеговина, изразито су угрожени деловањем исламистичких организација. За Републику Српску и Србију исламизам и тероризам заснован на овој радикалној идеологији представљају велике безбедносне изазове са којима ће се српски национални корпус тек суочавати у будућности.

ОСНОВЕ ИСЛАМИЗМА

Исламска политичка идеологија, односно исламизам, представља, по методама и начинима деловања, савремену идеологију, теоријски, међутим, у потпуности утемељену на класичним исламским религијским изворима. Једна од основних карактеристика ислама јесте то да је он не само религијски, већ такође и политички и правни систем. Треба истаћи да ислам, за разлику од неких других религија, има значајну политичку улогу у земљама са муслиманском већином, као и у муслиманским заједницама широм света. Ислам је одувек представљао кључни фактор друштвене мобилизације у муслиманској историји, како у периодима криза, тако и у стабилним периодима, и ниједна друга идеологија никада није успела да достигне моћ вере. Оваква ситуација такође карактерише савремена муслиманска друштва и државе у којима готово да нема ниједног значајног политичког покрета који, у одређеној мери, не заснива своје принципе на религији. Ислам, стога, и даље представља основни извор легитимитета у политичким и правним системима ових земаља.

Исламска политичка теорија, односно исламизам, као идеологија насиља уграђена у темеље глобалног тероризма, има значајне предности које га издвајају и стављају на чело свих екстремних идеологија које су у прошлости и садашњости мотивисале ову врсту политичког насиља.¹⁾ Његов идеолошки жар, досег, амбициозност и издржљивост представљају карактеристике које у великој мери недостају осталим идеолошким мотиваторима тероризма; поред тога, иако је изборна јединица милитантног ислама ограничена на муслимане, она, након свега, чини отприлике шестину човечанства, има веома високу стопу природног прираштаја и постоји у готово сваком делу света.²⁾ Како примећује Данијел Пајпс (*Daniel Pipes*), у свом тексту из 2001. године, „у тренутку када су европски екстреми комунистичке левице и фашистичке деснице постали у суштини неделотворни и без нарочитог утицаја на ме-

1) Јелена Вукоичић, „Исламизам, секуларизам, тероризам – Разлози и перспективе идеолошког и политичког конфликта”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 261-279, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 275; више о феномену исламизма видети у: Bassam Tibi, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, Berkeley, 2002; Младен Лишанин, „Ислам и Исламизам – Порекло, проблеми и перспективе”, *Политика националне безбедности*, бр. 2, стр. 137-149, Институт за политичке студије, Београд, 2014; Serge Trifkovic, *The Sword of the Prophet: Islam: History, Theology, Impact on the World*, Regina Orthodox Press, Boston, MA, 2002.

2) Daniel Pipes, „Who is the Enemy?”, *Commentary*, January 2001.

Ћународној безбедносној сцени, милитантни ислам показао се као једини витални, тоталитарни покрет на светској позорници. Као што његови лидери, један за другим, стално истичу, овај покрет себе сматра јединим ривалом и неизбежним наследником западне цивилизације”.³⁾

Разорна моћ исламизма „потиче управо из комбинације термина који конституишу овај феномен; са једне стране, ислам као религија, политика и филозофија живота у дословној и селективној интерпретацији постаје ригидна и искључива идеологија, заснована на чврстом уверењу у сопствену супремацију и инфериорност свих других; са друге стране, ислам као политичку идеологију карактеришу управо активизам и борбени дух „јакe религије”, која у арсеналу својих метода поседује све облике борбе, од политике и пропаганде, до деструктивног насиља које, у свести исламиста, постаје легитимно у случајевима када се остале активности покажу неделотворним”.⁴⁾

ИСЛАМИЗАМ И ТЕРОРИЗАМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Исламизам у Босни и Херцеговини има дуг историјат и дубоке корене. Један од најаутентичнијих представника ове идеологије у савременој историји БиХ свакако је њен први председник након проглашења независности, 1992. године, Алија Изетбеговић. Изетбеговићева књига, написана 1970. године, „Исламска декларација“, у којој се заступа класична исламистичка теза о шеријатској држави као једином оптималном друштвеном и политичком оквиру за живот муслимана, одувек је представљала темељ његовог аутентичног политичког програма који, међутим, није могао да се реализује због противљења међународне заједнице и немуслиманских конститутивних народа у БиХ.⁵⁾

Иако се може видети да је исламизам у Босни и Херцеговини био присутан и прихваћен и док је она била саставни део СФРЈ, прави „ветар у леђа” овој радикалној идеологији дао је распад Југославије и грађански рат у БиХ који је из основа изменио ову бившу

---

3) Исто.

4) Јелена Вукоичић, „Исламизам, секуларизам, тероризам – Разлози и перспективе идеолошког и политичког конфликта”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 261-279, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 275-276.

5) Алија Изетбеговић, *Исламска декларација – Један програм исламизације муслимана и муслиманских народа*, Сарајево, 1990.

југословенску републику, њен културни идентитет и међуетничке односе. Наиме, „почетком деведесетих година прошлог века, након распада СФРЈ и почетка грађанског рата у Босни и Херцеговини на десетине хиљада исламских терориста, од којих је велики број учествовао у ратовима у Авганистану, Ираку и другим муслиманским земљама, постали су припадници муслиманске војске Алије Изетбеговића у нади да ће пренети цихад на територију Европе и узети учешће у стварању прве исламске државе на Старом континенту. У овој борби одмах су добили подршку својих традиционалних савезника из Авганистанског рата, Сједињених Америчких Држава и НАТО савеза.⁶⁾ Муслимански терористи су у БиХ донели и изузетно ригидну, екстремистичку интерпретацију ислама као вере, вехабизам, који уједно представља и званичан политичко/религијски систем у најконзервативнијој муслиманској држави на свету и главном глобалном спонзору исламског екстремизма и тероризма, Саудијској Арабији. Поред великог броја цихадиста, значајну улогу у грађанском рату у Босни и Херцеговини имале су и многобројне, такозване ‘хуманитарне исламске организације’ преко којих су у земљу ушле стотине милиона долара којима су се финансирани, како босански цихад, тако и продор вехабизма у све поре политичког, друштвеног и културног живота. Саудијска Арабија преузела је улогу највећег донатора и главног „играча” међу бројним муслиманским државама које су, на један или други начин, учествовале у босанском рату. Занимљиво је, међутим, то што је и традиционални саудијски непријатељ, шиитски Иран, раме уз раме са Саудијцима, помагао цихад у БиХ, при томе ширећи свој утицај. Босна и Херцеговина је, заправо, један од ретких примера „беспрекорне” сарадње најразличитијих радикалних исламских фракција, којима се циљ продора у Европу преко Балкана очигледно (и логично) поставио испред и изнад секташких подела и партикуларних интереса. Након завршетка рата, на стотине муџахедина добило је држављанство БиХ и остало ту да живи, а донације богатих блискоисточних земаља наставиле су да се сливају у темеље будуће „Исламске државе”, финансирајући изградње грандиозних џамија (иначе у потпуном раскораку са дотадашњом градитељском праксом балканских муслимана), исламских школа и културних центара, школовање локалних кадрова широм муслиманског света и друге врсте пропагирања вехабизма и јачања исламских темеља БиХ (између осталог и кроз финансијске инекције појединцима и породицама који су били спремни да прихвате „исламски коректан”

6) Погледати: Јелена Вукоичић, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, бр. 2, стр. 79-93, Евроазијски безбедносни Форум, Београд, 2016.

начин живота). Прилив новца из блискоисточних земаља наставио се и кроз бројне инвестиције, најчешће у куповину (углавном српске) земље у Федерацији БиХ, и изградњу луксузних стамбених и пословних објеката. Тешко је наћи прецизне податке о томе шта и колико поседују Арапи у БиХ, али је сигурно да се њихова улагања мере стотинама милиона долара и да непрекидно расту, при томе јачајући и свеопшти утицај богатих блискоисточних инвеститора у сиромашној Босни и Херцеговини”.⁷⁾

Логистичка мрежа коју су поједине муслиманске државе заједно са муцахединима, ‘исламским хуманитарним’ организацијама, терористичким групама и слично, успоставиле у периоду од 1992. до 1995. године временом се, на овај начин, претворила у полигон за ширење утицаја и спровођење геостратешких планова Саудијске Арабије, Ирана, Турске и муслиманског света генерално, са једне, као и Ал-Каиде, Исламске државе и бројних других терористичких организација, са друге стране, којима је заједнички циљ радикализација и исламизација Босне и Херцеговине, Балкана, Европе и, на крају крајева, у складу са традиционалним исламским учењем, свих оних делова света који (још увек) нису постали муслимански.⁸⁾

Може се закључити да је рат у БиХ представљао „одскочну даску” за продор исламизма и тероризма на читав Балкан и овај феномен се у протекле две и по деценије етаблирао као једна од највећих безбедносних претњи, како на самом Балкану, тако и у Европи генерално, са територије балканских земаља.⁹⁾ На Балкану је створена велика база подршке симпатизера Исламске државе у којој је, према неким проценама, и до 400.000 људи. Према речима аналитичара Гордона Бардоша (*Gordon Bardos*), „на Балкану се пре 50 година међу исламске екстремисте могло сврстати неколико стотина појединаца око Алије Изетбеговића, а данас у овом региону има неколико стотина хиљада људи који су прихватили идеолошки и политички програм Исламске државе. С обзиром на ове бројеве, није изненађујуће да резултати одређених студија показу-

7) Јелена Вукоичић, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, бр. 2, стр. 79-93, Евроазијски безбедносни Форум, Београд, 2016, стр. 82-83.

8) Један од кључних концепата у исламу јесте подела света на оне државе у којима се примењује шеријатски закон, познате под називом *Dar al-Islam* (кућа ислама) и оне које своје законе не темеље на Шеријату, познате под називом *Dar al-Harb* (кућа рата). Света дужност сваког муслимана јесте ширење света ислама докле год он не обухвати све оне територије које су део света рата.

9) Више о тероризму у БиХ видети у: Цевад Галијашевић, *Ера тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007.

ју да по глави становника највећи број добровољаца за Исламску државу и друге исламистичке покрете у Сирији и Ираку долази управо са простора БиХ, Косова и Албаније”.¹⁰⁾ Бардош истиче и чињеницу да су исламски режими, попут оног у Саудијској Арабији, инвестирали милијарде долара на Балкану, финансирајући исламистичке медије и пропаганду, као и спонзорисање едукације локалних клерика у блискоисточним школама у којима су усавршавали најекстремније интерпретације вере, па није случајност то што су вође вехабијског покрета у БиХ, од Неџада Балкана до Нурсета Имамовића, Мухамеда Порче и Билала Боснића, студирали у земљама попут Египта, Јордана, Сирије и Саудијске Арабије.¹¹⁾

ОДНОС ПОЛИТИЧКИХ ЕЛИТА ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ И РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ПРЕМА ФЕНОМЕНУ ИСЛАМСКОГ ЕКСТРЕМИЗМА

Са аспекта безбедности и геостратешке позиције Република Српска је чувар западне границе Републике Србије, препрека стварању исламске државе на територији Босне и Херцеговине и ширењу мреже исламског тероризма. Унитаризација БиХ, сасвим сигурно, значила би и јачање радикалног ислама на њеној територији што у овом тренутку спречавају управо институције Републике Српске. Наиме, када се анализирају званичне изјаве политичке елите у БиХ на тему исламског екстремизма, али и њихове активности, уочљиве су врло упадљиве разлике у приступу овом феномену од стране бошњачких политичара и званичног Сарајева са једне, и политичких представника Републике Српске, са друге стране. Како истиче Младен Бајагић: „Иако је развој и јачање глобалног тероризма и радикалног екстремизма у БиХ - *предворју Европе* - чињенично стање које се не може ничим оповргнути, реакција пре свега Федерације БиХ, земаља исламске провенијенције и значајног дела западних земаља је, најблаже речено, збуњујуће „млака”, конфузна, и без јасног опредељења да се тероризму у било ком облику мора снажно супротставити свим средствима, коначно и силом. Када се ради о Федерацији БиХ, службено Сарајево готово да и не примећује озбиљност и степен опасности који са собом носе носиоци тероризма у БиХ – ратни муџахедини, нови талас радикалних исламских фундаменталиста и екстремни припадници вехабијских заједница. Чак се уочава да многи званичници

10) „Исис на Балкану подржава 400.000 људи!”, *Мондо*, 06.12.2015.

11) *Исто*.

отворено бране починиоце терористичких аката, попут исламског екстремисте који је извршио напад на амбасаду САД у Сарајеву, или вехабије који је у нападу на Полицијску управу у Зворнику убио српског полицајца и двојицу ранио. Последица тога је да су и безбедносне и полицијске агенције имале скромне успехе на плану борбе против тероризма у БиХ и Федерацији БиХ. Супротно, Република Српска је свесна терористичких претњи и настоји не само осудити тај тренд већ и активно суделовати у ширим антитерористичким коалицијама на Балкану и Европи.”¹²⁾

Председник Републике Српске, Милорад Додик, у више наврата упозоравао је домаћу и светску јавност на проблем присуства радикалних исламских група у Босни и Херцеговини. У својој изјави за „Глас Русије” из 2013. године, Додик наглашава да је исламизација у БиХ до те мере обухватила становништво да исламских верских објеката има више него у некој искључиво муслиманској земљи. Према његовим речима, „огроман новац је уложен у изградњу џамија широм БиХ. Тачније, више од 1.000 џамија је изграђено само за последњих неколико година. Наравно, ја немам ништа против тих објеката, али имам против злоупотребе вере”.¹³⁾ Како наводи председник Српске, „у Федерацији БиХ сада живи, односно дошло је 50.000 људи из арапског света. Они покушавају да шире ислам као религију. Многи од њих носе радикална обележја. Наравно да нас то веома брине. У настојању да то решимо, ми то питање јавно отварамо и желимо да сви аспекти буду доступни свим релевантним факторима”.¹⁴⁾ На сличан начин, након убиства двојице Бошњака од стране припадника вехабијског покрета у Приједору, 2014. године, тадашњи заменик председавајућег Савета министара БиХ, Никола Шпирић, истакао је да већ дуже време упозорава на опасност од радикалног ислама и вехабизма, али да, нажалост, најчешће није био схваћен или се томе давала нека неозбиљна конотација: „Желим да упозорим да су они (исламисти, прим. Ј.В.) већ овладали системом у БиХ, да је тај радикални ислам већ ушао у све институције власти БиХ, а последња фаза биће политичко организовање.”¹⁵⁾ Са друге стране, изјава Бакира Изетбеговића да су Додик и Република Српска веће претње

12) Младен Бајагић, „Босна и Херцеговина у вртлогу радикалног исламистичког фанатизма, екстремног вехабизма и тероризма”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 47-82, Институт за политичке студије, Београд, 2015, стр. 78-79.

13) „Додик: Јача радикални ислам у БиХ”, *Бијељина Данас*, 07. 11. 2013.

14) *Исто*.

15) „Шпирић: Радикални ислам ушао у све институције власти”, *Независне новине*, 31.07. 2014, доступно на: www.nezavisne.com/novosti/bih/Spiric-Radikalni-islam.../25617

Босни и Херцеговини него исламски екстремизам довољно говори о односу бошњачке политичке елите према овом озбиљном безбедносном изазову.¹⁶⁾

Однос званичног Сарајева, као и бошњачке политичке и интелектуалне елите генерално, према исламском фундаментализму, тероризму и вехабизму јесте најслабија карика у борби против највеће глобалне безбедносне претње на територији БиХ. Ставови бошњачких политичара и интелектуалаца, такође, представљају рефлексију односа који, према овим феноменима има и већинска јавност у бошњачком националном корпусу. Запањујуће благонаколон однос према расту екстремизма у Федерацији БиХ, затвореним вехабијским заједницама, отвореном пропагирању насиља широм џамија финансираним саудијским новцем, цихадистима који се боре у редовима Исламске државе и сличним појавама заиста представља једну необичну појаву, посебно када се узме у обзир да су исламски екстремисти широм света познати по врло бруталном односу према свим оним муслиманима који не деле њихову визију света и ислама, што би, хипотетички гледано, и велики број босанско-херцеговачких муслимана ставило у врло незгодну позицију уколико би, у неком будућем периоду, најекстремнији исламисти добили на политичкој снази. Уосталом, и досадашња пракса босанских вехабија показала је да они своје жртве често не бирају по верској припадности, па су тако, у више наврата, у терористичким нападима у БиХ страдали и Бошњаци, односно муслимани. Симпатије за екстремизам и вехабизам, упркос наведеним чињеницама, међутим, евидентно постоје у бошњачком националном корпусу и његовој политичкој елити, а постоје и разлози због којих је то тако:

1. Бројне обавештајне агенције годинама указују на везе између врха највеће бошњачке партије, СДА, на челу са Бакиром Изетбеговићем и радикалних исламиста из различитих делова света, посебно Саудијске Арабије и Ирана. Бакир Изетбеговић повезан је са изградњом и деловањем највеће верске базе исламизма у БиХ – џамијом краља Фахда у Сарајеву, направљеном од стране Саудијске Ара-

16) „Изетбеговић: Република Српска и Додик су већа пријетња него тероризам“, *Глас Српске*, 28.12.2016, доступно на: www.glassrpske.com/.../Izetbegovic-Republika-Srpska...tegoizam/...; Бакир Изетбеговић, чији ставови веродостојно представљају генералне ставове бошњачке политичке и интелектуалне елите више пута досад је показао какво мишљење има о исламском тероризму. Тако је, на пример, након терористичког напада у Бугојну из 2010. године Изетбеговић изјавио да је Харис Чаушевић, извршилац напада, „бивши рокер и човјек који се налази у стресу“. Констатовао је да је „ријеч о бенигном случају и да од тога не треба правити малигни проблем“ и да му „није јасно како се од једног случаја прави 3.000 случајева“; Жељка Домазет, „Вехабије и тероризам срамота БиХ“, *Глас српске*, 14.07.2010.

бије за потребе ширења вехабизма међу муслиманским становништвом у Босни и Херцеговини. Изетбеговић је такође познат по својој врло блиској сарадњи са Ираном и наклоности према овој исламској држави коју је показивао више пута, између осталог и кроз пружање заштите иранским дипломатама оптуженим за субверзивне делатности на босанско-херцеговачкој територији. Поред Саудијске Арабије и Ирана свакако треба поменути и Турску са којом СДА одржава изузетно присне односе, а која, под влашћу исламисте Реџепа Таипа Ердогана, отворено ради на ширењу исламизма у својој посебној форми неоосманизма у државама које су некада биле део Отоманског царства, између осталог и у Босни и Херцеговини. У складу са својим идеолошким стајалиштима, Бакир Изетбеговић и његова партија познати су и по врло благонаклоном односу према феномену вехабизма у БиХ, затвореним вехабијским заједницама, за које се зна да нису ништа друго него расадници исламског екстремизма, као и вехабијама познатим по својим терористичким активностима у самој БиХ и учешћу у ратовима на Блиском истоку у редовима Исламске државе.

2. Евидентне симпатије за вехабијски покрет и исламистичке структуре у Босни и Херцеговини, које постоје у једном делу бошњачке јавности, вуку корене још из периода грађанског рата који је за велики број Бошњака био и прекретница у преобликовању колективног идентитета, иначе области у којој је муслимански народ у БиХ углавном лутао у периоду 20. века. Као што су мењали и сам назив своје националне заједнице, Бошњаци су у периоду СФРЈ често осцилирали између муслиманског и југословенског, верског и секуларног, па и српског и хрватског идентитета. Рат им је, међутим, пружио прилику да утврде и преобликују свој идентитет, што је углавном значило реисламизацију. Нагласак на исламу као темељу бошњачке нације довео је до многих промена у муслиманском националном корпусу, што је, између осталог, подразумевало и везивање за све оно са предзнаком „исламско”, било да је у питању хиџаб, забрана алкохола или једна од најекстремнијих идеолошких интерпретација ислама – вехабизам.
3. Толеранција исламизма у Федерацији БиХ директно је повезана са отвореним анимозитетом који апсолутна ве-

ћина Бошњака осећа према Републици Српској и српском народу који у њој живи. Жеља и нада да ће Босна и Херцеговина постати централизована, бошњачка национална држава, које нескривено гаји бошњачка већина у БиХ, довела је дотле да се чак и оне појаве које су негативне и деструктивне по саме Бошњаке, као што је вехабизам, толеришу и подржавају, докле год су усмерене против Срба и Републике Српске.

4. Позитиван однос према исламском екстремизму има и један практичан разлог. У дисфункционалној и сиромашној Босни и Херцеговини коју због хаотичне политичке ситуације, криминала и корупције озбиљни инвеститори углавном заобилазе, инвестиције из богатих арапских земаља се, у једном делу бошњачке јавности, доживљавају као позитиван допринос економији земље. Иако је познато да Арапи не инвестирају у производне делатности, већ искључиво у стамбене, хотелске и комерцијалне садржаје, од којих економија БиХ нема много користи, неки становници ФБиХ бошњачке националности ипак сматрају да и арапски капитал сумњивог порекла може да има позитивне ефекте на развој Босне и Херцеговине.

Наведени разлози у многоме објашњавају, на први поглед, можда необичну толеранцију, па и симпатије за вехабизам и исламизам, чак и код оних Бошњака који не желе да живе по правилима шеријатског закона. Масовна подршка исламистичким структурама, међутим, изузетно је важна за разумевање окружења у којем делују исламистичке структуре у Босни и Херцеговини. Јасно је да у Федерацији БиХ нема политичке воље за обрачунавање са исламизмом и тероризмом утемељеним на њему, због једноставне чињенице да се ове деструктивне појаве не доживљавају као проблем, већ као интегрални елементи бошњачког друштва и потенцијално оружје у сукобу са Републиком Српском, Србијом и Србима. Очекивати да ће се позитиван однос бошњачке политичке елите и великог дела јавности према исламистима у блиској будућности променити било би наивно, и Република Српска и Србија морају да буду свесне да, у борби против исламизма и тероризма, у овом тренутку, могу да се ослоне само једна на другу, наравно уз помоћ оних међународних фактора који препознају овај проблем и не желе дестабилизацију прилика у Босни и Херцеговини и на Балканском полуострву.

ЗАКЉУЧАК

Исламизам и тероризам у Босни и Херцеговини представљају озбиљне безбедносне изазове који имају потенцијал да у будућности изазову нестабилност широких размера, како у БиХ, тако и у Србији која је и сама угрожена деловањем исламских екстремиста у Рашкој области и на југу земље. Комплексан правни и политички систем Босне и Херцеговине, нажалост, у великој мери олакшава деловање екстремистичких група које користе повлашћен положај који очигледно имају у Федерацији БиХ. Нескривене симпатије које најекстремнији исламисти, попут припадника вехабијског покрета, уживају у бошњачком/муслиманском делу ФБиХ последица су како добрих односа које сарајевска политичка елита, на челу са Странком демократске акције и њеним лидером Бакиром Изетбеговићом, има са исламским државама, попут Саудијске Арабије и Ирана, тако и директног или прећутног одобравања постојања оваквих појава у широј бошњачкој јавности која осећа дубоку захвалност вехабијама због свега што су њихови припадници урадили за ‘муслиманску ствар’ током грађанског рата у Босни и Херцеговини.¹⁷⁾ Ово су верификоване чињенице које се неће мењати у будућности те, стога, ни Бања Лука ни Београд не треба да очекују било какву помоћ Сарајева у заједничкој борби против исламских екстремиста. Једноставно речено, за званично Сарајево, бошњачке политичаре и велики део бошњачке јавности, вехабије су савезници, а не непријатељи, у борби за унитарну Босну и Херцеговину, која представља окосницу бошњачке политике. С обзиром да су се ‘свети муслимански ратници’ већ доказали у својој борби против Срба чинећи неке од најмонструознијих злочина у протеклом рату у БиХ, на њихове ‘добре услуге’ у неком будућем периоду ратнохушкачка бошњачка политичка елита евидентно све време рачуна.

Ових „непријатних” чињеница српске политичке елите морају да буду свесне с обзиром на чињеницу да се ради о озбиљном проблему са којим и далеко веће, богатије и боље организоване државе од Републике Српске и Србије тешко излазе на крај. Треба истаћи и то да, у овом тренутку, једини безбедносни орган у БиХ који препознаје исламски екстремизам и вехабизам као претње по националну сигурност и активно им се супротставља јесте МУП Републике Српске. Политички врх Републике Српске на време је препознао претњу и чини све што је у његовој моћи да ситуацију

---

17) Више о улози муџахедина у рату у БиХ видети у: Evan F. Kohlman, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Berg Publisher, New York, 2004.

држи под контролом што је од огромне важности иа за српски ентитет, али и за државу Србију коју такође потенцијално угрожавају екстремисти са територије Босне и Херцеговине. Добра сарадња полиције и војске Србије са МУП-ом Републике Српске од кључне је важности за активну борбу против ескалације исламизма и вехабизма на територији обе државе.

Треба имати на уму да су сви исламисти и припадници вехабијског покрета у БиХ потенцијални терористи са врло јасним политичким циљем који подразумева стварање исламске државе Босне и Херцеговине, уништење Републике Српске и обрачун са српским народом на начин који је већ презентован у грађанском рату деведесетих. У овом тренутку ови екстремисти углавном представљају „спаваче”, али било која даља дестабилизација, и онако крхке, безбедносне ситуације у БиХ могла би да активира овај, потенцијално изузетно опасан, проблем и уведу земљу у хаос. Безбедносне службе Републике Српске не могу да имају контролу над оним што се дешава у Федерацији Босне и Херцеговине, у којој је већ и тако дошло до метастазирања исламског екстремизма, али спречавање таквих појава на територији српског ентитета мора да буде кључни циљ и приоритет над приоритетима. Борба против исламизма и тероризма треба да буде бескомпромисна и константна јер је то безбедносна претња која ће само расти у будућности, како у Републици Српској, Србији и на читавом Балканском полуострву, тако и у читавој Европи чије освајање представља вековни муслимански сан који исламисти сада покушавају да остваре својим деструктивним деловањем изнутра, исламизирајући и тероризујући европске државе и друштва унутар њихових сопствених граница.

ЛИТЕРАТУРА

- Бајагић, Младен, „Босна и Херцеговина у вртлогу радикалног исламистичког фанатизма, екстремног вехабизма и тероризма”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 47-82, Институт за политичке студије, Београд, 2015.
- Вукоичић, Јелена, „Исламизам, секуларизам, тероризам – Разлози и перспективе идеолошког и политичког конфликта”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 261-279, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Вукоичић, Јелена, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, бр. 2, стр. 79-93, Евроазијски безбедносни Форум, Београд, 2016.
- Галијашевић, Цевад, *Ера тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007.

- „Додик: Јача радикални ислам у БиХ“, *Бијељина Данас*, 07. 11. 2013.
- Домазет, Жељка, „Вехабије и тероризам срамота БиХ“, *Глас српске*, 14.07.2010.
- Изетбеговић, Алија, *Исламска декларација – Један програм исламизације муслимана и муслиманских народа*, Сарајево, 1990.
- „Изетбеговић: Република Српска и Додик су већа пријетња него тероризам“, *Глас Српске*, 28.12.2016, доступно на: [www.glassrpske.com/.../Izetbegovic-Republika-Srpska...terorizam/...](http://www.glassrpske.com/.../Izetbegovic-Republika-Srpska...terorizam/)
- „Исис на Балкану подржава 400.000 људи!“, *Мондо*, 06.12.2015.
- Kohlman, Evan F., *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, New York: Berg Publisher, 2004.
- Лишанин, Младен, „Ислам и Исламизам – Порекло, проблеми и перспективе“, *Политика националне безбедности*, бр. 2, стр. 137-149, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- Pipes, Daniel, „Who is the Enemy?“, *Commentary*, January 2001.
- Tibi, Bassam, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, Berkeley, 1998.
- Trifkovic, Serge, *The Sword of the Prophet: Islam: History, Theology, Impact on the World*, Regina Orthodox Press, Boston, MA, 2002.
- „Шпирић: Радикални ислам ушао у све институције власти“, *Независне новине*, 31.07. 2014, доступно на: www.nezavisne.com/novosti/bih/Spiric-Radikalni-islam.../25617

Jelena Vukoicic

SERBIA AND REPUBLIC OF SRPSKA IN FRONT OF THE CHALLENGES OF ISLAMISM AND TERRORISM

Resume

Islamism represents one of the most dynamic and influential political ideologies in the modern world. It is also one of the greatest global security challenges because of the fact that ideological attitudes and political goals of the majority of active and influential terrorist organizations throughout the world are based on the radical Islamic teachings. This extreme ideology also represents one of the greatest security challenges in the Republic of Srpska and Serbia. The radical Islamist ideology has spread across Bosnia and Hercegovina during the civil war in the nineties, and has since formed a huge base of followers across the Balkans. One of the Balkan regions, most under the influence of Islamism is Federation of Bosnia and Herzegovina where

extreme Wahabi movement, imported from Saudi Arabia, has thousands of members and dangerously high number of sympathisers. The biggest problem regarding Islamism in Bosnia and Herzegovina is the fact that the Bosniak political elite in Sarajevo does not consider this radical ideology to be a problem; rather, they see Islamists as allies in the ongoing struggle against Serbs and Republic of Srpska. Since foreign jihadi fighters were well known during the war because of their extreme brutality against Serbs, they are still seen, in the eyes of the Bosniak public, as 'protectors' of the (Muslim) Bosnia and Herzegovina and possible allies in some eventual future armed conflict with Republic of Srpska and Serbs. It is safe to say that the only institution in Bosnia and Herzegovina that recognizes the problem of Islamism and is trying to confront it is the police in the Serb entity. Republic of Srpska's police, together with its government, political and intellectual elite have been warning against radical Islamists and terrorists for many years, emphasizing the danger that Islamism and Vahhabism represent for Bosnia and Herzegovina. However, since it is clear that Muslim political elite does not want to tackle this problem, Serbs from Republic of Srpska and Serbia proper have to rely on each other in their fight against Islamism and terrorism. This is a huge and unpredictable security threat that will only rise in the future and it is of greatest importance to take it very seriously.

Key words: *Islamism, terrosism, Vahhabism, Republic of Srpska, Serbia, Bosnia and Herzegovina*

---

* Овај рад је примљен 16. марта 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Иван Тарасевич

*Экспертный научный центр противодействия идеологии
экстремизма и терроризма Тюменского государственного
университета*

РЕЛИГИОЗНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СЛАВЯНСКИХ НАРОДОВ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Аннотация

В своей статье автор поднимает вопрос о необходимости обеспечения религиозной безопасности славянских обществ в контексте глобальной политики. Рассматривается система угроз религиозной безопасности, на некоторых из которых делается акцент. Автор приходит к выводу о необходимости инъекции существующих философских, социальных, богословских теоретических разработок, касающихся обеспечения национальной безопасности сербского и русского народов, в юридическую плоскость. В работе формулируются пути обеспечения религиозной безопасности и основные принципы.

Ключевые слова: *православие, религиозная мотивация, традиционные ценности, религиозное преступление, религиозная безопасность, религиозный экстремизм, прозелитизм, мировой сатанизм*

Представители русской ойкумены всегда были внимательны к проблемам сербского народа, и это внимание не ослабевает с течением времени и не является случайным. Оно детерминировано множеством незримых связей, которыми объединены два ве-

ликих народа – русский и сербский. И эти связи лежат не только в плоскости экономики, политики, или военного дела, но также во многом носят трансцендентный характер и простираются в область духа. По словам Господа Иисуса Христа «...дух бодр, плоть же немощна» (Мф. 26:41). Эта евангельская истина, как и другие, содержит в себе описание фундаментальных законов бытия нашего Мира, одним из которых является то, что в человеческой природе первичен дух.

Именно духовный вектор был определяющим элементом в важнейшие моменты человеческой истории. Достаточно вспомнить Вторую мировую войну, когда с позиции «здравого смысла» и неумолимых законов логики гитлеровцы должны были покорить все славянские народы еще в 1941 году и начать планомерное их уничтожение. Но тогда оккультно-нацистские идеологии при разработке своих планов не учли фактор духа народов, представителей которых они считали недочеловеками и стремились истребить. И только благодаря этому могучему духу в человеческой истории наступил перелом, война покатила вспять и завершилась в столице нацистской Германии.

Можно привести множество подобных примеров, которые наглядно демонстрируют, что в процессе построения эффективной системы обеспечения национальной безопасности нельзя пренебрегать решением проблем, касающихся бытия человеческого духа. Эти проблемы часто являются ключевыми и определяют судьбу целых цивилизаций, как на сегодняшний день, так и на отдаленную перспективу. Наша статья имеет своей целью формулирование данных проблем и определение путей их решения в контексте обеспечения национальной безопасности сербского, русского и других славянских народов.

Институционализировать связь между сферой духа и национальной безопасностью возможно через понятие «религиозной безопасности» общества, под которой мы понимаем состояние защищенности личности, общества и государства от внутренних и внешних угроз, возникающих в религиозной сфере, необходимое для стабильного конституционного развития данного общества.¹⁾ И хотя приведенное определение разрабатывалось нами и было сформулировано применительно к России, оно будет справедливым для любого государства и общества.

И здесь возникает вопрос о соотношении терминов «духовный» и «религиозный» и, соответственно, о том, не целесообразно

---

1) См. подробнее: И. А. Тарасевич, *Конституционно-правовые основы религиозной безопасности Российской Федерации*: диссертация на соискание степени доктора юридических наук: 12.00.02. Тюмень, 2014, стр. 54.

ли было бы в данном контексте использовать термин «духовная безопасность» общества? Нужно подчеркнуть, что термины «духовный» и «религиозный» не тождественны. Термин «духовный» более объемён по содержанию, чем термин «религиозный». К религиозной сфере (от латинского *religio* – набожность, святыня, предмет культа) принято относить мировоззрение и мироощущение, а также соответствующее поведение и специфические действия (культ), основанные на вере в существование Бога или богов.²⁾ К духовной же сфере, кроме собственно религиозной составляющей, обычно относят музыку, изобразительное искусство, философию и другие объекты мира культуры,³⁾ которые, по сути, составляют объекты безопасности других сфер, в частности, информационной. Мы же в данном исследовании отталкиваемся от той аксиомы, что в основе бытия сербского и русского народов лежит определенная религия – христианство, а точнее православие, по отношению к которой все иные составляющие, чаще всего относимые к духовной сфере, являются второстепенными и служебными. Таким образом, говоря о духе, мы имеем в виду религиозную основу бытия славянских обществ. Юридическая же терминология требует максимальной конкретизации, в связи с чем, если говорить на языке государственного строительства, то более корректным будет употребление термина «религиозная безопасность».

Касательно роли православия в формировании русского народа очень точно высказался один из крупнейших религиозных философов XX века Иван Александрович Ильин: «Вера в Бога давала русскому народу живую совесть, мудрое терпение, тихое трудолюбие, умение прощать и повиноваться, веру в царя, храбрость, преданность, любовь к родине и способность освещать и освящать лучами этой веры весь свой жизненный уклад – и быт, и труд, и природу, и самую смерть».⁴⁾ Эти слова полностью приложимы и к сущности сербского народа, как народа, который, как и русский, никогда не сформировался бы без православия.

Итак, религиозная безопасность – это состояние защищенности общества от угроз, возникающих в религиозной сфере. Каковы же эти угрозы? Нами сформулирована следующая система угроз религиозной безопасности общества: религиозный экстремизм, представляющий угрозу, как отдельной личности, так

2) *Советский энциклопедический словарь*, Москва, 1989, стр. 1113.

3) Хотя в православном богословии духовная сфера понимается как более узкая по отношению к религиозной. Здесь духовная сфера есть своеобразная точка встречи Бога и человека, т.е. является связующим звеном между ними, в то время как в религиозную сферу входит и внешний обряд. С этой точки зрения трудно говорить, например, о духовности буддистской, где понятие Бога вообще отсутствует.

4) И. А. Ильин, *Одинокий художник: Статьи, лекции, речи*, Москва, 1993, стр. 200.

и государству в целом; религиозные преступления; деятельность нетрадиционных для данного общества религиозных объединений деструктивной направленности (далее РДН) отечественного и зарубежного происхождения, являющаяся опасной как для государства в целом, так и для отдельной личности; прозелитизм как угроза личности; эндогенные угрозы личности в религиозной сфере; угроза потери религиозных традиций народа как результат процесса глобализации, что является угрозой личности и государству; федеральное устройство государства, основанное на делении субъектов по национальному признаку; принятие ошибочных решений во внешней политике без учета религиозного фактора (Приложение №1).

Рамки данной статьи не позволяют нам подробно изложить содержание всех обозначенных угроз, а также их взаимные связи и соотношение с другими составляющими национальной безопасности (в частности, религиозные преступления можно рассматривать, как одно из проявлений экстремизма, но в тоже время они представляют собой самостоятельную угрозу религиозной безопасности, а также угрозу общественной безопасности в целом). Здесь мы можем лишь кратко охарактеризовать обозначенные угрозы и остановиться подробнее на нескольких из них.

Так, опасность религиозного экстремизма является общей для всех без исключения современных государств. Но в этом контексте необходимо понимать, что определения экстремизма в различных государственных системах могут существенно различаться. На дефиницию экстремизма влияют различные факторы, в первую очередь, политика. Сейчас в большинстве случаев к религиозному экстремизму относят, например, деятельность идеологов Исламского государства, осуществляющего свою противозаконную деятельность в Сирии.

Более сложна ситуация с религиозными преступлениями, под которыми мы понимаем общеуголовные преступления, обусловленные религиозными мотивами, например, направленные на исполнение религиозного обряда. Уголовная ответственность за соответствующие деяния является для современного Мира редкостью, в частности, для государств бывшего социалистического лагеря, правовая доктрина которых до сих пор во многом ориентируется на атеистическую идеологию и отвергает какую-либо значимость религии для развития общественных отношений.

Забегая несколько вперед нужно сказать, что религиозные преступления совершаются, в частности, сатанистами, или группами близкими к ним в религиозной плоскости. Один из видов таких преступлений - это человеческие жертвоприношения. Но

сатанизм является религией мировой олигархии, агенты влияния которой заинтересованы в том, чтобы в обществе под любыми предлогами проблема религиозных преступлений, как минимум, замалчивалась. Так, автор данной статьи столкнулся с ситуацией, когда его статью отказывались публиковать в одном из журналов из числа тех, в которых должны быть опубликованы основные результаты диссертации на соискание ученых степеней кандидата и доктора юридических наук, по причине только лишь упоминания о проблеме осуществляющихся сатанистами человеческих жертвоприношений. Вопрос о мотивации отказа в публикации остается открытым, либо это простое невежество, либо редакция выполняет волю каких-либо сил и групп влияния.

Между тем принесение в жертву людей по религиозным мотивам является объективной реальностью. В частности, при исследовании российской судебной практики можно без труда обнаружить уголовные дела об убийствах, совершенных на почве сатанистского учения.⁵⁾ Исследователь Рябинин Д. А. приводит информацию, согласно которой только за период с 2007 по 2010 год в Российской Федерации было зарегистрировано 26 убийств, фигурантами которых явились члены сатанистских сект и иных демонических культов.⁶⁾ Костылева Г. В. в своем исследовании «Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда» проводит анализ 143 уголовных дел об убийствах, связанных с исполнением религиозного обряда,⁷⁾ в результате чего приходит к выводу о том, что жертвоприношения людей по религиозным мотивам имеют место, а их общественная опасность и распространённость законодателем и правоприменителем недооцениваются.

Под прозелитизмом мы понимаем деятельность общественных, религиозных объединений и отдельных лиц, которая несовместима с уважением к свободе мысли, совести и вероисповедания,

- 5) См.: Определение Верховного Суда РФ от 14.02.2008 № 58-007-95 «Приговор по делу об убийстве, совершенном группой лиц с особой жестокостью, пособничестве в убийстве, а также о краже изменен: осужденный освобожден от наказания за совершение кражи ввиду истечения сроков давности уголовного преследования» / Документ опубликован не был. Доступ из справочно-правовой системы «Консультант-Плюс». А также: Группа лиц была осуждена приговором Тульского областного суда 11 февраля 1999 за совершенное ритуальное убийство г. Северо-Задонске Тульской области. См.: Апелляционное определение Тульского областного суда от 21.06.2012 по делу N 33-1667 / Документ опубликован не был. Доступ из справочно-правовой системы «КонсультантПлюс»
- 6) Д. А. Рябинин, „Особенности уголовно-правовой характеристики убийств, совершаемых по религиозным мотивам“, *Современное право*, 8/2016, стр. 104.
- 7) Г. В. Костылева, *Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда*: диссертация на соискание степени кандидата юридических наук: 12.00.09. Москва, 2004, стр. 11.

а также к иным конституционным правам человека, противоречит интересам государства и сопровождается предложением материальных или социальных выгод с целью вербовки новых членов в религиозное объединение, неправомерным воздействием на людей, находящихся в нужде или в бедственном положении, психологическим давлением или угрозой применения насилия. Касательно прозелитизма, каким его понимаем мы, нужно отметить, что некоторые современные государства имеют законодательные барьеры на пути его распространения. Например, согласно ч. 2 ст. 13 Конституции Греции от 11 июня 1975 г.⁸⁾ прозелитизм запрещается.

Эндогенные угрозы личности в религиозной сфере заключаются в неверном понимании тем или иным человеком аксиом духовной жизни вообще и особенностей конкретной религии в частности. Это может привести к появлению деструктивных течений в рамках любой религии. Противостоять такой угрозе может только грамотно построенная система религиозного образования в масштабах всего государства им же и контролируемая. В современных условиях противостояние таким угрозам крайне затруднено, так как одной из основных задач мировой олигархии является разрушение национальных систем образования, посредством чего и обеспечивается контроль над всем Миром.⁹⁾ Соответственно, стараниями данных центров силы сформированы основные векторы развития образования в современном мире, направленные, в частности, на достижение интеллектуальной деградации народонаселения, противодействовать которым крайне сложно.

Прежде чем пояснить содержание такой угрозы, как принятие ошибочных решений во внешней политике без учета религиозного фактора, нужно акцентировать внимание на значении, которое имеет религиозная мотивация в жизни подавляющего большинства людей. Такая мотивация часто является ключевой в мировоззрении конкретного политика или государственного деятеля. И это неудивительно, так как практически все религии (за некоторым исключением, например, буддизма) говорят о продолжении бытия человеческой души за порогом земной жизни. Поэтому деятельность религиозного человека всегда будет окрашена заботой о своем состоянии в вечности. Соответственно, конкретный человек все важные решения в своей жизни будет принимать в данном кон-

8) *Конституция Греции*. Вступила в силу 11 июня 1975 г. / constitutions.ru 21.12.2008. URL: <http://constitutions.ru/?p=249> (дата обращения: 14.02.17).

9) Данный прием используется не одно столетие. Здесь мы не можем не вспомнить, что после захвата Царьграда в 1453 году турками, в первую очередь, подверглась разрушению византийская и греческая системы образования. Учебные заведения просто закрывались, что обеспечивало туркам превосходство на стратегическую перспективу. Так как необразованный народ не способен эффективно сражаться за свою свободу.

тексте. От таких решений может (часто именно так и происходит) зависеть бытие общества в глобальных масштабах. Поэтому религиозная мотивация того, или иного иностранного политика, или чиновника должна быть предметом тщательнейшего изучения на всех уровнях власти, каждого государства заботящегося о своей безопасности и прямо, или косвенно учитываться при принятии важных государственных решений, что должно быть в обязательном порядке актуализировано в форме соответствующих правовых норм и институтов.

Думается, что сегодня все славянские народы поддержат нас в выделении такой угрозы, как федеральное устройство государства, основанное на делении субъектов по национальному признаку. В частности, в бывшей Югославии именно этот фактор послужил, как минимум, одним из катализаторов процесса разрушения государственности. В России же наши слова по поводу актуальности данной угрозы компетентные структуры пока слышать не спешат, или же им не разрешают это делать. В тоже время нельзя говорить, что данная угроза стала второстепенной для сербского народа после уничтожения Югославии, так как дробить по национальному признаку ту, или иную территорию можно практически до бесконечности, изобретая все новые и новые якобы дискриминируемые национальные общности.

На следующих двух обозначенных нами угрозах религиозной безопасности, таких как деятельность нетрадиционных для данного общества РДН отечественного и зарубежного происхождения и потеря религиозных традиций народа как результат процесса глобализации мы остановимся подробнее, тем более, что они тесно связаны между собой.

Какие же религиозные традиции рискуют потерять сербский и русский народы? Какое место в их бытии занимают данные традиции? Корни этих традиций лежат в православии. Исторический опыт показывает, что только духовные силы, воспитанные православием позволяли выстоять и физически сохраниться сербскому и русскому народам, постоянно подвергавшимся внешней и внутренней агрессии. Иногда автору данной статьи возражают, что во Второй мировой войне победил советский народ, движимый атеистической идеологией. Но с такой точкой зрения имеются все основания не соглашаться. Нацизм был побежден теми людьми, родители которых, или еще они сами посещали воскресные школы и часто неформально учувствовали в жизни Церкви Христовой. Именно православие посредством всех без исключения проявлений русской культуры определяло их мировоззрение и сверхчеловеческую стойкость. Кроме того, сама война послужила мощным

толчком к обращению народа и даже представителей партийно-атеистической верхушки к Богу и Церкви, что является историческим фактом.

Роль православия в жизни сербского народа является не менее значительной, чем русского хотя бы по той причине, что атеистическая пропаганда в его среде никогда не была столь масштабной, как в России. *Таким образом, залогом выживания сербского и русского народов является православие и воспитанная им культура. Именно это мы и подразумеваем, говоря о духовных традициях большинства славянских народов.*

Как это ни парадоксально, но сама мировая революция начала прошлого века, враждебная по своей сути по отношению к традиционным религиям, стала возможна в среде славянских народов благодаря развитой культуре внутренней своды, воспитанной православием. Если быть до конца честным, то нужно признать тот факт, что в Российской православной церкви, если говорить о ней как об организации и юридическом лице, к моменту падения самодержавия накопилось достаточное количество ошибок и перегибов. Эти явления имели своей причиной несовершенство человеческой природы, а также влияние западного схоластического богословия, делающего Слово Божие мертвым и формальным. Такое положение дел не могло утаиться от простого народа, который особыми духовными очами, взращённым и православными богословием и аскетикой, безошибочно чувствовал любую неправду. Проникновением же в духовное тело народа вирусов западного богословия во много объясняется некоторая пассивность русского народа в деле защиты православия и Святой Церкви.

Нужно подчеркнуть, что православие воспитывает свободолюбивые и духовно самодостаточные народы. Православие – это конфессия, которая формирует по-настоящему свободную личность в каждом человеке. Формирование свободного индивида заложено в православном богословии, одним из постулатов которого является то, что только свободная личность может общаться и понимать другую Свободную Личность, которой является Бог.

Лучше нас о значении православия для славянских народов сказали философы-славянофилы, такие как Иван Васильевич и Пётр Васильевич Киреевские, братья Аксаковы – Константин Сергеевич и Иван Сергеевич, Юрий Федорович Самарин и др. Особое внимание православию как фундаменту народного самосознания в своих трудах уделял Алексей Степанович Хомяков.

Таким образом, мы здесь должны сделать единственно возможный вывод о том, что сербский и российский народы, воспитанные православием никогда не станут частью нового мирового

порядка. Именно эти и другие православные славянские народы являются единственным серьезным препятствием на пути установления всепланетарной диктатуры с единой религией, которая по своей сущности является сатанизмом. Пришло время быть честным и осознать, что ненависть со стороны западного мира по отношению к славянским народам – это, в первую очередь, ненависть к православию. Все же другие причины давления со стороны Запада, такие как, например, безграничные природные ресурсы русской Сибири являются второстепенными. Основные причины противостояния с Западом лежат в области духа.

Одним из методов экстракции религиозных традиций из сознания славянских народов является внедрение в данные общества РДН. Применительно к западному обществу данная методика практически доведена до совершенства. Сейчас она активно используется в бывших республиках СССР. Для того, чтобы понять опасность этого явления для национальной безопасности достаточно указать на то, что в процессе фактической оккупации Грузии и Украины со стороны НАТО существенную роль сыграли нетрадиционные для данных обществ религиозные объединения, такие как баптисты, пятидесятники, «харизматики», которыми руководили с Запада. Тезис об использовании западными спецслужбами РДН находит полное подтверждение в работах доктора философии, кандидата богословия А. Л. Дворкина.

Но мировая закулиса имеет несколько уровней. РДН – это проект рассчитанный на обывателя, у которого отсутствуют элементарные знания в сфере религиозной безопасности. Более латентны и могущественны масонские организации, ориентированные на административно-управленческий слой, которые в свою очередь являются инструментом высших эшелонов олигархии, религией которых является сатанизм в той, или иной форме.

Тезис об оккультизме и сатанизме как религии мировой олигархии является для целей нашего исследования одним из ключевых, но его обоснование далеко выходит за пределы предмета данной статьи. Здесь мы лишь назовем плеяду исследователей, придерживающихся аналогичной точки зрения, работы которых по данной тематике мы можем считать в достаточной степени объективными и выполненными на высоком научном уровне, в частности, с привлечением солидного массива первоисточников. Это такие исследователи, как д. экон. н. Олег Анатольевич Платонов, православный писатель, журналист Юрий Юрьевич Воробьевский, к. филолог. н., аналитик, политический эксперт, независимый журналист Владимир Иванович Матвеев. Подобного мнения придерживается к. ист. н. Андрей Ильич Фурсов, исследования ко-

того ценны, в частности, тем, что будучи атеистом он пишет и говорит (обосновывает и доказывает) об оккультно-сатанистском религиозном мировоззрении мировой «элиты», которое в существенной части (если, конечно, не полностью) формирует глобальную политику.

Большой интерес представляют проливающие свет на религиозные предпочтения мировой элиты работы Игоря Куликова, в частности, его энциклопедия «Новые религиозные организации России деструктивного, оккультного и неоязыческого характера». Определенную ценность в плане информации о современной структуре и персоналиях мировой олигархии представляют труды к. физмат. н., доцента Салля Сергея Альбертовича. Здесь же можно назвать и многих других исследователей.

Указанные авторы подвергаются перманентным нападкам со стороны официальных «научных» кругов, представители которых явно стремятся маргинализировать их труды. Такая компания со стороны, действующей сейчас «научной элиты», вскормленной в условиях и на принципах либерально-демократической диктатуры, в частности в России, вполне может служить указанием на правоту и состоятельность названных выше исследователей.

Таким образом, с полной уверенностью можно утверждать, что ставка агентов влияния всемирной олигархии делается на уничтожении религиозных традиций славянских народов, сохранивших верность православию, в частности, посредством внедрения в соответствующие общества РДН, как одного из мощнейших инструментов управления обществом.

Нужно отметить, что все сказанное нами (за исключением попытки систематизировать угрозы религиозной безопасности общества) в принципе не ново. Об этом уже достаточно написано и сказано разными учеными и общественными деятелями. Мы же, излагая все это, ставили перед собой две задачи. Во-первых, подобную информацию, в частности, о духовном мире, в котором реально прибывает мировая «элита» и которым руководствуется, нужно распространять и популяризовать всеми доступными способами, говоря об этом везде, где это только доступно. А, во-вторых, такое изложение было необходимо для логического приведения читателя к пониманию значимости обеспечения религиозной безопасности любого общества и постановки вопроса о путях противодействия угрозам религиозной безопасности.

Таким образом, первую часть поставленной в начале статьи цели можно считать достигнутой. Относительно второй части цели исследования, касающейся путей решения сформулированных проблем, нужно отметить следующее.

Прежде всего, сегодня необходимо осознание того, что теоретические разработки касательно значимости православия для славянских обществ и для всего Мира достигли надлежащего уровня методологии и аргументации. Настало время (оно во многом уже упущено) перевести весь накопленный багаж этого знания в сферу права. Религиозный философ не может пойти на улицу и начать отлавливать идеологов РДН с целью противодействия их антиобщественной деятельности. Это может сделать представитель правоохранительных органов, но только если у него есть необходимые полномочия, закрепленные соответствующими нормативно-правовыми актами. И здесь будут не важны религиозные предпочтения конкретного полицейского, так как он будет исполнять свои служебные обязанности в соответствии с Законом. Нужно четкое осознание того, что практическая деятельность по обеспечению национальной безопасности всецело зависит от сферы права, в которой сейчас во многом (часто безраздельно) господствуют установки агентов влияния латентных групп общемирового масштаба.

Конечно, можно действовать точно, оперативно реагируя на вновь принятые нормативно-правовые акты. Но мы никогда не поспеем за быстроизменяющейся системой правовых норм. Каждый месяц принимаются целые массивы правовых актов, которые могут, как способствовать обеспечению религиозной безопасности, так и идти вразрез с национальными интересами того или иного государства. Проследить за всеми вновь принимаемыми нормами подчас просто невозможно. Если же подрывная суть того или иного документа и деятельность стоящего за ним парламентария все же вскрывается, то противопоставить что-либо все равно крайне сложно, так как нормативно-правовой акт к тому времени бывает уже принят и вступил в действие. Конечно, имеется Основной закон государства. Но даже если он сконструирован в интересах народа, то, как правило, приделыинтерпретации его норм на уровне законодателя и правоприменителя могут быть (часто именно так и бывает) неоправданно широкими, что обусловлено особенностями сложившейся юридической техники.

В такой ситуации эффективным средством упорядочивания общественных отношений в религиозной сфере и направления усилий законодателя на обеспечение благосостояния народа может быть только конституционно-правовая доктрина. В частности, конституционно-правовая доктрина религиозной безопасности, которая должна фиксировать в своих положениях практический ракурс фундаментальных научных проблем конституционного права и являться точкой отсчета консолидации усилий ученых, политиков, государственных деятелей по созданию конституционного правопорядка, отвечающего интересам личности, общества

и государства. Такая доктрина должна представлять собой часть общей концепции национальной безопасности. В ней должна быть выражена официальная позиция относительно целей, задач, принципов, правовых механизмов, средств, основных направлений государственной политики в области обеспечения религиозной безопасности конкретного государства. Именно конституционно-правовая доктрина призвана обеспечить универсальные стандарты правотворчества и правоприменения в указанной сфере жизни общества.

Конституционно-правовая доктрина имеет двойственную природу. С одной стороны правовая доктрина как таковая не обладает нормативностью и, как правило, создается в контексте науки, неписаных источников. Но с другой стороны, она отражает официальную точку зрения руководства государства по наиболее важным проблемам современного общества, определяет его действия в сфере государственного строительства на определенную перспективу и сама по себе является источником конституционных норм.

В России правовые доктрины принимаются в виде отдельных документов указом Президента страны. Такие документы касаются важнейших сфер обеспечения национальной безопасности. По-нашему мнению, в настоящее время, подобные акты позволяют Президенту России обходить некоторые нормы сложившегося конституционно-правового законодательства, которые были навязаны государству и не в полной мере отвечают национальным интересам.

Думается, что подобные документы могли бы приниматься и в других славянских государствах, являясь важным звеном системы государственного строительства.

Конституционно-правовая правовая доктрина религиозной безопасности является предметом отдельного исследования. Здесь мы кратко перечислим основные принципы обеспечения религиозной безопасности, которые она должна отражать:

- а) законности;
- б) соблюдения прав человека и гражданина;
- в) дифференциации религиозных объединений;
- г) судебной защиты в системе религиозной безопасности;
- д) развития религиозного образования;
- е) приоритета культивирования нравственных ценностей, традиционных религий;

- ж) участия общественных объединений в обеспечении религиозной безопасности;
- з) профилактики противоправной деятельности религиозных объединений деструктивной направленности.

Конституционно-правовая доктрина религиозной безопасности должна обеспечивать реализацию религиозных устремлений большинства представителей сербского и российского народов, а значит должна обеспечить строительство конституционных норм без малейшего противоречия евангельским ценностям.

Здесь очень важен будет принцип развития религиозного образования, так как прежде чем интегрировать евангельские истины в правовую одежду общества нужно их разъяснить, так как, например, в российском управленческом слое религиозное образование находится на чрезвычайно низком уровне. Чтобы строить справедливое, действенное право, которое не будет отвергаться человеческим существом как что-то инородное, нужно иметь хотя бы элементарное богословское образование.

В целях реализации такого принципа, как профилактика противоправной деятельности религиозных объединений деструктивной направленности, нужно закрепить в конституционно-правовой доктрине религиозной безопасности необходимость создания постоянно действующей парламентской комиссии по расследованию деятельности тайных обществ, в частности, управляемых из-за границы. Мы не случайно в рамках данной краткой статьи акцентируем внимание на проблеме деятельности тайных религиозных обществ. Такие латентные сообщества являются важнейшим инструментом проведения в жизнь интересов мирового олигархата, представляя самим своим существованием огромную угрозу для безопасности любого государства. Это чрезвычайно важная тема, которую мы не можем не затронуть. Знание принципов и фактов деятельности тайных обществ способно пролить свет на многие процессы в социальной и политической жизни общества в прошлом и современности, которые подчас кажутся нелогичными и неясными. Поэтому, по-нашему глубокому убеждению, вопрос о деятельности тайных обществ должен быть одной из точек опоры при создании любого нормативно-правового акта, касающегося обеспечения национальной безопасности.

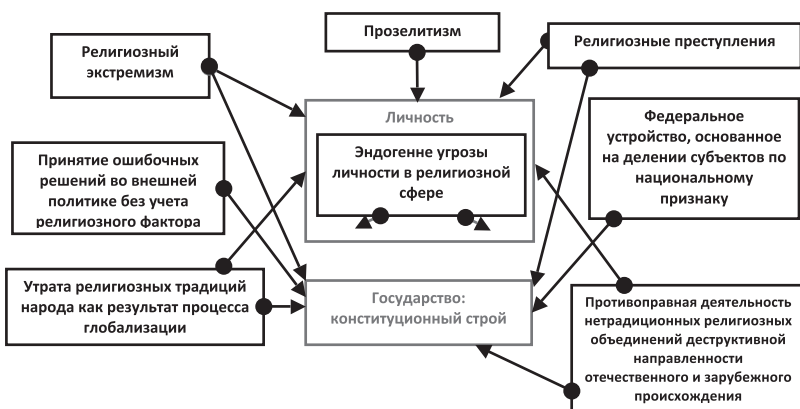
Доктрина религиозной безопасности должна содержать в себе исчерпывающие ответы на вопрос о противодействии обозначенным нами угрозам религиозной безопасности общества. Принятие такой доктрины способно стать серьезнейшим фактором укрепления безопасности сербского и российского народов.

Думается, что на этом касательно путей обеспечения религиозной безопасности можно остановиться. Впереди предстоит большая и сложная работа в этом направлении, которая, возможно, не под силу одному исследователю.

В заключение необходимо отметить, что, конечно, православие является предметом ненависти западного мира, но в то же время оно является и источником силы и процветания славянских народов. Евангельские истины непреложны, они исходят из самой сути бытия Вселенной, каждая из них нерушима и действует неотвратимо. Поэтому усвоение евангельского благовестия дает каждому человеку и всему народу в целом глубочайшее понимание принципов и смысла устройства окружающей действительности в глобальных масштабах, а также указывает путь к процветанию.

Приложение № 1.

Классификация угроз религиозной безопасности

Условные обозначения:

ЛИТЕРАТУРА

- Ильин И. А. *Одинокий художник: Статьи, лекции, речи*, Искусство, Москва, 1993.
- Костылева Г. В. *Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда*: диссертация на соискание степени кандидата юридических наук: 12.00.09, Москва, 2004.
- Рябинин Д. А. „Особенности уголовно-правовой характеристики убийств, совершаемых по религиозным мотивам“, *Современное право*, No. 8/2016.
- Тарасевич И. А. *Конституционно-правовые основы религиозной безопасности Российской Федерации*: диссертация на соискание степени доктора юридических наук: 12.00.02., 2014.

Иван Тарасевич

РЕЛИГИЈСКА БЕЗБЕДНОСТ У КОНТЕКСТУ ОБЕЗБЕЂИВАЊА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ СЛОВЕНСКИХ НАРОДА: ПОСТАВКА ПРОБЛЕМА

Резиме

Аутор обрађује питање осигуравања религијске безбедности словенских друштава у контексту глобалне политике. Разматра се систем претњи по религијску безбедност, а на неке од њих се посебно скреће пажња. Долази се до закључка о потреби увођења у правну равн постојећих философских, социолошких и богословских теоријских поставки везаних за обезбеђивање националне безбедности српског и руског народа. У раду се формулишу начини разрађивања религијске безбедности и њени основни принципи.

Кључне речи: *православље, религијска мотивација, традиционалне вредности, религијски злочин, религијска безбедност, религијски екстремизам, прозелитизам, светски сатанизам*

---

* Овај рад је примљен 18. марта 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

За писање рада користити **ћирилично писмо**.

Текст писати у фонту Times New Roman, величина фонта **12**, са увученим пасусима и проредом **1,5** и маргинама **Normal 2,5 cm**.

Обим рада не сме бити већи од 36.000 карактера са размаком (приликом провере броја карактера користити: Review/Word Count/Character (with spaces) - активирати опцију *Include textboxes, footnotes and endnotes*).

Име и презиме аутора се пише на средини, малим словима – *Bold* и *Italic* (фонт 12).

Афилијација се пише испод имена аутора на средини, малим словима – *Italic* (фонт 12). Уколико је аутор запослен на факултету, након навођења факултета, наводи се и универзитет (нпр. *Факултет политичких наука, Универзитет у Београду*). Уколико је аутор запослен на институту, наводи се и град у коме се институт налази (нпр. *Институт за политичке студије, Београд*).

Наслов се пише на средини, великим словима – *Bold* (фонт 14). Фуснота поред наслова служи за навођење назива и броја пројекта у оквиру кога је чланак написан.

Сажетак се пише испод наслова на средини малим словима величина фонта 12. Испод тога пише се текст сажетка у обиму од 100 до 250 речи - фонт 12, *Justify*. Сажетак садржи предмет анализе, циљ рада, коришћене теоријско-методолошке приступе, резултате и закључке рада.

Кључне речи се пишу испод текста сажетка малим словима (фонт 12), и одвајају зарезом. Наводи се од 5 до 10 кључних речи.

Поднаслови се пишу на средини, великим словима - *Bold* (фонт 12).

Начин цитирања:

Фусноте у форми напомена се дају на дну стране у којој се налази коментарисани део текста или навођене литературе. Фусноте уносити командом *Insert – Reference – Footnote*. Фусноте се пишу у фонту *Times New Roman*, величина слова **10**. Фусноте треба поравнати по левој и десној маргини, односно изабрати опцију *Justify*

Приликом навођења фуснота руководити се следећим упутствима:

- **приликом навођења монографије/књиге фуснота мора садржати:**
  - Име и презиме аутора, наслов рада курзивом (*Italic*), назив издавача, место, годину издања и број стране.

- **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54.
- **приликом навођења чланака из часописа:**
  - Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив часописа курзивом (*Italic*), назив издавача, место издавања, број, година излагања и број стране.
  - **Пример:** Миша Стојадиновић, „Од теорије социјалних конфликта до њихових решења“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 04/2009, стр. 67.
- **приликом навођења зборника радова/поглавља из књиге:**
  - Име и презиме аутора, назив рада под наводницима, назив зборника/поглавља курзивом (*Italic*), имена и презимена приређивача зборника у загради, назив издавача, место издања, година издања, број стране.
  - **Пример:** Дејана Вукчевић, „Србија и придруживање Европској унији“, у зборнику: *Србија – политички и институционални изазови* (приредили: Момчило Суботић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 239.
- **приликом навођења извора са Интернета:**
  - Име и презиме аутора, наслов чланка курзивом (*Italic*), пуну интернет адресу и датум приступа.
  - **Пример:** Karen Devine, *Stretching the IR theoretical spectrum of debate on Irish neutrality: arguments and evidence in favor of a critical social constructivist framework of understanding*, Internet, http://doras.dcu.ie/609/1/int_pol_sci_29_4_2008.pdf, 05/03/2013
- **приликом навођења архивске грађе:**
  - мора да садржи назив институције у којој се грађа чува, фонд, фасциклу (уколико има), назив документа (ако нема назива документа одређује се тако да одговори на питања: ко? коме? шта?), место, датум.
  - **Пример:** Архив Србије, МИД, К-Т, ф 2, р93/1894, Извештај Министарства иностраних дела о постављењу конзула, Београд, 19. април 1888.
- **приликом навођења прописа/закона:**
  - Пуним називом прописа/закона, курзивом гласило у коме је пропис објављен, број и година објављивања.
  - **Пример:** Закон о извршном поступку – ЗИП, *Службени гласник РС*, бр. 125/04.
- **приликом навођења публикација у новинама:**

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив новине курзивом, датум објављивања
- **Пример:** Слободан Кљакић, „Черчиллов рат звезда против Хитлера“, *Политика*, 21. 12. 2004.
- **Код поновљеног цитирања истог извора узастопно на истој страни користити:**
  - Исто, број стране
  - **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54. Исто, стр. 55
- **Код поновљеног цитирања истог извора уколико није узастопно и на истој страни користити:**
  - Име, презиме аутора, назив извора, нав. дело, број стране.
  - **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54.
Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, нав. дело, стр. 54.

Код уноса табела и графикана користити:

Изнад табеле/графикана центрирано пише се Табела/Графикон, редни број, назив табеле, величина фонта 10.

Испод табеле/графикана пише се Извор: навести извор по правилима цитирања за фусноте, величина фонта 10.

Литература се наводи на исти начин као и у фуснотама, с тим што се прво наводи презиме, па име аутора. Литература је поређана по азбучном реду за изворе на ћириличном писму, који се први наводе, а затим по абecedном реду за изворе на латиници.

За чланке из часописа, зборника као и за поглавља у књигама потребно је навести од које до које стране је чланак или поглавље у зборнику/књизи.

Литература садржи само изворе који су наведени у фуснотама.

Након литературе, латиничним писмом навести **име и презиме аутора** на средини - *Bold* (фонт 12), испод тога наслов рада на енглеском великим словима - *Bold* (фонт 14).

Резиме (Resume) се пише на средини, малим словима – *Bold* (фонт 12). Испод тога пише се текст резимеа на енглеском језику у обиму до **1/10** дужине чланка. Резиме садржи резултате и закључке истраживања до којих је аутор дошао у свом раду и то знатно шире него у сажетку.

Кључне речи (Keywords) се пишу малим словима (фонт 12) и одвајају зарезом.

Радови који се предају за објављивање морају да се заснивају на новијој литератури, посебно на изворима, тј. радовима који су објављени у научним часописима политиколошке тематике.

Рокови за достављање радова су: **1. април, 1. октобар.**

Аутори су у обавези да приликом слања радова доставе и изјаву да тај рад није раније објављиван, тј да рад није аутоплагијат или плагијат. Изјава може да се преузме на интернет презентацији часописа, www.pnbips.edu.rs/.

Текстове слати у електронском облику на адресу: redakcijapnb@gmail.com

УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА

Улога рецензената је да допринесе очувању високог квалитета нашег часописа. Рецензије су анонимне у оба смера. Рок за рецензирање је седам дана од пријема рада. Садржај рецензије је поверљив, те се не сме откривати особама које нису у уредништву часописа. Уколико рецензент у било ком тренутку схвати да постоји било који вид конфликта интереса у вези са радом који треба да рецензира потребно је да о томе што пре обавести редакцију. **Приликом рецензије рукописа, рецензент треба да попуни рецензентски лист у прилогу.**

Име, презиме и звање аутора текста:

Назив рада:

Актуелност, друштвени и научни значај разматране теме:

У којој мери је аутор јасно назначио теоријски, методолошки приступ у раду:

Да ли је рад заснован на савременој и релевантној литератури, посебно у којој мери је аутор користио најновије резултате објављене у научним часописима и зборницима (посебно часописи и зборници из политикологије).

Научни и друштвени допринос рада. Општи коментар о квалитету рада:

Ваша сугестија аутору за побољшање квалитета рада, ако је потребно:

Молимо Вас да одаберете једну од препорука за категоризацију рада:

1. Оригинални научни рад
2. Прегледни рад
3. Научна критика, полемика и осврти

Молимо Вас да одаберете једну од препорука о публиковању овог рада:

1. Објавити без измена
2. Објавити уз мале измене
3. Након корекције, рад послати на нови круг рецензије
4. Одбити

Додатни коментари за уредника који се тичу етичких (плагијаризам, превара, итд.) или неких других аспеката рада, а који ће уреднику помоћи у доношењу коначне одлуке о даљем статусу рада.

Датум оцене рада

Име, презиме и научно звање рецензента:

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.862/.863(497.11)

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
= /The Policy of National Security / главни и
одговорни уредник Радослав Гађиновић. - 2013,
бр. 1- 178. - Београд : Институт за политичке
студије, 2013- (Београд : Eseloge). - 24 cm

Годишње

ISSN 2334-959X = Политика националне
безбедности

COBISS.SR-ID 203583500

01
2017

ПОЛИТИКА
НАЦИОНАЛНЕ
БЕЗБЕДНОСТИ

ISSN 2334-959X UDK: 351.862/.863(497.11) година VIII број 1/2017.

